

IOAN VODĂ cel CUMPLIT

de

BOGDAN PETRICEICU HAȘDEU

Aventurile, domnia, războaiele, moartea lui; rolul său în istoria universală şi în viaţa poporului român.

(1572-1574)

Ainsi d'un peuple entier je feuilletais l'istoire ! Livre fatal de deuil, de grandeur, de victoire...

Astfel răsfoiam istoria unui popor întreg : carte fatală de doliu, de mărire, de victorie !

Victor Hugo, oda *Ubi defuit orbis*

PREFAŢA LA A II-A EDIŢIUNE

Sunt acum aproape 30 de ani, la 1864, în casele lui Mircousch

din Piaţa Teatrului, am scris pe Ioan-vodă cel Cumplit.

Eram tânăr şi scriam aşa cum nu mai sunt în stare de a scrie

astăzi : dar tocmai de aceea, reproducând lucrarea mea de

atunci, o las cum a fost, fără a cuteza să-i îmbătrânesc

tinereţea, căci orice adaos ar fi un benghi, orice scurtare — o zbârcitură.

Fără a adăoga, fără a scurta, fără a schimba textul, mi-am permis totuşi a şterge pe tăcute câteva mici scăpări din vedere, cari nu ating întru nemic nici caracterul organic peste tot, nici

diapazonul de expresiune în parte. Orice operă literară este până la un punct o icoană a autorului; dar într-un portret, fie originalul bătrân, fie tânăr, nu e nevoie de a păstra o jubruliţă trecătoare.

PREFAŢA PRIMEI EDIŢIUNI

Istoricul este un uvrier şi un artist totodată. Ca uvrier, el adună; ca artist, el dă brutei materii acea sublimă

expresiune, care face că statuile lui Canova sau curţile Alhambrei nu sunt din piatră, că Madona lui Rafael

nu este o pânză sau o scândură îmbuibată de neşte sucuri vegetale.

Sculptorul, pictorul, arhitectul sunt numai artişti : ei lasă vulgului sarcina proviziunii.

Istoricul, din contra, el singur strânge, singur scoate piatră, ţese pânză, taie scândură, fierbe culori; şi apoi

tot el singur sculpă, edifică, pinge !

De aceea sunt destui sculptori, destui arhitecţi, destui pictori; de aceea sunt prea puţini istorici. Unii

grămădesc, fără a avea geniul de a crea; cei mai mulţi creă, fără să fi avut răbdarea de a grămădi. Unii fac

temelie fără edificiu, alţii fac edificiu fără temelie.

La români, am văzut pe neobositul Şincai colindând cu desagi pe spate, pentru a culege un haos de petice,

bune şi rele, preţioase şi netrebnice.

Am văzut pe atâţia "Bolintineni" clădind mereu pompoase palaturi în aer.

Bălcescu, numai neuitatul Bălcescu, fu un adevărat istoric, un adevărat uvrier şi artist al nostru; dar vai !

moartea îl seceră tocmai atunci când crisalida devenea flutur.

Pe când toţi imberbii din giuru-ne se laudă a fi ascultat pe ilustraţiunile profesorale de la Berlin şi de la

Paris, fie-ne permis nouă a avea o mândrie mult mai modestă : noi am auzit pe Bălcescu.

Mai întâi de toate, în curs de mai mulţi ani îngropându-mă în biblioteci şi arhive străine şi naţionale,

strănsei în sudoarea feţei grămezi de material, în legătură directă cu obiectul acestei cărticele.

Apoi supusei indigesta proviziune la trei scalpeluri de artă : critică, perspectivă şi colorit.

Scopul criticii este de a dezmormânta adevărul. Astfel, mă decisei odată pentru totdauna a nu mă baza

decât numai pe izvoare, adecă pe mărturii contimpurane, adesea oculare, limpezite prin confruntaţiuni şi

prin analize.

Nu vă voi oferi nici o aserţiune pe care să n-o justifice o notă în josul paginii; iar dacă citaţiunea ar fi prea

lungă pentru a putea încăpea acolo, căutaţi-o mai la vale : în *Dezvoltări analitice* sau în textul *Pieselor*

documentale.

Perspectiva se cuprinde întru a dispune toate părţile întregului, aşa încât să nu vă întâmpine lacune

esenţiale alăturea cu detalii superflue; nemic să nu fie de prisos, nemic să nu fie descusut; cele importante

să reiasă în relief pe primul plan, cele secundare să se umbrească pe planul al doilea, cele accesoare abia

să mijească mai încolo.

Tabloul cată să aibă un fond sau un cer : la începutul operei schiţarăm în câteva cuvinte generale starea

Europei de atunci.

Apoi apare figura cea curat românească a eroului; şovăieşte din

depărtare, creşte şi se caracterizează din ce

în ce mai bine apropiându-se de ţintă, aci ia proporţiuni gigantice şi...pierde cumpătul !

Dar priviţi-o chiar în pulberea căderii : ea tot încă este mult mai mare decât tremurânzii pigmei, cari calcă

sub picioare cadavrul !

În fine, când eroul nu mai este, spectatorul urmăreşte cu fiori cum se prevale una după alta majestoasele

creaţiuni ale stinsului geniu, pân'ce un funest întuneric înfăşură tot orizontul.

Mai rămâne o speranţă : învierea morţilor ! Atare fură principiele criticii şi ale perspectivei noastre :

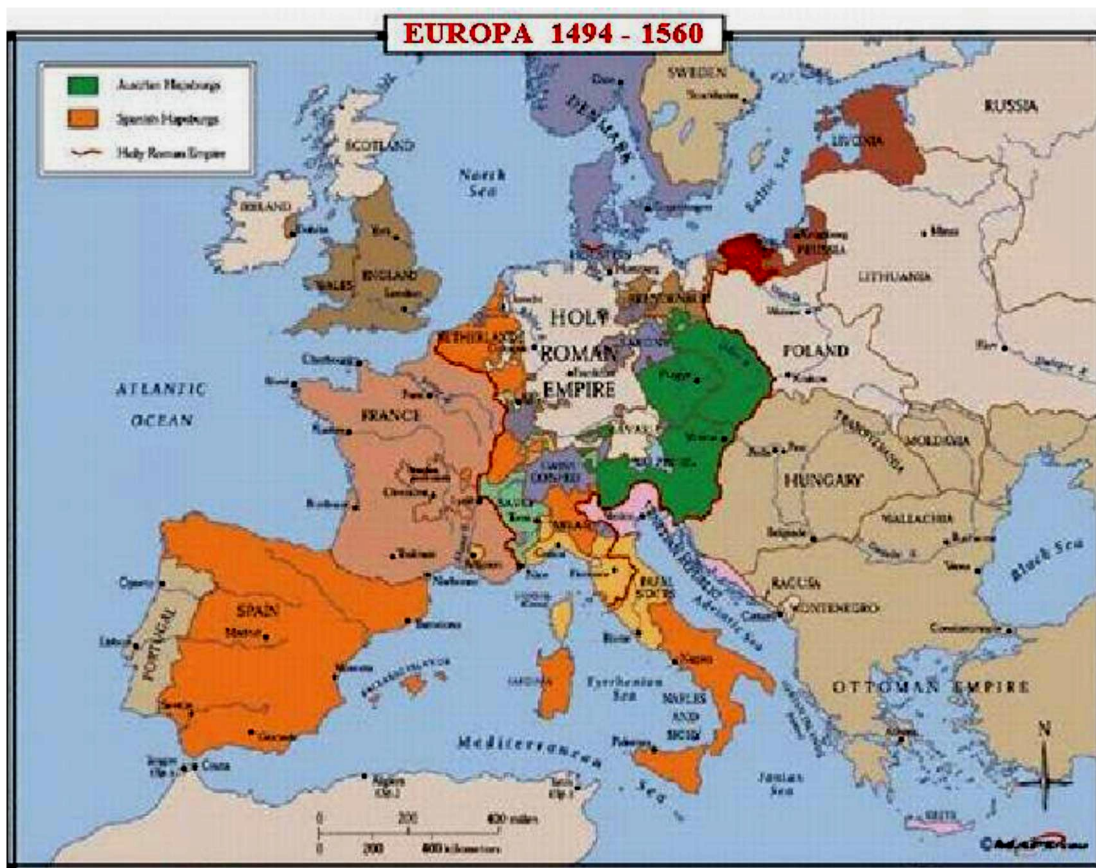
judecaţi înşivă dacă am fost în stare sau, mai bine, dacă avui noroc de a le ţinea credinţă.

Încât priveşte coloritul, ştiu atâta, că inima simţea în adâncul său ceea ce scria condeiul; iar când inima

simte, condeiul devine scurt, laconic, iute ca bătăile pulsului...

INTRODUCŢIUNE

Europa în a şaptea zecime a secolului XVI

Propter illa quae aliquid significant, etiam ea quae nihil significant

attexuntur, *solo enim vomere terra proscinditur, sed ut hoc fieri possit, etiam*

caetera aratri membra sunt necessaria.

În favoarea punctului principal se mai anină câte ceva accesoriu, precum toate

părţile plugului sunt neapărate, deşi numai fierul cel lung serveşte a brăzdui

pământul.

1. **Guizot**, în studiul său asupra lui Shakespeare, începe povestirea prin o lungă digresiune despre Adam şi Eva.

Suntem mai discreţi : scriind istoria lu Ioan-vodă, ne mărginim a arunca mai întâi o repede cătătură numai asupra Europei şi numai în momentul precis. După ce astfel ne vom fi familiarizat cu organismul

maşinii întregi, ne va fi lesne apoi a înţelege acea mică parte din ea care ne preocupă în specie.

2. Spania ajunsese pentru o clipă a fi statul cel mai puternic de pe continentul european.

Sub sceptrul monarcului de la Madrid se grupaseră toate provinciele mauresce, castilane şi aragoneze, Portugalia, Sicilia, Sardinia, Neapole, Neerlandele şi America.

Nici un principe nu poseda un teritoriu atât de întins; nici un principe nu primea un venit atât de colosal; nici un principe nu avea neşte generali atât de abili.

Şi cine oare era acel fericit păstor al popoarelor ? Fiul marelui Carol V, micul **Filip II**.

Prin două păcate mortale el sfărmă pentru totdauna piedestalul măririi spaniole : prin fanatism religios şi prin ura democraţiei. Neerlandele erau protestante şi autonome; Filip II aşeză în ele o inchiziţiune contra duşmanilor catolicismului şi o spânzurătoare contra duşmanilor absolutismului; neerlandezii rădicară steagul revoltei şi Filip pierdu pe cei mai industrioşi şi cei mai culţi dintre supuşii săi. Anglia era reformată şi constituţională; Filip II porni s-o strivească prin forţa brută şi pierdu în luptă toată marina Spaniei.

În Franţa creştea partitul ughenoţilor; Filip II cheltuise milioane pentru a aduce exterminaţiunea lor şi, drept rezultat, văzu încoronându-se acolo un principe ughenot : **Enric IV**.

În fine, el muri despreţuit de toţi, poate chiar de sine însuşi, lăsând finanţele secate, armata demoralizată, teritoriul dezmembrat, naţiunea ofticată... 3. Împărat al Germaniei era **Maximilian II**, una din acele figuri flegmatice, atât de ereditare pe tronul austriac, încât le-ai putea crede că sunt una şi aceeaşi persoană nemuritoare, ca Dalai Lama din Tibet. Tributar al Porţii otomane, bătut de o mână de poloni, înfruntat de un prinţişor din Transilvania, el nu ştiu să merite nici măcar deviza cea de furcă a dinastiei habsburgice : "*Alţii combat*; *tu te căsătoreşti, fericito Austrie ! alţii dobândesc regate prin sabie, tu prin zestre* !"...

4. În Franţa domnea regele **Carol IX**. Greşesc : el nu domnea. Domnea mumă-sa Caterina Medici; domnea ducele de Guise; domnea principele de Conde;

domnea papa; domnea Calvin; domnea toată lumea....afară de regele Carol IX.Un singur eveniment de genul aceluia prin care se ilustrase oarecând Ierostrat face să trăiască în istorie numele acestui somnoros Neron.

Cine oare nu se înfioară numai când i se pare că aude cuvântul "**La Saint-Bartholemy**" ? În zece rânduri Carol IX se aruncase în braţele partitului papistaş al Guisilor, şi iar în zece rânduri întinsese o mână de înfrăţire partitului calvin al lui Conde; în zece rânduri se silise a scutura tirania maternă a Caterinei Medici, şi iar în zece rânduri sărută lanţurile ce-l sugrumau; până ce într-o zi, vreau să zic într-o noapte, desperat de conştiinţa nulităţii sale, el se hotărî a dovedi lumii ce poate un rege: 30.000 de francezi fură măcelăriţi prin cea mai mârşavă trădare ! Se zice oroare ! cum că însuşi principele ar fi ucis vro câţiva cu propria sa mână !

MASACRUL DE SFANTUL BARTOLOMEU

Peste puţin el muri în vârstă de 24 de ani : jucăria partitelor, calău al supuşilor săi, enigmă pentru posteritate !

5. Un frate al acestui Carol IX fu ales rege în Polonia, aruncată de curând în anarhie prin moartea lui

Sigismund-August.

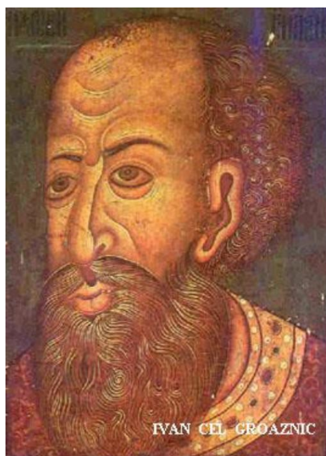
Răposatul principe fusese sfiicios; tremura de turci, tremura de moscoviţi,

tremura de tătari; dar se distinsese prin prudenţa administraţiunii, prin

protecţiunea literelor, prin o toleranţă religioasă nepilduită în celelalte state
catolice.
Noul rege tremura şi el de turci, de moscoviţi, de tătari; dar pe lângă astea,
mai adause o supremă incapacitate administrativă, un superb despreţ pentru
literatura naţională, o ură fanatică pentru tot ce nu era sancţionat de scaunul
apostolic de la Roma...
Enric de Valois aduse în Polonia moda hainelor scurte şi a danţurilor
pariziene : atâta !
6. Moscovia era o imensă pădure prin care sălta o
fiară sălbatică, numită **Ivan cel Groaznic.** Porecla de "Groaznic" e prea moale pentru a caracteriza pre acest curios principe : era mai bine a se zice "Ivan cel nebun".

Urcat pe tron în etatea de 4 ani, sub tutela unei mume desfrânate; dentâi insultat de amanţii ţarinei, apoi corupt de linguşitorii puterii; născut cu o inimă impresionabilă, înveninat prin aerul ce-l respirase din leagăn, rănit de unii şi zădărât de alţii, nu e de mirare dacă el îşi pierdu minţile.

Şahul Persiei îi trimisese în dar un elefant : ţarul îl tăie în bucăţi fiindcă
bietul animal nu vru să stea în genunchi denaintea majestăţii moscovite.
Pe patul morţii el cugeta...cum să violeze pe noră-sa. Aceste două exemple
sunt de ajuns. Cu toate astea, **el smeri pe poloni, pe suezi, pe tătari**; **deveni spaima otomanilor, lăţi**
hotarele ţării sale...dar cum ? prin devotamentul moscoviţilor, pe cari în biciuia fără ca ei să obosească de
a se gudura cu umilinţă, lingând călcâile stăpânului !
El însuşi, niciodată nemine nu-l văzu măcar în apropierea unui câmp de bătălie.

IVAN CEL GROAZNIC

The Principality of Moscow about 1300
The Grand Principality of Moscow or Muscovy (Great Russia) in 1462
Boundary of the dominions of the Golden Horde (Khanate of Kipchak) till 1480
Routes of Tatar raids
Acquisitions under Ivan III. (1462-1505)
" " Vasili III. (1505-1533)
" " Ivan IV. (1533-1584. Tsar, 1547)
" " Feodor and Boris Godunov (1584-1605)
" " Michael Romanov (1613-1645)
" " Alexis (1645-1676)
" " Peter the Great (1682-1725)
" " Anna (1730-1740)
" " Elizabeth (1741-1762)
" " Catherine II. (1762-1796)
Partitions of Poland
First partition, 1772.
To Russia
" Prussia
" Austria
Second partition, 1793.
To Russia
" Prussia
Third partition, 1795.
To Russia
" Prussia
" Austria
The region inclosed within the line was held by Russia from 1723 to 1732 only. That bordered in purple, was not finally acquired until 1801; and that bordered in pink, not until about 1845.
The names of the principal peoples of Russia are printed in italics.
For the growth of Russia in Asia, see p. 170/171
Scale 1:15000000
Miles
ARCTIC OCEAN
KARA SEA
Nova Zembla
Vaigatch I.
Kolguiev I.
WHITE SEA
Arctic Circle
Archangel
Kola
Lapps
SWEDEN
GULF OF BOTHNIA
Finland
St. PETERSBURG
Esthonia
Livonia
Courland
Lithuania
Novgorod
Pskov
Vologda
Yaroslavl
MOSCOW
Nijni-Novgorod
Kazan
Samara
Orenburg
Simbirsk
Saratov
Penza
Tambov
Tula
Smolensk
Vitebsk
Minsk
White Russia
Black Russia
Little Russia
Kiev
POLAND
Warsaw
Volhynia
Podolia
Galicia
HUNGARY
AUSTRIA
Transylvania
Moldavia
Bessarabia
Wallachia
Bukharest
Servia
Bulgaria
Rumelia
Constantinople
BLACK SEA
SEA OF AZOV
Crimea
Kertch
Sevastopol
Odessa
Kherson
Yedisan
Zaporogian Cossacks
Cossacks of the Don
Cossacks of the Terek
Khanate of Astrakhan
Nogaians
Astrakhan
Stavropol
Tzaritzyn
Kalmucks
Uralian Cossacks
Uralsk
Ural R.
Volga R.
Kirghiz
CASPIAN SEA
ARAL SEA
Ust-Urt
Transcaspian District
CAUCASUS MTS
Circassians
Georgia
Tiflis
Daghestan
Derbend
Baku
Shirvan
Erivan
Kars
Trebizond
Batum
Armenia
L. Wan
Tabriz
L. Urumiah
Ghilan
Mazanderan
Astrabad
Teheran
PERSIA
OTTOMAN EMPIRE
Sinope
Cyprus
Crete
Athens
MEDITERRANEAN SEA
Euphrates R.
Tigris R.
Samoyedes
Siryanians
Permians
Votyaks
Cheremissians
Chuvashes
Mordvins
Tatars
Bashkirs
Khanate of Kazan
Khanate of Sibir
URAL MOUNTAINS
Obdorsk
Berezov
Obi R.
Solikamsk
Perm
Ekaterinburg
Tobolsk
Tiumen
Orsk
Guriev
Sarai
Tchernoi-Yar
Ekaterinoslav
Tchernigov
Kharkov
Poltava
Azov
Taganrog
Perekop
Kaffa

De la muscal trecem la turc. Marele Soliman, principe demn de apoteoză, nu mai era; îl urmă fiu-său Selim.

El făcu câteva cuceriri; dar victoriele sale, ca şi acele moscovite, erau o consecuenţă a forţei naţionale interne, nu a geniului princiar. **Selim** (al II-lea), tot ca Ivan, nu ştia ce este o bătălie.

Administraţiunea se afla pe mâinile vizirului şi ale unui favorit...ovreu ! Sultanul nu ieşea din harem, închinând mereu frumuseţilor circaziene cupe cu vin de Malvasia.

În cronicele turce el este cunoscut sub porecla de "cel beţiv".

8. Italia, întrucât nu o cotropiră armele spaniole, asculta pe un popă şi pe un neguţitor : Roma şi Veneţia.

Dar papatul deveni abia o slabă umbră a trecutei sale măriri : raţiunea îşi redobândi o mare parte din terenul ce-i uzurpase superstiţiunea; Luther zgudui pân-în fundamente tronul Hildebranzilor; mai toată Germania, Anglia, jumătatea Franţei, jumătatea Poloniei îmbrăţişară lumina protestantismului şi numai Spania mai rămânea neclintită în orbul său devotament către păpuşeria catolică.

Nemaiputând a dicta legi lumii, papa **Grigori XIII** reforma calendarul. Veneţia de demult nu mai era dictatricea comercială a Europei : descoperirea

lui Vasco di Gama şi acea a lui Columb strămutară sceptrul mărilor în mâna spaniolilor şi a portugezilor.

Acum ea primi o nouă şi teribilă lovire : turcii cuprinseră Chiprul şi Cicladele.

Căderea Veneţiei nu se poate atribui necapacităţii unui monarc, căci era o republică aristocratică; dar e cu atât mai trist că între mulţimea capetelor ce o cârmuiau nu-şi rădică fruntea nici un cap.

9. La bariera opusă a Europei, în Svezia şi Danemarca, doi regi încinseră o luptă de exterminare (**Erik XIV** al Suediei 1560-1568 si **Frederik II** 1559-1588 al Danemarcei). Pentru ce ?

Pentru că fiecare din ei pretindea să poarte pe sigiliu una şi **aceeaşi emblemă**.

Energica naţiune scandinavă căzu în copilărie.

10. E ciudat a zice că fu un moment în care singurul principe adevărat mare, din câţi conduceau atunci popoarele cele mai civilizate sau cele mai puternice ale Europei, era o femeie.

Regina Elizabeta înflori marina, comerţul, literatura Angliei.

Regina Elizabeta sfărmă colosul spaniol.

Regina Elizabeta zdrobi idolatria papistaşă.

Regina Elizabeta fundă Unirea britanică...

11. Acesta este inventarul capetelor coronate în momentul ce ne preocupă.

În Spania, în Germania, în Italia, în Svezia, în Danemarca, în Polonia, în

Rusia, în Turcia...vedem sceptrurile mânuite de popi, de copii, de zero, de

nebuni, de beţivi.

Tocmai atunci într-o ţărişoară română apare un principe pe care numai cea mai neagră trădare îl putu opri de a nu da o altă faţă Europei, fundând pe Peninsula Balcanică un nou imperiu latin. Un mare administrator !

Un mare politic !

Un mare general !

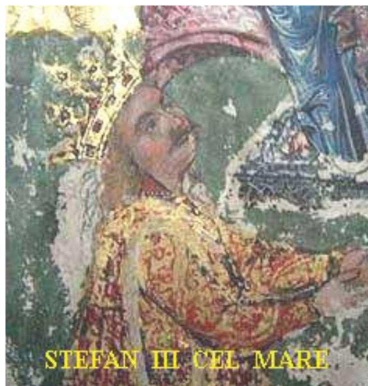

AVENTURIERUL

Elefantul, oricât de june, se face respectat de ceilalţi locuitori ai codrului. Şarpele din ziua naşterii ameninţă cu veninul acului său. Regii, din leagăn, îşi simt puterea înnăscută de a cârmui neamul omenesc. - Calidasa, drama Vicrama şi Urvasi

1. După **Ştefan cel Mare** (1457-1504) domni fiu-său, **Bogdan cel Chior** (1504-1517); după Bogdan cel Chior, fiu-său Ştefan cel Tânăr (1517-1527); acesta murind fără urmaşi, de aci înainte se joacă pe scena istoriei moldovene o lungă tragedie de lupte între feluriţi copii naturali ieşiţi din trupina domnească.

2. Erau mulţi acei copii naturali ! erau mulţi, căci românii, strămutaţi din Italia şi aşezaţi în Dacia deja în epoca decăderii anticei moralităţi romane, aduseseră cu sine din

prima patrie neşte idei ciudate asupra legământului căsătoriei; neşte idei pe

care nu le putu stârpi în ţara noastră lumina creştinismului şi care apoi,

fireşte, deveniră cu atât mai ţepene cu cât mai mult le înrădăcina deprinderea

şi mersul timpului.

În Imperiul roman din zilele lui Traian familia era o jucărie.

Măritişul pierdu cu totul primitivul caracter sacru şi solemn care-l distingea sub republica romană şi

ajunse a fi o *însoţire per usum* : aşa îl numesc legile imperiale.

"*Era o simplă învoială din îmbe părţile, lipsită de orice consecraţiune civilă sau religioasă, şi prin care*

nici unul dintre soţi nu se credea îndatorat într-un mod serios."

Însă, ceea ce-şi permiteau toţi românii, fălindu-se cu origina lor din destrămata Romă imperială, trebuia să

fi fost permis de zece, de o sută de ori mai mult românilor celor cu forţa în mână : pe când unui simplu ţăran i se dădea facultatea de a schimba femeie peste femeie, cununându-se în toate zilele, cu aceea numai ca pentru fiecare nou divorţ să plătească visteriei suma de 12 bani; tot atunce vă puteţi

închipui sau, mai bine, nu vă puteţi închipui, cât de întinsă cată să fi fost latitudinea principilor români în privinţa măritişului !

Unii din ei, bunăoară Ştefan cel Mare, avură câte cinci sau şase femei legitime cele nelegitime nu se mai numără imitând astfel pe faimosul străbun **Mecenate** [**Gaius Cilnius Maecenas**, 13 aprilie ca. 70 îHr, Arretiun - 8 îHr, Roma) a fost un om de stat roman care a încurajat artele şi fost sfetnic al împăratului Cezar August. De la el provine termenul de „mecena‖ (sprijinitor al artei)], despre care moralistul roman zicea : "*s-a însurat în o mie de rânduri*".

Unde demoralizaţiunea naţională se pogoară la o asemenea treaptă, acolo ar fi comic de a mai căuta mărginiri legale contra copiilor nelegali, cari formau ca şi majoritatea poporului : e de mirare numai cum de mai fiinţau oameni cununaţi, după ce rezultatele cununiei pierduseră orice fel de prestigiu, posteritatea din flori devenind deopotrivă în

drepturi cu acea din biserică, ba încă de cele mai multe ori nelegitimitatea aşezându-se cu mândrie pe

tronul ţării !

3. Ştefan cel Mare, Bogdan cel Chior, Ştefan cel Tânăr, fiecare din ei n-a trecut cu vederea de a lăsa din

parte-i mai mulţi copii naturali, aruncaţi prin bordeiele pescarilor, prin prăvăliile neguţitorilor, ba până şi

prin pădurile cele nestrăbătute ale Basarabiei, unde locuiau celebrii prin vitejia lor codreni şi nu mai puţin

celebrele prin frumuseţea lor codrence.

Trei din acei "spurii" cum îi numeau vechii romani împlură un semisecol din istoria Moldovei.

Ştefan cel Mare uitase în lume un bastard, pe **Petru Rareş**, care, deja într-o vârstă înaintată, mai bine de

20 de ani după moartea părintelui său, apucând domnia, se arătă unul din cei mai iluştri principi români,

iubit înântrul ţării, groază pentru străini şi muri lăsând fiilor săi tronul Moldovei. (**Petru Rareş** - 20 ianuarie 1527 - 18 septembrie 1538 şi 19 februarie 1541 - 3 septembrie 1546)

Atunci rătăcea un alt bastard, al lui Bogdan cel Chior, **Alexandru Lăpuşneanul** : formându-şi un partid în ţară şi intrând în fruntea unei oştiri străine, el ucise pe vărul său, fiul lui Rareş; zugrumă pe mătuşă-sa, văduva lui Rareş, şi pe vara sa, fiica lui Rareş, şi-o luă femeie, zidind pe temelia acestor monstruozităţi un nou regim atât de sângeros, încât contimpuranii îl asemănau cu al regelui Diomed din anticitate, care îşi hrănea caii cu carnea oamenilor. (**Alexandru Lăpuşneanul -** septembrie 1552 - 18 noiembrie 1561 şi octombrie 1564 - 11 martie 1568). În tot cursul domniilor bastarde a lui Petru Rareş şi apoi a lui Alexandru Lăpuşneanul, un al treilea bastard, în aşteptare de a domni şi el la rândul său, creştea necunoscut în străinătate : fiul lui Ştefan cel Tânăr din femeia unui armean numit Serbega (**Carabied *Serbega*** - aşa-i era numele armenesc; e cunoscut în cronicele noastre sub porecla de Ioan Creţul, după caracterul părului). 4. În plecările şi chiar în exteriorul lui Ioan se răsfrânse tiparul părinţilor. Caracterul tătâni-său, cronica ţării îl zugrăveşte în următorul mod : "***Acest Ştefan-vodă cel Tânăr întru tot semăna cu firea moşu-său, lui Ştefan-vodă celui Mare***, *că la războaie îi mergea cu noroc, că tot izbândea şi lucrul său îl ştia a-l purta, măcar că era tânăr de zile*, ***şi era om mânios***, ***şi prea***

Iesne vărsător de sânge".

Vitejia, agerimea minţii şi cruzimea trecură ca moştenire paternă în natura lui Ioan.

De la mumă-sa, de altă parte, el căpătă o figură cam armenească, faţă închisă, păr des şi negru ca pana

corbului; nas coroiat într-o formă orientală, ceva ca nasul famosului Attila, după cât îl cunoaştem de pe

monete; o frunte înaltă, lată în rădăcină şi strâmtându-se în partea superioară : frunte frumoasă, dar

neromânească.

Poporul, după naţionalitatea mumei, îl numi **Ioan Armeanul**, întocmai precum Alexandru-vodă fu

Lăpuşnean, ca fiu al unei Lăpuşnence, sau precum Petru-vodă fuse Rareş, după porecla mumei sale :

bastardul nu are tată.

5. În 1561, deja în vârsta aproape de patruzeci de ani, străcuraţi în obscuritate, Ioan ne apare deodată

pentru prima oară. (**Ioan Armeanul** - 1521-1574, a fost domnitor al Moldovei. Este fiul lui Ştefăniţă

Vodă cel Tânăr (1517-1527) cu o armeancă. A domnit din februarie 1572 până în iunie 1574).

Atunci se clătina pe tron cumplitul Lăpuşnean, ameninţat de către un **Iacob Despotă**, serb înrudit de pre

muieri cu dinastia domnească. [**Despot Vodă** sau **Iacob Eraclide** sau **Ioan al II-lea** (1511-1563), a fost

domn al Moldovei în perioada 18 noiembrie 1561 - 5 noiembrie 1563. De

origine greacă, s-a născut în anul 1511 pe insula Creta sau Samos, unde

tatăl său era marinar].

Era timp ca Ioan să-şi aducă aminte cum că şi el este fiu de domn din

Moldova, având drepturi egale cu ale Lăpuşneanului şi mai mari decât ale

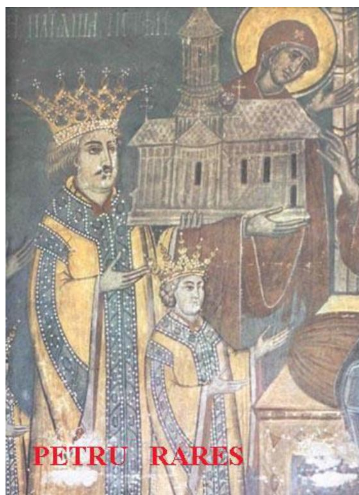
lui Despota.

El începu a da semne de viaţă.

Pe când Despota curta pe magnatul **Laski**, Ioan se adresă către un alt

magnat, nu mai puţin puternic : Firlei. [**Albert Laski**, în polonă **Olbracht Łaski** (1536 - 1605) a fost un nobil polonez, diplomat, aventurier şi cărturar, născut în actuala Slovacie, cunoscut şi pentru intervenţiile sale în viaţa politică a Moldovei şi Transilvaniei. Din anul 1566 voievod de Sieradz. Era şi senior al domeniilor Kieżmark, Savnik şi Dunajec].

Într-un stat aristocratic electiv ca Polonia, regele era nemic, magnaţii erau tot; ei stăpâneau în administraţiune, dispunând în adunări legislative de voturile cumpărate ale numeroşilor boierinaşi săraci; ei stăpâneau în armată, conducând numeroase steaguri feudale proprii; ei aveau curţi ale lor, rivalizând cu curtea regală şi adesea întrecând-o prin splendoare şi prin mulţime. Regele, fiind unul, se temea de ei, pe când ei, fiind mulţi, nu se temeau de nimene.

Laski reuşise a introduce pe Despotă în Moldova, fugărind de acolo pe Lăpuşneanul; Firlei, mai puţin întreprinzător, scăpă ocaziunea de a înălţa pe prietenul său Ioan; dar ne ajunge a cunoaşte deocamdată legătura lor amândurora; magnatul polon era luteran, partizan aprins al Reformei, cap al tuturor protestanţilor din Polonia; şi e învederat că pentru a putea căpăta graţiele sale, Ioan trebuia să se fi arătând şi el amic al doctrinelor lui Luther.

Aceasta fu prima cunoscută apostazie a eroului nostru, carele, în tot cursul vieţii sale, trecea necontenit de la o lege la alta, schimbându-le asemenea hainelor.

6. Văzând moleciunea lui Firlei, Ioan pleacă din Polonia şi apare în Crâm, refugit la curtea hanului, unde captivează simpatia moştenitorului tronului, Mehmed-Calga, pe care cronica tătărească îl descrie ca pe un ilustru viteaz.

Toţi oamenii cu sufletele mari se înrudesc : aventurierul român plăcu principelui tătar.

Hanul se afla atunci în luptă cu moscoviţii; Mehmed Calga conducea oştile tătăreşti; pesemne şi amicul său Ioan, însoţindu-l în acele expediţiuni, se va fi distins prin eroicul sânge rece şi teribila putere a braţului, care îl făcură mai în urmă atât de groaznic pe un câmp de bătălie; e mai mult decât

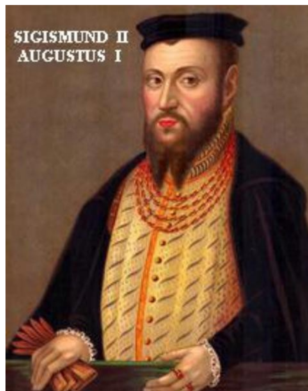
probabil; oricum să fie, legătura între Mehmed Calga şi Ioan deveni atât de strânsă, încât, la plecarea lui Ioan din Crâm, Mehmed-Calga îi dete în 1563 o scrisoare către regele polon Sigismund-August : "*Te rog foarte mult să binevoieşti a ţinea în graţiele tale pe acest fiu de domn din Moldova*". (**Sigismund II Augustus I** : 1 august 1520 — 7 iulie 1572, rege al Poloniei și Mare Duce al Lituaniei, unicul fiu al lui Sigismund I cel Bătrân căruia Sigismund II i-a succedat în 1548).

7. Polonia era ca şi tributară tătarilor. În toţi anii regele trimitea hanului, sub numele de peşcheş, bani, postavuri, mătăsării, felurite produceri ale manufacturii. Frica polonilor era cu atât mai legitimă cu cât hanul Devlet-Ghirai îşi făcuse un mare nume prin succesele sale militare: tătarii îi daseră pompoasa poreclă de "cuceritor al ţărilor".(**Devlet I Ghirai** a condus un atac împotriva Moscovei în 1571, în urma căruia oraşul a fost cucerit, jefuit şi incendiat. După numai un an, însă, tătarii au pierdut lupta pentru controlul asupra regiunii Volgăi după înfrângerea catastrofală în fața armatelor ruseşti conduse de Ivan cel Groaznic în bătălia de la Molodi). Prin urmare, Ioan avea dreptul de a crede că recomandaţiunile tătăreşti îi vor da roduri.Zadarnică speranţă ! Regele primi scrisoarea, zâmbi lui Ioan, dar în loc de a-i da o oaste, cu care să-şi cucerească tronul strămoşesc, el i-ar fi răspuns, credem noi, cam după următorul tipic : "*Caută un magnat care să te ducă în Moldova, precum Laski dusese pe Despota; acel magnat lesne va şti să răspunză înaintea celorlalţi confraţi din adunarea naţională; iară la caz dacă ne va ameninţa turcul, ne vom scuza că nu e culpeşă ţara, nici eu, nici camera, ci e vinovat un singur nobil, turburător de ordinea publică*".

8. Ioan nu se mai adresă cătră magnaţi, căci unul era Laski, ceilalţi erau neşte Firlei; el nu mai stărui nici pe lângă neşte regi tari în vorbe şi slabi în fapte, ca SigismundAugust; pentru o bucată de timp îi pierdem urmele. În acel interval o teribilă tragedie se juca în Moldova : Despotă fu răsturnat şi ucis de cătră un Ştefan Tomşa; Ştefan Tomşa fu răsturnat şi fugărit de către Alexandru Lăpuşneanul, căruia sultanul binevoi a-i întoarce domnia Moldovei; toate acestea se petrecură în curs de câteva luni.Când sângerosul Lăpuşnean se reaşeza pe tron, deodată noi revedem pe Ion; şi unde ? La Viena. [**Ştefan Tomşa** (**Ştefan al VII-lea Tomşa -** a fost domnitor în Moldova între august 1563 şi martie 1564. Boier cu funcţia de hatman, Tomşa a fost ales ca domn de boierii răsculaţi împotriva aventurierului Despot Vodă. Refugiat în cetatea Sucevei, Despot rezistă la un asediu de 3 luni, după care îi deschide porţile

lui Tomşa, care îl ucide cu buzduganul].

9. Germanii aflându-se în necurmată luptă cu turcii, împăratul Maximilian II se bucură de ocaziunea de a avea la curtea-i un pretendent românesc, pe care să-l ţină ca o scânteie de revoltă dunăreană.

El dede lui Ioan un serviciu în armata austriacă şi-i promise în gura mare 7 sau 8 mii de oaste, pentru ca în

fruntea lor să alunge pe Lăpuşneanul din Moldova.

Erau numai promisiuni, simple promisiuni, **promisiuni curat nemţeşti**. Cu toate astea, Poarta otomană

începu a se cam îngriji. Un ceauş fu expediat la Viena cu aparenţa negociaţiunilor cu Maximilian, dar mai

cu seamă pentru a atrage cumva la Constantinopole pe periculosul Ioan.

Ceauşul îi descrise perfidia şi debilitatea nemţilor, cari ştiu numai a făgădui şi pe cari turcii îi

înfrânseseră în atâtea rânduri; îi zugrăvi generozitatea şi puterea sultanului; pentru care e o nemică toată

de a da Moldova, ba şi zece ţări ca Moldova, la cel mai de pe urmă sclav al său; în fine, îi asigură munţi de

aur din partea sultanului.

Ioan pătise deja cu creştinii în Polonia şi avuse a face şi cu mahometanii în Crâm.

El se încrezu în cuvintele ceauşului, fugi în taină din armata austriacă, trecu Dunărea şi iată-l în

Constantinopole.

10. Popoarele orientale adoară frumuseţea fizică cu care Mahomet îşi împoporase paradisul.Ioan avea o statură uriaşă, cu o constituţiune vânoasă, o înfăţişare bărbătească, în care se vedea că fierbe puterea. Aşadară, figura

eroului nostru produse acum asupra turcilor efectul ce-l produsese mai nainte asupra tătarilor.

Vizirul Mehmed-Socolli zice agentul francez în raportul său cătră Curtea pariziană "*făcând cunoştinţă cu Ioan, îl primi foarte bine, în aşteptare de a-l recomanda sultanului*".

Dar nu trecu nici o lună de zile şi, cu toată amicia vizirului, politica Porţii otomane ceru depărtarea lui Ioan; pe de o parte, sultanul strângea oşti pentru a merge contra împăratului Maximilian şi, prin urmare, avea trebuinţă de a menţine în linişte provinciele Turciei; pe de altă parte, Lăpuşneanul, reaşezat prin oştile turceşti pe tronul Moldovei, se arăta în a doua sa domnie mai turc decât turcii şi, prin urmare, avea dreptul de a cere ca sultanul să nu proteagă pe un pretendent rival. Ioan fu trimis la insula Rodos.

11. Aci, în patria şerpilor şi a trandafirilor, cunoscută la greci sub numele de Makara, adecă ţară fericită; aci, unde fiecare piatră, fiecare peşteră, fiecare colnic conservau încă proaspete suveniri şi urme de eroismul cruciaţilor jerusalemitani; aci Ioan petrecu un an şi mai bine.

Sultanul **Suleiman cel Mare** muri în 1566 şi-i succese fiu-său, Selim II. (**Suleiman cel Mare** - 6 Noiembrie 1494 – 5/6/7 Septembrie 1566, sultan al Imperiului Otoman 1520 – 1566)

Tot atunci se auzi din Moldova cum că Lăpuşneanul, pesemne pentru pedeapsa crimelor sale, slăbi în corp, pierdu vederile şi căzu într-un fel de copilărie periodică, mai tristă decât însăşi moartea. Profitând de aceste ocaziuni, vizirul Mehmed-Socolli, rămas la putere, chemă din exil pe amicul său Ioan.

12. Petrecerea lui Ioan în Constantinopole, în curs de trei sau patru ani, ne prezintă date foarte sigure, dar pe care noi nu le putem explica.

Aventurierul ne apare deodată ca milionar, ca cel mai avut comerciant de pietre scumpe în capitala Turciei, întunecând prin bogăţiile şi luxul său pe paşale şi pe agale !

În comerţ ne întâmpină lucruri extraordinare, minuni puţin probabile şi, cu toate astea, foarte adevărate; principiele de credit, de circulaţiune, de concurenţă etc., etc., acele principie, oricât de lărgite, oricât de elastice, tot încă se refuză de a ne limpezi unele mistere : neguţitorul, ca şi popa, pretinde să-l credem.

13. Un german care, peste un secol mai în urmă, scrise prima încercare critică asupra vieţii eroului nostru, observă, între altele : "*Ioan deveni domn*

din prăvăliaş, precum în vechime la romani şi sarmaţi plugarii se urcau la cârma statului, sau precum astăzi în Belgia comercianţii devin capi ai marinei".

Aceste exemple sunt frumoase; dar Ioan el însuşi, desigur, nu cugetă vrodată de a imita nici pe romani, nici pe sarmaţi, nici pe belgi.

Planul său era mult mai prozaic. El avea înaintea ochilor probe de ceea ce poate o marfă, şi mai ales o piatră scumpă, asupra Porţii otomane.

Cu treizeci de ani mai nainte, dăruind fiicei sultanului Suleiman un simplu giuvaer, Petru Rareş îşi redobândise domnia Moldovei.

Chiar în timpul lui Ioan, un ovreu din Portugalia, introducându-se prin mărfuri pe lângă sultanul Selim,

ajunse deodată duce de Naxos.

Giuvaergiii schimbau un rubin pe o coroană : comerţul plăcu lui Ioan; şi, ca să-l poată exercita şi mai cu

succes, el îşi lepădă religiunea pentru a doua oară.

Crescut în armenism, luteranizat apoi de către polonul Firlei, Ioan îmbrăţişă acum mahometismul.

14. Amic cu vizirul, cunoscut cu paşalele mai de frunte, familiar cu însuşi sultanul Selim, el pândea cu nerăbdare numai prima ocaziune pentru a apuca de mult visatul tron al Moldovei, unde, după moartea Lăpuşneanului, se instală fiu-său Bogdan, copil de 15 ani, despre care cronicarii zic că iubea două lucruri nenaţionale : glumele şi pe poloni. În chip de neguţitor, Ioan cutreiera neîncetat hotarele ţării, când prin Galiţia, când prin Podolia, când la Prut, când la Nistru. (**Bogdan al IV-lea Lăpuşneanu** - domnitor al Moldovei : martie 1568 -februarie 1572. Urmeză la tron după uciderea tatălui său, Alexandru Lăpuşneanu, fiind în vârstă de numai 15 ani. Tutore i-a fost mama sa, Ruxandra. Bogdan a fost partizan politic şi aderent personal al polonezilor, faţă de care încheie tratate de supunere, şi se şi înrudeşte cu

aceştia. Purtarea lui îi nemulţumeşte pe boierii ţării, în frunte cu Ieremia Golia Cernăuţeanul. Aceştia se temeau mai ales de introducerea catolicismului).

Un amic devotat şi nedespărţit, boierul moldovenesc Ieremia Golia, emigrat încă sub Lăpuşneanul, îl însoţea şi-i înlesnea înţelegerea cu toţi cei nemulţumiţi de domnia lui Bogdan.

Se formă astfel un partit puternic, în fruntea căruia se puseră toţi boierii cei mari, şi carele adresă o plângere către Poarta otomană.

15. Sultanul de mult aştepta o asemenea manifestaţiune naţională.

Bogdan era trădător oficial în privinţa Turciei. Îndată după moartea părintelui său, el încheiase un tractat cu Polonia, prin care se recunoştea vasal al regelui Sigismund-August, şi de atunci încoace medita numai asupra momentului pentru a înceta de a mai plăti tribut Turciei.

Sultanul, încurcat în luptă cu Veneţia, se făcea deocamdată că nu ştie nemica, temându-se de a mai aprinde un alt război în părţile Dunării, la caz dacă moldovenii vor voi a susţine pe principele lor.

Când scrisorile boierilor sosiră la Constantinopole, cu tânguiri contra lui Bogdan şi cerând pe Ioan, sultanul se grăbi a-l trimite la Moldova.

Turcia tot se mai ferea însă a-şi atrage cumva un război din partea Poloniei; numirea lui Ioan la domnia Moldovei rămase secretă, şi plecarea-i către Dunăre fu divulgată a fi pentru treburi comerciale.

Îl întovărăşea numai o mică oaste, sau, mai bine zicând, o caravană de turci, ca în chip de escortă contra nesiguranţei drumurilor.

Trecând prin Tesalia şi Bulgaria, Ioan mai ademeni în serviciul său o seamă de voluntari serbi, greci, bulgari.

Dar în orice caz, forţa numerică a armatei sale nu putea întrece cifra de 4 până la 5 mii de oameni.

Nici atâţia nu-i trebuiau, căci îl chema ţara.

16. Când Ioan trecea Dunărea, Bogdan cu toţi ai săi se grăbi a fugi, scăpând din mâna boierilor decişi a-l extrada Turciei.De la Galaţi până la Suceava nu se văzu un singur adversar.

La intrare în capitală, îl întâmpinară boierii şi poporul aclamându-l după anticul obicei strămoşesc "*părinte al Moldovei*", întocmai precum vechii împăraţi romani se numeau patres patriae.

Acest măreţ titlu moldovenii îl dădeau acelor principi care veneau să-i scape de jugul vreunui tiran : Despotă îl primise după alungarea cruntului Lăpuşnean; Ioan îl căpătă prin surparea nepopularului Bogdan, pe care, precum ziserăm, ţara nu-l putea suferi din cauza **gusturilor sale pentru glume şi pentru poloni**.

17. Pe când acestea se petreceau în Moldova, Bogdan, închizându-se în cetatea Hotinului, cerşitorea sprijinul regelui Sigismund-August şi al magnaţilor amici din Polonia.

Regele făcu tot ce putu, sărmanul : trimise o ambasadă la Poarta otomană, dar ambasadorul se întoarse înapoi fără nici un rezultat, afară numai că fuse luat în râs de către Ion-vodă, care-l lăsă să treacă în linişte

prin Moldova, după ce însă într-o audienţă îl regalase cu o cătătură atât de furioasă, încât bietul diplomat

începuse a tremura, recunoscând că n-a văzut o altă mai înfricoşată.

În adevăr, eroul nostru avea neşte ochi mici şi negri, în cari se răsfrângeau cu o deosebită energie şi

repeziciune toate pasiunile şi toate mişcările sufletului : în momente de mulţumire, prin expresiunea cea

mai simpatică, în momente de mânie se umpleau de sânge, fulgerând din umbra unor stufoase sprincene ce

se îmbinau, zburlite prin convulsiva acţiune a nervilor.

Magnaţii, cuscri ai lui Bogdan, isprăviră ceva mai mult decât regele. Cu vai, cu chiu cum se zice ei reuşiră

a aduna ca la 3000 de luptători aleşi, unul ca altul, tot juni din familiele cele mai ilustre ale Poloniei.

18. Pe lângă stăpânirea Hotinului, cea mai puternică fortereţă a ţării, şi pe lângă ajutoare polone, Bogdan, ca toţi principii destronaţi, mai număra vro câţiva partizani între boieri.

Pentru a se feri de duşmani casnici, Ion-vodă îi puse pe toţi sub sabie.

Aristocraţia se înfioră, văzând în mâna **ţiganilor, cari exercitau în România profesiunea de calăi**, pe

boierii cei mai de frunte, pe stâlpii nobilimii, mai cu seamă pe bătrânul Ionaşcu Zbierea, mare vornic al

Ţării-de-Jos şi dintr-un neam de cele mai antice ale Moldovei.

Capul său se rostogoli la picioarele gâdelui tocmai în ziua de Paşti.

Ioan-vodă vru să arete că nu poate fi scuteala sărbătoarii pentru a pedepsi orice ameninţă siguranţa

statului.Ţara mai întâi de toate; Paştile mai pe urmă !

19. Noul vornic de Ţara-de-Jos, Dumbravă, era de neam mic, dar avea o inimă mare : Ion-vodă îl însărcină a respinge invaziunea polonă. Instrucţiunea ce-i dede domnul cu această ocaziune ne aduce aminte de principiul marelui Scipion : "*Lasă duşmanului nu numai mijlocul de a fugi, dar încă însuţi înlesneşte-i calea*".

Dumbravă avea vro 6000 de ostaşi aleşi, din districtele Ţării-de-Jos, Soroca, Orhei, Fălciu, din vechime

renumite ca cele mai belicoase în Moldova; cătră cari se mai adause un contingent de turci basarabiani,

veniţi, după cererea lui Ion-vodă, sub comanda sangiacului de Ak-kerman.

Cu atari oşti era lesne de a sfărâma pe cei 3000 de poloni, azardaţi într-o ţară străină şi antipatică; dar

domnul Moldovei nu avea nici un zor de a-şi atrage ura unui puternic regat învecinat, a cărui amicie, din

contra, el prevedea deja că-i va putea servi la un timp de nevoie.

Astfel, Dumbravă primise ordinul de a cruţa pe duşmani.

20. Polonii trecură Nistrul mai sus de Hotin şi începură a se pogorî spre Prut, trecând prin famosul **Codru de la Cosmin.** Un codru teribil ! Acolo, cu

optzeci de ani mai nainte, strămoşul lui Ion-vodă, Ştefan cel Mare, strivise floarea armatei polone; şi oasele celor seceraţi în acea zi rămâneau până acum elocuenţi marturi; formând numeroase movile de schelete albe pentru verdeaţa cea viuă a arborilor.

Tot pe acolo intrase, cu zece ani mai nainte, polonul Laski, aducând la domnie pe Despota contra Lăpuşneanului.

Tactica polonilor era de a alege totdauna acea tristă cale în invaziunile lor asupra Moldovei; curagiul lor se aprindea prin simţul de răzbunare, căci nu se afla nici unul din ei a cărui familie să nu fi plâns vreo victimă, un tată, un bunic între cei căzuţi din mâna marelui Ştefan !

21. În capul polonilor se afla Mielecki, cel mai bun general al lor de atunce, pe care, cu câteva luni mai în urmă, ei cât p-aci erau să şi-l aleagă rege, numai în favoarea strălucitelor sale merite personale.

Lipsit de artilerie, el trimise la **Hotin** de aduse toate tunurile cetăţii, şi apoi păşi la vale pe ţărmul Prutului,

până în dreptul Ştefăneştilor, adică pe aceeaşi linie cu Suceava, punctul obiectiv al invaziunii.

Aci vornicul Ionaşcu Zbierea, să mai fi trăit, era să unească oastea moldovenească din Ţara-de-Jos cu acea

polonă şi apoi să meargă cu toţii asupra lui Ion-vodă.

Moartea trădătorului, de care Mielecki se înştiinţă prea târziu, dărmă planul duşmanilor : în loc de

Zbierea, ei găsiră pe Dumbravă.

Avantposturile moldovene, împrăştiate pe ambele ţărmuri ale fluviului, se retrăgeau mereu denaintea polonilor şi, în fine, trecură Prutul în speranţă de a-i atrage după sine asupra corpului armatei moldovene, ascuns în neşte păduri nestrăbătute mai sus de Hârlău : acolo duşmanul ar fi fost silit de a depune armele chiar fără vărsare de sânge.

Polonii înţeleseră greşeala şi, înfioraţi de
suvenirea infernală a codrilor Moldovei, începură
a da dos pe o cale mai scurtă drept spre Hotin.
Atunci Dumbravă se puse a-i urmări, supărându-i
din când în când prin jucăria unor mici atacuri de avantgardă, în care el ţinea înadins tot pe turci, pentru ca
să dea a înţelege, în cât priveşte pe înşişi moldovenii, că ei ar fi bucuroşi de a nu avea duşmănie cu regatul
polon.

În acest mod, ajungând până la Nistru, Mielecki se răzemă de cetatea Hotinului.Dumbravă se opri şi el. Poziţiunea inamicilor devenea din ce în ce mai critică; ei nu puteau a se închide în fortăreaţă, unde caii lor ar fi pierit de foame; nu puteau furagea din cauza exploratorilor lui Dumbravă, ce-i pândeau în toate unghiurile; nu puteau a se întoarce în Polonia, căci Nistrul se afla tocmai atunci în periodul său de creştere.

Strânşi în chingi, bieţii fugari se adresară cu rugăminţi cătră capul contingentului turc, cerând permisiunea de a se retrage în Polonia şi jurându-i de a nu se mai vârî în trebile Moldovei.

Poate să fi fost şi bani la mijloc; orientalii, începând de la sultan şi până la ultimul derviş, nu fac nemic fără daruri.

Oricum să fie, sangiacul de Ak-kerman se dede cu oastea-i în lături. Dumbravă, credincios politicii lui Ion-vodă, făcea chip că împuşcă în duşmani; dar în realitate glonţii alunecau tot dasupra capetelor.

În curs de cinci zile polonii abia putură opera trecerea furiosului fluviu; şi când se văzură, în fine, pe ţărmul opus, ei se îngenuchează şi mulţumiră lui Dumnezeu.

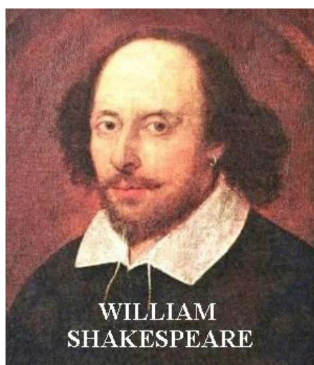
22. "*Evenimentele se repetă*", zise marele **Shakespeare**. În zilele noastre Moldova privi reînnoindu-se o altă încercare polonă, soră-geamănă cu acea din timpii lui Ion-vodă; cu simpla diferenţă că în locul unui Mielecki era un Milkowski : precum vedeţi, azardul asemănă până şi numile capilor ! [**William Shakespeare** (23 aprilie 1564 - 23 aprilie 1616, a fost un dramaturg, poet şi creator de sonete englez, care este considerat a fi cel mai mare scriitor al literaturii de limba engleză]. În ambele cazuri o mână de oameni nesocotiţi cutezară a înfrunta o ţară.

În ambele cazuri polonii cei din 1572 prin afişarea persoanei lui Bogdan-vodă, cei din 1863 prin proclamaţiuni în ziarul *Românul* ne încredinţau că vin ca amici, nu ca duşmani.

În ambele cazuri, domnii români, deopotrivă bazaţi pe consideraţiuni de o înaltă politică, recomandară generalilor în 1572, vornicul Dumbravă, în 1863, colonelul Călinescu de a menagia nebunia adversarilor.

În fine, în ambele cazuri, polonii retrăgându-se cu ruşine, îşi găsiră totuşi admiratori : pe cei din 1572 îi celebrau istoricii lor naţionali, pe cei din 1863 vai nouă ! îi celebrase chiar un român, al cărui nume îl dăm tăcerii pentru a nu huli pe cine nu ne poate răspunde !

23. Hotinul tot rămase în posesiunea polonilor. Despre apus îl apărau muri foarte înalţi şi şanţuri foarte adânci; despre răsărit stâncele Nistrului.

Un călător care-l vizitase chiar în zilele lui Ion-vodă îl asemănă cu **Kockenhausen** în **Liflandia** (Letonia); un alt călător, cu **Convay în Anglia**; un al treilea, cu **Rumilihissar de lângă Constantinopole**. O naivă

tradiţiune naţională încredinţează că prima fundaţiune a fortereţei se urcă în epoca pe când domnul Hristos umbla pe pământ.

Temându-se ca polonii să nu reţină acest bulevard al ţării ca o bază de operaţiuni în aşteptare ca destronatul Bogdan să-şi adune o altă oaste mai puternică, Ion-vodă trimise pe episcopul Isaia Rădăuţeanul cu alţi deputaţi de frunte pentru a neguţa un tractat de pace.

Polonii simţiră deja ce fel de braţ ţine cârma Moldovei. Cu o amabilitate nepilduită până atunci din parte-le, ei se grăbiră a îndestula toate cererile lui Ion-vodă.

Fugarul Bogdan ar fi fost extradat să nu fi fugit din Polonia; în lipsă-i fu remis în mâinile ambasadorilor moldoveni un frate al său, pierit apoi fără veste în robia turcească.

Cetatea Hotinului fu înapoiată Moldovei. Pentru a arăta toată importanţa acestei acuiziţiuni, căpătate atât de lesne contra speranţei, Ion-vodă numi părcălabi doi bărbaţi pe cari punea temei ca pe sine însuşi; socru-

său, boierul Lupea Hurul, şi cel mai intim al său amic, Ieremia Golia, cu care-l văzurăm mâncând împreună pâinea străinătăţii...

DOMNUL

Era grato alli amici, alli nimici terribile; *giusto con i sudditi, infedele con li esterni*... *Era iubit de amici, teribil pentru inamici, just cu supuşii, perfid cu străinii*...

- Macchiavelli, Vita di Castruccio

1. În fine, eroul nostru se văzu stăpân liniştit al Moldovei.

Hotinul era asigurat. Pe turci îi avea patroni, pe poloni amici. Rivalul Bogdan rătăcea prin lume : din Polonia trecu la Viena, din Viena la Drezda, din Drezda la Paris, din Paris la Copenhaga, în sfârşit, la Moscva, unde se povesteşte că ţarul, cosându-l într-un sac, l-ar fi aruncat în fluviu.

2. Un filozof antic zise, sunt acum două mii de ani : "*Când cerul voieşte a încredinţa unui om ales o mare misiune, el începe totdauna prin a ispiti sufletul şi cugetul său în amărăciunea zilelor grele*; *îi oboseşte muşchii şi oasele prin lucrări dureroase*; *îi aruncă fiinţa în toate lipsele sărăciei şi ale nevoii*; *vrea ca faptele lui să capete tot rezultate contrare celor dorite*; *în sfârşit, îi aţâţă inima, îi întăreşte firea, îi măreşte şi adauge forţele prin o energie fără care el n-ar fi fost în stare de a-şi împlini înalta ursită*". Aşa fu trecutul lui Ion-vodă până a dobândi tronul Moldovei : în curs de o jumătate de secol, el nu cunoscuse decât vagabonde colindări din ţară în ţară; speranţe la tot pasul amăgite; dureri morale şi muncă fizică !

Să vedem care fu misiunea cea mare ce-i încredinţase cerul.

3. Armenist din leagăn, luteran în Polonia, turcit în Constantinopole, Ion-vodă se arătă creştin ortodox ca domn al Moldovei, precum s-ar fi arătat catolic să fi domnit în Spania.

Cezar în Galia adoră pe zeii druizilor. Napoleon în Egipt se închină în geamia mamelucilor. Oamenii cei mari, Cezarii şi Napoleonii, nu au toţi decât o singură religiune : religiunea nestrămutată în fundul inimii lor ca albia mării, pe când cultul exterior se alunecă pe marginile buzelor, ca undele ce se joacă pe suprafaţă.

4. În mai puţin de doi ani de domnie în pace, Ion-vodă introduse în ţara sa următoarele cinci reforme, afară de câte ne mai rămân până acum necunoscute :

1. Controlul personal al actelor emanate din cancelaria domnească;

2. Schimbarea capitalei;

3. Eliberarea poporului de jos din jugul aristocraţiei clericale şi laice;

4. Baterea monetei naţionale de aramă;

5. Stricteţa contribuţiunilor fiscale. Şi toate astea Ion-vodă le făcuse fără ajutorul unei "camere legislative": camerele legislative nu fac un "2 mai".

5. Până la 1572 nu găsim asupra tranzacţiunilor în interiorul ţării nici un document subscris cu mâna domnească.

Am văzut cu ochii noştri cel puţin vro zece mii de documente originale : vorbim dupre câte am putut vedea.

Marele logofăt, ca prim cancelar al statului, întipărea pe hârtie sigilul princiar în josul crisoavelor, sau îl anina pe şvară de mătasă cătră pergamenă; apoi uricarul, adecă scribă, îşi subsemna numele undeva în coadă; şi, în fine, fără vro altă formalitate, documentul, care putea să fi fost chiar pe o sută de moşii, trecea bun dat în mâinile celui în drept.

Se întâmpla, fireşte, că marele logofăt, ca om şi mai ales ca ministru, abuza de sigilul princiar : domnul nu ştia nemica.

Ion-vodă, cel dintâi, văzând nedreptăţile ce se puteau face fără ştirea-i, începu a subscrie el însuşi, specificând uneori cu propria sa mână până şi data documentului.

În primul an al domnirii sale el schimbă, unul după altul, doi mari logofeţi : cel al treilea nu mai cuteza a glumi cu încrederea lui vodă.

6. Până la 1572 capitala Moldovei fu Suceava. Ea se bucură de această prerogativă în curs de trei sute de ani, avea 16.000 de case, 40 de biserici, mai multe palaturi, un fluviu limpede, o poziţiune pitorească şi **un castel** care, cu un secol mai nainte, respinsese toată furia unei puternice armate polone.

Totul dară se părea a-i asigura liniştita posesiune a vechilor sale drepturi, consânţite prin o triplă paragrafie "imemorială".

Deodată, peste câteva luni de domnie, Ion-vodă strămută scaunul ţării la Iaşi.

Acesta era un orăşel mic şi fără apă. Domnii cei vechi, cărora le plăcea a clădi palaturi oriunde se opreau câte două-trei zile pe an, desfătându-se cu vânatul prin codrii învecinaţi, zidiseră şi aici un frumos castel de piatră la capătul sudic al târgului, pe marginea unei râpe, încât să poată servi la nevoie şi în timp de război.

Mai avea Iaşul o capişte armenească, o capelă catolică şi trei biserici române. În fine, îl împodobea o baie de piatră de arhitectură orientală.

Astfel, se părea că nemic nu putea prevesti acestui târguşor un viitor strălucit între oraşele Moldovei. Se naşte întrebarea : care cauză să fi putut împinge pe Ion-vodă de a părăsi Suceava ? de a îmbrăţişa Iaşul ?

Suceava se afla aşezată prea aproape de hotarele polonoungare, prea departe de turci şi de tătari, încât principele, în caz de război, lesne putea fi surprins prin o invaziune din partea Galiţiei sau a Transilvaniei, pe când, totdeodată, el nu putea ajunge la timp pentru a împiedeca o invaziune de peste Nistru sau de peste Dunăre.

Iaşul sta în mijlocul Moldovei. Acest suprem avantagiu strategic era de ajuns pentru a determina alegerea lui Ion-vodă.

Decis a impune respect tuturor vecinilor, el căta să-şi ridice un cuib central, de unde să poată veghea în toate părţile, ca vulturul ce de pe vârful stâncii pândeşte şi pe puşcaşul de care trebui să se ferească, şi biata turmă din care îşi va ochi o victimă.

7. Strigat-au oare sucevenii contra Iaşului în 1572, precum strigă acum ieşenii contra Bucureştiului ?

E sigur că prin retragerea capitalei, Suceava, care nu mai are nici 1.000 de case, pierduse peste 90 la sută.E sigur că atunci nu era pusă în joc sublima cestiune a unirii, pentru care saltă orice inimă română. E sigur că Ion-vodă nu lăsă Sucevei, drept mângâiere, nici măcar o curte de apel sau o universitate.E sigur...şi, cu toate acestea, istoria nu ne arată să se fi plâns sucevenii.

8. Tot ce rămăsese fostei capitale din antica-i strălucire era sicriul cu moaştele unui sânt.

Ioan cel Nou aşa-i zicea pe nume era trapezuntean de origină; căci românii, ei singuri între toate

popoarele creştine, nu produseră nici un sânt calendaristic din propriul

lor sân, lăsând această sarcină oficială muscalilor şi grecilor, între cari cei vrednici de împărăţia cerului se numărau totdauna cu milioane.

Cu vro doi secoli mai nainte, un domn foarte religios cumpără, aduse în Moldova şi aşeză în biserica mitropolitană de la Suceava moaştele fericitului, pe care-l declară a fi patron al ţării.

De atunci încoace, mai mult din patriotism decât din bigotism, sântul cel cu diploma de naţional deveni obiectul celei mai înfocate veneraţiuni din partea moldovenilor; la ziua lui, Suceava se umplea de numeroase gloate de

bărbaţi, femei, copii, veniţi în peregrinagiu de prin toate unghiurile ţării.

Străinii afirmau cum că tot cultul moldovenilor se mărginea în adoraţiunea lui Ioan cel Nou : în adevăr,

noi ne închinam numai aceluia pe care-l credeam că ne apără ţara.

Moaştele sântului formau unul din principalele venituri ale Sucevei; Ioan-vodă respectă această

proprietate; şi sermanii suceveni, atinşi la slăbiciune, rămaseră mulţumiţi.

9. Privind asupra stării sociale a ţării sale, eroul nostru vedea o naţiune mare zbuciumându-se sub apăsarea unei clase mici, asemena atletului muşcat de un şerpe : era **statua lui Laocoon**, dar o statuă vie şi de proporţiuni imense !

De o parte sta ceea ce cronicele noastre numesc ţară; de altă parte stă ceea ce nu era "ţară" : boierii şi călugării.Ţară erau mulţi, erau aproape toţi, dar vai ! curat numai "suflete".

Boierii şi călugării erau puţini, erau vro câţiva, dar "materie" : toate pământurile, toate veniturile, toate folosurile erau ale lor; şi oricine nu era din ei nu avea nici atâta loc propriu cât trebuie pentru o înmormântare.

Rezultatul acestei stări de lucruri îl descrie cronica ţării : "*În Moldova au cei mici despre cei mari acest obicei de pier fără judeţ, fără vină, fără seamă !*"

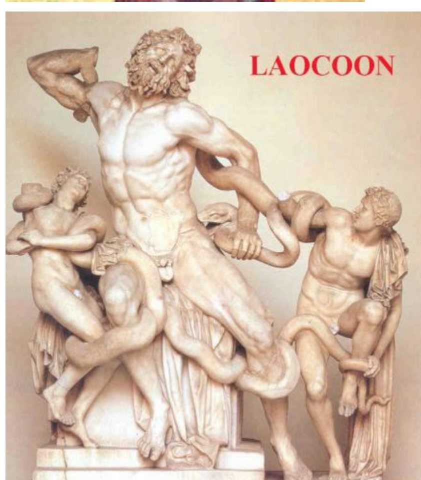
Ţi se pare că auzi răsunetul cântecelor ţărăneşti din întunericul feodal al evului mediu : "*Stăpânii ne fac numai răutăţi; ei nu ne dau nici cuvânt, nici dreptate; ei au toate, iau toate, mănâncă toate, lăsându-ne a trăi în sărăcie şi în durere*"... Între cronica lui Urechea şi cânteculu lui Robert Wace este la mijloc o distanţă de trei secoli; dar între clăcaşii români şi servii feodali noi nu vedem nici o distanţă.

10. Într-un stat astfel constituit, principele putea să-şi aleagă numai

una din trei căi : sau să ţină cu boierii şi călugării contra poporului, ori se ţină poporul contra boierilor şi călugărilor sau, în fine, să-i împace unii cu alţii.

Câteşitrele metodele fură încercate. Cu poporul contra boierilor şi călugărilor ţinuse Petru Rareş; el muri pe tron, după o domnie glorioasă aproape de douăzeci de ani.

Cu boierii şi călugării împotriva poporului ţinuse Alexandru Lăpuşneanul în prima sa domnie : fu trădat,

răsturnat şi alungat.

A împăca poporul cu boierii şi călugării se silise Iacob Despota : atrăgându-şi o neîncredere din ambele

părţile, el pieri sub loviturile unei coaliţiuni universale.

Aceste trei exemple erau toate proaspete; avându-le plăpânde denaintea ochilor, Ioan-vodă, chiar din

egoism, îşi alese calea prin care scăpă naţiunea din ghearele clasei, pe cei mulţi din mâinile celor puţini,

pe turma din gura lupului.

11. Am văzut cum un mare vornic pieri sub cuţitul calăului chiar în ziua de Paşti.

Alţi boieri îi urmară unul după altul, deşi nu toţi avuseră plăcerea de a muri înfruptaţi de ouă roşii.

"*De pre boierii de cinste şi cei mai de jos sabia lui Ioanvodă nu lipsea, ci cu multe feluri de morţi îi*

omora", zice cronica ţării.

12. **Monastirile consumau în trândăvie şi în desfrânări sudoarea Moldovei**. Ioan-vodă dede o pildă neauzită până atunci în istoria românilor.

Un vlădică fu convins de crima celei mai negre nemoralităţi; divanul domnesc execută întocmai o legiuire

din **Codicele Teodosian**; **"*Sodomitul să piară prin flăcări în prezenţa poporului*"**; mărşavul episcop fu

ars de viu; Ioan-vodă ţinea prea mult, pesemne, la litera dreptului roman !

Mitropolitul, putred de bogăţii, adunate prin vânzarea cuvântului lui Dumnezeu, scăpă de caznă şi de

moarte fugind la munţi.

Un boier, care dintâi trădase pe trei domni în şir, apoi se făcuse căpitan de haiduci de codru şi, în fine,

crezu a-şi ascunde urâtul trecut îmbrăcând haina cea făţarnică a monachismului, fu îngropat de viu în

pământ.

"*Temniţele erau pline de călugări*", zice cronica ţării. Fariseii îşi răzbunară într-un mod curios : nici într-o

monastire a Moldovei nu ni s-a întâmplat a găsi portretul lui Ioan-vodă sau numele său înscris în vreun

pomelnic; iară peste o sută de ani mai încoace, un

mitropolit îl şterse chiar din catalogul domnilor ţării, pe care-l scrisese în versuri şi în care, bunăoară,

cânta în următorul mod virtuţile Lăpuşneanului :

Domni ş-acesta bine, şi-n Slatina-şi fece "*Monastire frumoasă, pe toate le-ntrece* !" Apoi de !

13. Ura sa pentru boieri şi călugări, dispreţul său pentru aristocraţia de tot felul, Ioan-vodă, în unele cazuri, ştia să le manifeste şi fără ajutorul gelaţilor.

În toată Moldova cei mari îşi mascau faptele lor cele neevangelice prin cea mai zeloasă păzire a posturilor;

pe când ţăranii, din contra, destul de storşi numai prin apăsare se fereau de a mai slăbi şi mai mult prin

lăsări de carne şi, de brânză dacă aveau cumva, din întâmplare, vreuna din acestea.

"*La munteni, boierii şi poporul sunt deopotrivă religioşi, zice un călugăr oriental în interesanta sa*

călătorie; dar în Moldova chiar postul cel mare îl observă numai clasale de sus; iară încât priveşte pe cei

de jos, ei de loc nu-l bagă în seamă, şi ireligiozitatea lor, cea mai mult decât tătărească, merge până

acolo încât patriarcul de Antiochia când intra în casele lor, ei nu ieşeau înaintea lui nici măcar cu o

fărâmătură de pâine"...

Ei bine ! Ioan-vodă era întocmai ca ţăranii cei nelegiuiţi ai ţării sale.

Un cronicar mare-logofăt strigă cu un fel de spaimă bigotă : "*nu cred să fi fost creştin pravoslavnic, că de*

ar fi fost creştin, nu s-ar fi însurat în postul mare !‖

Un cronicar mitropolit îl numeşte : "*Ioan cel Rău*". Şi marele logofăt şi mitropolitul aveau dreptate...din

punctul lor de vedere.

14. Ucizând pe boieri şi pe călugări, până atunci atât de puternici, Ioan-vodă, pentru o deplină siguranţă, luă măsuri ca să-i împiedice de a-şi uni forţele contra tronului; măcar că orice ligă e prea slabă când nu o susţine poporul de jos.

Precum ziserăm, toţi aristocraţii, atât clerici, cum şi laici, aveau un singur Dumnezeu : egoism, interes

personal, ban.

Ioan-vodă îşi dede un frumos spectacol făcându-i să se bată unii cu alţii, pe când el îi bătea pe toţi

deopotrivă.

Luând, bunăoară, o moşie monastirească, el o dedea unui boier : iată călugării ţipând contra boierimii !

Sau, luând proprietatea vreunei monastiri, o dedea unei alte : iată cele două monastiri intrând în luptă !

Sau, în fine, luând de la boierul cutare, dedea unui alt boier; iată boierii înşfăcându-se de păr !

Ţara râdea, privind întresfâşiarea foştilor săi apăsători. Domnul râdea văzând cât de proastă e lumea !

15. Ioan-vodă nu împroprietări pe ţărani; nu! căci se ferea de o criză ale cării efecte, pe de o parte, nu erau destul de limpezi, iară pe de alta, nu puteau să-şi manifeste fructele lor cele bune decât numai doară după un şir îndelungat de ani, străcuraţi în tristă şovăitură.

Împroprietărirea ţăranilor din proprietatea cea uzurpată clerico-boierească este o bucăţire în urma cării, ca rezultat imediat, cei puţini bogaţi sunt foarte sărăciţi şi cei mulţi săraci nu sunt de loc îmbogăţiţi : zecimi de ani trebuie să treacă mai nainte de a reveni lucrurile la o nouă stare normală, mai bună, fireşte, decât starea normală cea veche... dar până atunci ? până atunci egalitatea pentru toţi şi în toate !

Ioan-vodă împroprietărea nu numai pe ţărani, **ci chiar pe ţigani**, **când acei ţigani aveau mijloace de a-şi plăti peşin o proprietate**; **când nu**, **nu** : **ci-i înzestra încet-încet cu nişte atari mijloace**, întrebuinţând un metod prin care, departe de a produce o criză, el, din contra, înflorea finanţele statului. Secretul eroului nostru era de o simplitate nespusă; el nu lăsă pe boieri şi pe călugări să abuze cât un fir de păr de munca ţăranului.

Ioan-vodă vedea că ciocoiul ia aproape tot câştigul ţăranului, despoind astfel totdeodată vistieria ţării, căriia boierii şi călugării nu-i dădeau nemica, iară ceilalţi nu mai aveau de unde să-i dea. Jos abuzul ! numai atâta.

16. Aice e locul de a analiza cestiunea proprietăţii teritoriale la români, după vechile noastre legi, nescrise, dar cu atât mai raţionale, bazate nu pe imaginaţiunea vreunui jurist, ci pe însăşi natura cea intimă a poporului.

Boierii sau monastirile nu erau proprietari, ci numai neşte posesori ereditari ai respectivelor porţiuni

teritoriale, cari dentru-ntâi le-au fost acordate lor din partea domniei ca locuri deşerte şi fără valoare,

pentru a le coloniza cu oameni şi a le da astfel o utilitate.

Domnul ţării rămânea totdauna adevăratul proprietar al întregului teritoriu naţional, încât boierul sau

monastirea, având facultatea de a vinde, de a schimba, de a ipoteca, de a dărui moşiele lor, pentru fiecare

din atari tranzacţiuni trebuia să capete o nouă specială încuviinţare domnească, condiţionată printr-o dare

în bani sau în natură, şi în care principele întărea acuiziţiunea noului posesor prin următoarele

caracteristice cuvinte : "*i-l dăm lui acel sat*, *etc*."

Pe baza acestei constituţiuni a proprietăţii teritoriale, ţăranii români aveau duble îndatoriri; unele către

fiscul domnesc, altele către posesorul ereditar, din cari cele principale erau :

Îndatoririle ţărăneşti către fisc :

1. Dări şi gloabe judiciare, precum, de pildă : bani de divorţ, bani de măritiş, gloabe pentru furturi, duşegubine pentru omoruri etc.

2. O mică sumă bănească anuală şi dijmă în natură de oi, de porci, de miei.

Din toate aceste venituri ale fiscului, posesorul moşiei îşi reţinea, ca un fel de răsplată pentru munca percepţiunii, câte o a treia parte. Îndatoririle ţărăneşti către posesor :

1. Trei zile de lucru, anume : una arând, alta cosind, a treia secerând.

2. De două ori pe an, la Crăciun şi la Paşti, daruri numite "cinste", anume : ouă, găini, caşuri.

Sub domni de principie aristocratice, fie prin concesiuni formale, fie prin îngăduiri tacite, boierii şi

călugării reuşiră, pe de o parte, a uzurpa toate folosurile, câte se cuveneau fiscului şi din cari ei nu aveau

drept decât numai asupra unei treimi; pe de altă parte, de a şterge cu desăvârşire condiţionalitatea

obligaţiunilor ţărăneşti, silind pe săteni să le lucreze şi să le dea mai în toate zilele !

Fiscul se fecunda mai ales prin confiscaţiuni; prin vămi, câte nu încăpuseră încă în mâinile particularilor;

prin dijma de ceară şi de miere. Dările teritoriale, adevărata avuţie a unui stat bine constituit, erau ca şi

nule.

Restrângând cu totul drepturile cele abuzive ale seniorului asupra câştigului ţărănesc, Ioan-vodă ajungea la

trei scopuri de o importanţă supremă :

1. Îmbogăţea pe ţărani, adică pe cei mulţi, sau, şi mai bine, pe cei "toţi".

2. Luând de la ţărani numai 1/5, 1/10 din câte le răpea seniorul, umplu visteria ca niciodată.

3. Reuşi a deveni idolul acelora ce erau "ţară".

Şi, cu toate astea, el nu împroprietărise pe ţărani !

17. Un alt fapt concurge a proba geniul administrativ al lui Ioan-vodă.

Pentru tranzacţiuni importante, privitoare mai cu seamă la clasa de sus, Moldova întrebuinţa bani străini

de aur şi de argint, cari intrau în ţară, în mare câtime, în schimb pentru exportaţiunea vitelor.

Dar banii de aramă erau puţini, încât ţăranul, în tranzacţiunile sale cele mici, se vedea forţat de a opera

mai mult în natură moneta cea mai nedreaptă şi mai nesigură.

Domnii precedenţi, Despota şi Lăpuşneanul, făcură bani naţionali de argint, ei nu se gândiră la nevoile

ţăranilor.

Ioan-vodă pricepu pe dată toate avantajele **monetei de aramă**, a cării fabricaţiune, costând puţin statului, aducea totodată foloase prin îmbogăţirea ţăranilor vrea să zică a fiscului.

Gologanii naţionali începură, în fine, a circula prin toate unghiurile Moldovei.

Pe lângă altele, ei familiarizau ţara cu icoana frumoasei figure a principelui, în giurul căriia se citea patrioticul titlu : "*Părintele Moldovei*".

E de observat că ei fură la noi nu numai cei dentâi bani de aramă, ci încă cei dentâi cu o inscripţiune românească, nu latinească, ca pe ai lui Despota şi

ai Lăpuşneanului, nici slavonească, ca pe cei anteriori.

Boierii şi călugării vorbeau latineşte şi slavoneşte; ţăranul româneşte.

18. Puternicul patronagiu, acordat poporului de jos contra claselor de sus, avea în ideea lui Ioan-vodă, precum lesne ne-am putut convinge, mai cu deosebire o ţintă financiară.

El făcu acum în privinţa ţăranilor întocmai ceea ce regii occidentali făcuseră mai nainte în privinţa

comunelor municipale, eliberându-le din jugul seniorilor feudali : imensele abuzuri neregulate ale

aristocraţilor izolaţi se prefăcură într-un venit periodic al fiscului, mai moderat individualmente şi colosal

în totalitate; cursul apei fu schimbat şi canalizat în profitul tronului, astfel încât pâraiele cele împrăştiate,

numeroase şi umflate, se reduseră deodată la proporţiunile unui singur fluviu de aur.

Aşadar, e vederat că, îmbunătăţind soarta ţăranilor, Ioan-vodă avea dreptul de a cere din parte-le nu numai

o recunoştinţă morală, ci încă pe acea materială, manifestată prin exactitate şi sinceritate în plata dărilor

fiscale, cari formau acum o mică parte din câte le storceau obicinuit boierii şi călugării.

Lipsa sau abundanţa financiară a unui stat, în cele mai multe cazuri, nu depind de sărăcia sau avuţia ţării,

ci numai şi numai de modul percepţiunii impozitelor; încât un popor sărac poate să aibe un fisc abundant

din cazua unei percepţiuni energice şi bine organizate, pe când, din contra, un popor avut poate să aibe un

fisc lipsit din cauza unei percepţiuni moleşite şi rău organizate.

Ion-vodă reuşi de a face ca banii să curgă, aşa zicând, de la sine, în visteria domnească, fără concursul

unei miriade de agenţi salariaţi, fără directorate statistice, fără comptabiliate franceză, fără inspectori

financiari : el se mulţumi a aplica în toată rigoarea teribila lege penală contra neplatei dărilor.

Mai bine legi puţine, dar bine executate ! Iată tabloul ce-l dă un biograf contimpuran al lui Ioanvodă

:"*Dacă cineva vindea fără ştirea domnească un strugur din vie, sau orişicare lucru supus censului, pe*

unul ca acela Ioan-vodă, înfigându-i o verigă prin nările nasului, cu mânile legate la spate, îl da calăilor,

ca să-l biciuiască pe pieţe publice, şi apoi cadavrul lăsă zăcând fără înmormântare, hrană câinilor !"

Astăzi legile noastre pedepsesc cu temniţa pe debitorul unui particular, de cele mai multe ori ale unui grec

sau ovreu, căci românii nu prea au bani de dat cu împrumut...debitorul statului rămâne nepedepsit.

Prefer sistemul lui Ioan-vodă.

19. Istoricii incriminează cruzimea eroului nostru. Sunt nedrepţi. Iată ce zise peste doi secoli şi jumătate Napoleon cel Mareb, când istoricii îl incriminau şi pe el de cruzime (**Napoleon Bonaparte** - 15 august 1769, Ajaccio, Corsica - 5 mai 1821, în insula Sfânta Elena, cunoscut mai târziu ca Napoleon I şi iniţial ca Napoleone di Buonaparte, a fost un lider politic şi militar al Franţei, ale cărui acţiuni au influenţat puternic politica europeană de la începutul secolului al XIX-lea) :

"*Am ţinut totdauna cu majoritatea poporului*; *la ce, oare, mi-ar fi putut servi crima* ?"

O logică sublimă !

Ioan-vodă ţinuse şi el totdauna cu majoritatea poporului. Majoritatea poporului îl iubea, ca nici pe unul din

câţi l-au proces şi i-au succes pe tronul Moldovei.

Înşişi istoricii cei încriminatori recunosc, toţi într-o voce, suprema popolaritate a lui Ioan-vodă.

Deci unde e crima ? Nu e crud acel principe care, cu preţul câtorva capete aristocratice şi cu neîmblânzita

păzire a legii, îşi cumpără idolatra iubire a ţării întregi.

20. Miraculosul rezultat al administraţiunii lui Ioanvodă se poate exprima prin puţine cuvinte. În 1572, la intrarea-i în domnie, toate calamităţile erau grămădite asupra Moldovei.

O teribilă ciumă zeciuia prin sate şi prin oraşe ! Un comet speria imaginaţiunea poporului ! O furioasă inundaţie devasta câmpiele. **Visteria era secată prin nebuniele lui Bogdan-vodă, care se plimba cu trăsuri acoperite cu argint şi aur.**

Turcii şi tătarii, veniţi în ajutorul lui Ioan-vodă, nu se putură reţine, fireşte, de a nu comite jafuri, violinţe,

omoruri.

În fine, era un potop de rele ! În curs de doi ani, principele nostru

realiză visul domnilor celor mai mari;

finanţele erau în floare şi contribuabilii mulţumiţi.

21. Cronicarul Urechea servise în tinereţele sale, ca uricar sau scribă, la curtea lui Ioan-vodă; dar era aristocrat din una din familiele cele mai ilustre ale Moldovei, înrudit cu ceilalţi boieri, devotat călugărismului şi, prin urmare, duşman sistematic al stăpânului său. (**Grigore Ureche** -aproximativ 1590 – 1647, a fost primul cronicar moldovean de seamă, a cărui operă a ajuns până la noi. Născut pe la 1590 sau 1595, Grigore a fost fiul lui Nestor Ureche, boier instruit deţinând funcţii politice importante la sfârşitul veacului al XVI-lea, în repetate rânduri purtător de solii la Poarta Otomană, mare vornic al Ţării de Jos pe vremea domniei lui Eremia Movilă)

Ei bine ! cu toată ura-i personală, ce respiră mai în toate rândurile povestirii sale, încât nu se teme de a râde până şi de moartea viteazului, ei bine, cu toate astea, însuşi cronicarul Urechea se simte forţat a caracteriza pe Ioan-vodă în următorul mod : "*Era la minte ascuţit, la cuvânt gata, şi se vedea a fi nu numai de domnia acestei ţări, ci şi altor ţări să fie cap şi mai mare*". Atari cuvinte din gura unui inamic !

22. Nu mai puţin dibace fu politica exterioară a lui Ioan-vodă; deşi, din nenorocire, noi nu cunoaştem din ea, până acum, decât numai o singură cestiune, în care diplomaţia cea machiavelică a unui mic principe român era cât p-aci să arunce într-un grozav labirint de complicaţiuni trei din statele cele mai ponderoase ale Europei : Turcia, Franţa şi Polonia.

23. Curând după intrarea lui Ioan-vodă în Moldova murise bătrânul rege polon Sigismund-August.

El fu ultimul din dinastia iagelonă şi, tronul rămânând vacant, mai mulţi principi străini se grăbiră a se prezinta ca pretendenţi la coroană, între cari şi Enric de Valois, fratele regelui francez Carol IX. Poarta otomană sprijinea această candidatură. În Polonia o susţinea, mai cu deosebire, famosul Laski, care ajutase odată lui Despota, dar acum se dumeri de a se face mai bine domn el singur decât să facă pe alţii, şi cerea coroana Moldovei de la influinţa franceză în Constantinopole, ca răsplată a servicielor sale în cesiunea lui Enric de Valois.Franţa începu a neguţa în taină destituirea lui Ioanvodă. Astfel politica moldoveană se afla pusă în luptă cu acea franceză. Să urmărim peripeţiele intrigii.

24. Îndată după moartea lui Sigismund-August, Ioanvodă expedi în acelaşi moment doi ambasadori: unul la Constantinopole, către vizirul

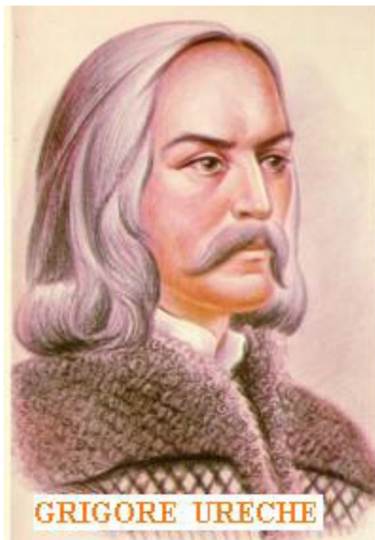
Mehmed-Socoli; altul la Cracovia, cătră Camera polonă.

Ambasadorul trimis în Turcia solicită un ajutor de tătari, în fruntea cărora Ioan-vodă promitea, cu mândrie, că lesne va cuceri toată Polonia, slăbită prin anarchie.

Domnul ştia prea bine că sultanul, legat prin amicie cu Franţa, nu-i va încuviinţa cererea.

În adevăr, vizirul se grăbi a-i răspunde de a se opri de la orice încălcare contra Poloniei; însă, totodată, îi

lăudă zelul şi îndrăzneala.

De altă parte, ambasadorul trimis în Polonia încredinţa cum că o armată de 100.000 de turci, tătari şi munteni, profitând de moartea lui Sigismund-August, erau gata de a năvăli în Galiţia; însă, din mila lui Dumnezeu, îi împiedecă Ioan-vodă prin rugăminţile sale pe lângă vizirul Mehmed-Socoli.Polonii, pătrunşi de spaimă, nu ştiau cum să mulţumească mai bine generosului principe al Moldovei.

Drept răsplată pentru preţiosul serviciu ce zicea că le făcuse, Ioan-vodă cerea de la camera cracoviană două lucruri :

1. Înapoierea Pocuţiei. Ştefan cel Mare o cucerise de la poloni şi o reţinu până la moarte; Bogdan cel Chior o pierdu; Petru Rareş o redobândi şi iarăşi o scăpă în vro câteva rânduri; urmaşii săi o lăsară, fără protestaţiune, în curs de patruzeci de ani, sub sceptrul Poloniei; până ce, în fine, demn strănepot al marelui Ştefan, Ioan-vodă îşi ridică glasul. "*Pocuţia e un patrimoniu al meu*", scria el cătră Camera polonă.

2. Înapoierea tezaurelor moldovene, confiscate în Polonia. În 1564, fugind denaintea Lăpuşneanului, care intra în ţară cu o oaste turcească,

Ştefan-vodă Tomşa, ucigaşul lui Despotă, fu prins de către poloni şi descapitat în Lemberg (Lvov – *nota DM*), din ordinea regelui Sigismund-August, sau, mai bine zicând, după porunca unui expres ambasador turc.

Tomşa ducea cu sine toată visteria ţării : polonii calăi în serviciul sultanului confiscară sacii cu aur

ai victimei, mângâindu-se cu metalul pentru ruşinea de a se fi supus orbeşte voinţei păgânilor,

contra frăţiei creştine şi contra legilor ospitalităţii.

Ioan-vodă pretindea acum restituirea acelei proprietăţi naţionale.

Ambasada moldovenească îşi împlini misiunea cu o aşa mândrie şi demnitate, încât Camera cracoviană,

cuprinsă de mirare, îi arătă mai mult respect decât chiar Ambasadei imperiale de la Viena.

Polonii nu cutezară a ne tăgădui dreptul asupra Pocuţiei, nici asupra averilor lui Tomşa; ci, recurgând la

calea amânării, ei promiseră a răspunde îndată după ce-şi vor fi ales un rege.

Ioan-vodă ştia de mai nainte că polonii nu-i vor înapoia Pocuţia, pentru care ei vărsară atâta sânge în curs

de un secol; şi că de ar vrea, tot încă n-ar putea să-i întoarcă tezaurele lui Tomşa, de demult împărţite,

cheltuite şi uitate; dar nu Pocuţia, nici Tomşa formau adevărata ţinută a ambasadei moldovene.

Atât în Constantinopole, unde stăruise contra Poloniei, precum şi în Cracovia, unde intrigase contra

Turciei, Ioanvodă reuşi deplin în planurile sale :

În Constantinopole el se întărea în buna opiniune a otomanilor, pentru ca nu cumva să fie destituit după

uneltirile Franciei;

În Cracovia, atribuind turcilor, cu o fineţă diabolică, cele zise de el însuşi, îi compromitea în ochii

polonilor, ceea ce-i şi trebuia pentru a surpa candidatura protegiatului otoman Enric de Valois.

25. Peste puţin timp, Ioan-vodă răpezi alte două ambasade, iarăşi una la Constantinopole şi alta la Cracovia.

Ambasadorul trimis la Constantinopole înştiinţă Poarta otomană cum că

destronatul Bogdan-vodă adună

în Polonia, cu ajutorul magnaţilor, o numeroasă oaste pentru a năvăli din nou asupra Moldovei; şi că se şi

apropie deja de fortăreaţa Hotinului...

Ambasadorul trimis la Cracovia rugă Camera de a nu suferi nici o încercare din partea lui Bogdan.

Pretextul ambelor ambasade era de tot imaginar. Bogdan de mult nu se mai afla pe teritoriul polon. Cu

toate astea, turcii se înfuriară contra Camerei cracoviane, iară camera cracoviană, crezând că în adevăr

Bogdan s-ar fi ţinând ascuns undeva în Polonia, răspândi în toate direcţiunile curieri şi emisari, pentru a

prinde pe nenorocitul fugar; atât de groaznic ştiuse a deveni Ioanvodă faţă cu unul din cele mai puternice

regate ale Europei.

Care să fi fost scopul cel secret al domnului moldovenesc în aceste două ambasade ?

1. De a provoca în Constantinopole din partea otomanilor vreo demonstraţiune duşmană contra polonilor, făcând astfel o lovire indirectă, dar dureroasă, în candidatura lui Enric de Valois;

2. Sub aparinţa de a urmări pe Bogdan, să câştige timpul şi ocaziunea de a lucra prin ambasadorul său în Cracovia, împrăştiind bani şi intrige contra politicii franceze.

26. Văzând că Turcia, după solicitaţiunile Curţii de la Paris, tot mai cruţă hotarele Poloniei, Ioan-vodă expedi un al treilea ambasador la Constantinopole.

Reproducem chiar cuvintele agentului francez pe lângă Poarta otomană în scrisoarea sa către Enric de Valois : "*M-am înştiinţat că domnul Moldovei trimise aice un ceauş, carele asigură că ţarul moscovit fu primit în Vilna şi în toată Litvania, cu voia şi îngăduirea ţării întregi, şi că este de temut că şi Camera polonă i se va supune, ştiindu-l armat şi aşa de aproape*; *care veste a fost turburat foarte mult pe turci, făcându-i să hotărească în divanul de ieri un război contra Poloniei*."

Iată dară că diplomaţia lui Ioan-vodă era cât p-aci să răstoarne candidatura lui Enric de Valois, dacă polonii nu s-ar fi grăbit a risipi bănuielile Turciei.

27. În fine, puţin mai nainte de momentul decisiv al elecţiunii de rege, sosi şi la Cracovia un al treilea trimis moldovenesc.

Ioan-vodă reuşise a pune mâna pe două scrisori turceşti din partea vizirului Mehmed-Socolli, una către Camera cracoviană, cealaltă către **episcopul Montluc**, ambasadorul francez în Polonia. (**Blaise de Lasseran de Massencome**, episcop de Monluc, zis **Blaise de Monluc**, 1500-1502 - 26 iulie 1577. Căpitan ilustru în războaiele din Italia și cele religioase. Mareșal al Franței numit de Henri III).

În epistola-i către Cameră, vizirul poruncea polonilor de a alege pe Enric de Valois, încheiându-o aşa : "*să nu întârziaţi cu împlinirea ordinilor sultanului*"; în epistola către Montluc mărturisea înalta solicitudine a Turciei pentru interesele Franciei.

Scandalul fu universal. Păgânul dedea porunce "inclitului" regat polon ! Enric de Valois apărea ca un cireac al sultanului ! O indignaţiune generală cuprinse pe mândrii magnaţi, cu atât mai vârtos că trimisul moldovenesc le mai citi în şedinţă plenară următoarea ironică scrisoare din partea lui însuşi Ioan-vodă :

"*Din cele alăturate aflaţi porunca măriei-sale sultanului de a pune în capul vostru pe fratele craiului*

franţuzesc; *veţi fi având, credem, destulă pricepere ca să puteţi înţelege că măria-sa sultanul nu lucrează*

pentru binele creştinătăţii."

Speriat prin efectul vicleniei lui Ioan-vodă, Montluc striga, jura, şoptea, zbuciumându-se a dovedi cum că

cele două epistole sunt născocite din capul moldovenilor.

Totuşi, secretarul Ambasadei franceze, **Jean Choisnin** (născut 1530 – *nota DM*), recunoaşte în memoriile

sale că infernala diplomaţie a principelui român pusese candidatura lui Enric de Valois întrun pericol

extrem, din care abia-abia o putu scăpa renumita abilitate politică a lui Montluc.

28. Oare pe cine să fi dorit Ioan-vodă de a vedea pe tronul Poloniei ?

Pe Ernest, fiul împăratului Maximilian ? Nu; căci el apreţuise deja o dată, prin propria experienţă, caracterul nedecis şi egoistic al austriacilor.

Pe Sigismund, fiul regelui Sveziei ? Nu; căci venea prea de departe...Simpatiele lui Ioan-vodă erau cţâştigate anume pentru acela de

care mai cu deosebire se temeau otomanii ca nu cumva să apuce coroana Poloniei.

În termeni generali luau parte la deciziuni, ca şi după legea actuală, "boierii, popii şi ţara"; dar analizând cu amănuntul această definiţiune, descoperim în ea elemente dezmoştenite astăzi de anticul lor vot. Nobilimea electorală se compunea atunci din toţi boierii fără distincţiune : boierii cei mari, cei de clasa a doua, cei de clasa a treia, cei în demisiune, boiernaşii de prin judeţe şi toţi capii militari. Clerul electoral se compunea din mitropolit, toţi episcopii şi toţi egumenii.

În fine, "toată ţara". Cu toate astea, nu numai iniţiativa, ci încă discuţiunea proiectelor era o sacră prerogativă ministerială, Adunarea Obştească fiind strict mărginită în dreptul de a pronunţa o afirmaţiune sau o negaţiune.

Divanul domnesc, adecă cei opt sau nouă miniştri, hotărau de mai nainte în ascunsul cabinetului; apoi mitropolitul, ori marele logofăt, sau chiar însuşi domnul ieşea pe esplanada curţii princiare şi, adresându-se cătră gloatele grămădite pe piaţă, îi întreba : "*Vreţi lucrul cutare* ?"

Poporul răspundea din inspiraţiune : "da" sau "ba", fără dezbateri, fără şicane, fără amendamente. Era just. Gloatele nu raţionează; dar ele pricep foarte bine, prin un fel de instinct, tot ce e bun şi ce e rău. Aşadară, legislaţiunea noastră cea veche era bazată în aceasta pe o profundă cunoştinţă a naturii umane :

majoritatea, adecă instinctul adevărului cel înnăscut şi spontaneu, aproba sau dezaproba minoritatea, adecă

raţionamentul cel supus erorilor sistemei şi ale interesului.

Inima sancţiona mintea. "*Inima este care simte pe Dumnezeu* !" zise marele Pascal (**Blaise Pascal -** 19

iunie 1623, Clermont-Ferrand, Franţa - 19 august 1662, Paris, a fost un

matematician, fizician şi filosof

francez având contribuţii în numeroase domenii ale ştiinţei, precum construcţia unor calculatoare

mecanice, consideraţii asupra teoriei probabilităţilor, studiul fluidelor prin clarificarea conceptelor de

presiune şi vid. În urma unei revelaţii religioase în 1654, Pascal abandonează matematica şi ştiinţele

exacte şi îşi dedică viaţa filozofiei şi teologiei).

Am putea adăugi : "*Inima este care simte pe Satana*". Cu alte cuvinte, în planurile minţii, inima simte

când pe Dumnezeu, şi zice "da", când pe Satana, şi zice "ba".

Da sau ba...nu cereţi alta de la un vot universal, care nu e şi nu poate fi decât un juriu în cauzele naţiunii

întregi.23. Istoria ne-a conservat propriile cuvinte ale lui Ioanvodă cătră Obşteasca Adunare a ţării :

"*Dragii mei boieri şi voi, iubitele mele slugi ! Greul de astăzi întrece toate grelele de mai nainte. Lăcomia*

turcilor cere un haraci îndoit. *De-l vom da, ea nu va zăbăvi a ne stoarce şi mai mult, până ce ne va stinge*

cu totul, căci aceasta o vrea păgânul.

De nu vom da, ne aşteaptă război, stricarea ţării, foc şi sabie.

Cugetaţi şi alegeţi ! Supunându-ne orbeşte vrăjmaşului nostru, vom pieri desigur, şi vom pieri ca mişei;

sculându-ne asupra-i, chiar de nu vom izbuti pentru păcatele noastre, tot încă vom avea mângâierea de a

pieri bărbăteşte, noi, femeile noastre, copiii...cu toţii !

Voi ştiţi că haraciul nu-l plătesc eu; *ci voi şi ai voştri*. *Puţin dară mi-ar păsa de nu m-ar durea inima*

pentru ţară !

Mi-e milă de voi, şi pentru voi îmi voi pune capul meu, dragilor mei tovarăşi !

Să chemăm pe Dumnezeu într-ajutor, ca să plece pe vrăjmaşii noştri sub picioarele noastre.

Să trăim slobozi, ori să ne piară pân'şi urma noastră ! Fiţi cu mine şi cu noi va fi izbânda !"...

33. Pentru a putea înţelege impresiunea produsă prin electrica voce a

principelui asupra numeroşilor săi

ascultători, trebuie mai întâi să cunoaştem poporul moldovenesc din 1574.

Tocmai atunci un călător polon cutreieră Moldova în toate direcţiunile, vizită oraşele, avu curiozitatea de a

vedea unele monastiri, petrecu prin case boiereşti şi prin bordeie de ţărani şi învăţă un cântec pe care-l

auzise în atâtea rânduri, încât chiar fără voie i se întipărise în memorie.

Vreţi a aprofunda caracterul unui popor ? Studiaţi poezia sa naţională.

Cântecul moldovenesc, memorat de acel călător şi reprodus de el poloneşte, fu :

Ştefan, Ştefan, domn cel mare,
Seamăn pe lume nu are :
Seamăn pe lume nu are,
Decât numai mândrul soare !
Ştefan, Ştefan, domn cel mare,
La Suceava cuibu-şi are :
La Suceava cuibu-şi are,
Şi din el ades el sare !
Ştefan, Ştefan, domn cel mare,
Pune pieptul la hotare :
Pune pieptul la hotare,
Ca un zid de apărare !
Ştefan, Ştefan, domn cel mare,
Bate oardele tătare :
Bate oardele tătare,
Şi turcii pe zmei călare !
Ştefan, Ştefan, domn cel mare,
Bate leşi fără cruţare :
Bate leşi fără cruţare,

Şi unguri fără-ncetare ! Ştefan, Ştefan, domn cel mare, Are-o ţară mică tare : Ţara-i mică, ţara-i tare, De stă lumea la mirare !

Ioan-vodă, marele strănepot al acelui mare Ştefan, se adresa acum către neşte oameni deprinşi a celebra în

toate zilele, cu sonul alăutei, suvenirul strălucitelor victorii de la Lipineţ, de la Racova, de la Cozmin, de

la Baia !

Trecuse abia şeptezeci de ani după moartea viteazului: ici-colea mai întâlneai încă centenari, cari au servit

odată sub steagurile sale şi ale căror povestiri volcanizau inimile noii generaţiuni.

Ioan-vodă ştia către cine vorbeşte !

34. Născuţi cu tradiţiuni eroice în piept şi pe buze; entuziasmaţi prin tonul, prin cuvintele principelui; îmbătaţi prin iluziunea unui viitor glorios, moldovenii strigară cu glasuri mari scrie cronica ţării : "*Vom pieri toţi lângă măria-ta ! toţi vom pieri* !"

Fu adus sântul Evangeliu. "*Nu cer să-mi juraţi mie, sună Ioan-vodă, nu mie, ci juraţi unul altuia*."

A jura unul altuia se zicea a se face "fraţi de cruce"; una din cele mai nobile instituţiuni cavalereşti d-ale

străbunilor noştri, care se însoţea de simbolica formalitate a gustării

dintr-o pâine făcută în forma

crucefixului; cei legaţi prin un asemenea jurământ deveneau nedespărţiţi la viaţă şi la moarte.

Toţi jurară. Jurară că, dacă vreunul din ei îşi va vicleni credinţa, atunci să-l bată pământul, focul, apa,

văzduhul, pâinea, vinul, sabia, Dumnezeu şi Maica Domnului !

Aşa era jurământul ostaşului român. Sunt momente sublime în trecutul nostru !

35. Ioan-vodă promisese a nu-şi cruţa viaţa pentru libertatea patriei.

Trebuia dară a se asigura, mai întâi de toate, situaţiunea Moldovei, la caz dacă o lovitură duşmană va precurma zilele generosului principe. Adunarea obştească încuviinţă două măsuri :

1. Tezaurul ţării şi familia domnească fură trimise la fortereţa Hotinului, unde se grăbiră a refugi şi casnicii boierilor, sub paza socrului princiar, părcălabul Lupea Huru.

2. Pruncul Petru, fragedul fiu al lui Ioan-vodă, fu declarat erede al tronului moldovenesc, şi numele său începu a figura în documente alăturea cu al părintelui.

Patriotismul, trezit din amorţire în faţa pericolului, înţelese necesitatea eredităţii tronului : fie-ne drept învăţătură !

36. Ioan-vodă chemă atunci pe ceauşul turcesc. "*Pleacă ! îi zise cu mândrie principele român. Pleacă şi spune împăratului tău că de azi nainte necum să-i plătim optzeci mii de galbeni, dar nu va vedea nici cât primea pân-acuma* : *cu banii haraciului îmi voi face oşti şi apoi*...*apoi vom vorbi*.

Pleacă !"

CĂPITANUL

...*Aber der Krieg laesst die Kraft erscheinen*. *Alles erhebt er zum Ungemeinen* !... *Dar războiul face să apară forţa, înalţă toate până la sublim* !

- Schiller, *Die Braut von Messina*

1. Înfricoşată era poziţiunea Moldovei. În Ţara Românească şi în Transilvania stăpâneau doi vasali orbi şi muţi ai Turciei. (**Alexandru al II-lea Mircea**, numit şi **Oaie Seacă**, a fost domnitor în Ţara Românească între iunie 1568 - aprilie 1577, cu o scurtă întrerupere în primăvara lui 1574) [**Ştefan Báthory** - în maghiară *István Báthory*, poloneză *Ștefan Batory*, (1533 - 1586, a fost principe al Transilvaniei între 1571-1575 şi rege al Poloniei din 1575 până la moartea sa în 1586]. În Polonia se încoronase Enric

de Valois. Germania era departe; muscalii şi mai

departe...Niciodată istoria nu ne arată un popor mai mic şi mai izolat, chemând fără sfială la o luptă de moarte pe un duşman mai puternic !

2. Ştiţi cine erau turcii în 1574 ? Iată ce zice famosul Robertson: "*O lungă succesiune de principi ageri dede o aşa vigoare şi tărie guvernului otoman, încât el ajunse în secolul XVI la putincioasa culme a dezvoltării sale*; *pe când statele cele mari ale creştinătăţii erau încă departe de a se urca în sfera lor la o treaptă analoagă*. (**William Robertson** - 19 septembrie 1721 – 11 iunie 1793, a fost un istoric scoțian și director al Universității din Edinburgh).

Tot atunci oastea turcă se bucura de toate avantajele câte se nasc din superioritatea disciplinei militare.

La întronarea lui Suleiman, corpul ienicerilor era deja vechi de un secol şi jumătate; *şi păşea, fără contenire, tot nainte pe calea disciplinării*.

Ceilalţi soldaţi, recrutaţi de prin provinciile imperiului, fură ţinuţi neîncetat sub arme în diferite războaie ale sultanilor, aproape fără nici un interval de pace.

Contra unor armate astfel organizate şi exercitate, forţele statelor creştine ieşeau la luptă cu un mare dezavantagiu.

Autorii cei mai inteligenţi şi cei mai nepărtinitori din secolul XVI recunosc şi deplâng inferioritatea militară a creştinilor faţă cu turcii"... cătră Curtea pariziană :

"*Niciodată n-aş fi crezut că turcii sunt atât de groaznici, să nu-i fi văzut cu ochii*"...

După calcul unui matematic de atunci, venitul anual al sultanului se compunea din şesezeci butoaie mari

cu aur...

Iată pe ce fel de duşman cuteză a-l înfrunta domnul Moldovei deşi-l cunoscuse de aproape !

3. Primind insolentul răspuns ce i-l adusese bietul ceauş, revenit cu ruşine, sultanul Selim destitui pe Ioan-vodă şi numi domn în locu-i pe **Petru**, poreclit **cel Şchiop**, fratele domnului muntenesc şi care, după mumă, descindea din sângele vechilor domni moldoveni.

Acesta era un june crescut între greci, amic al boierismului : prin urmare, urât poporului.

El promisese Turciei un tribut îndoit. Pe dată Poarta otomană expedi ordini la sangiacul de Nicopole, la munteni şi la transilvani de a intra cu oştile lor în Moldova.

Sultanul trimisese şi la Enric de Valois, dar moldovenii surprinseră pe ceauş, căci altfel cine ştie dacă turcofilul rege al Poloniei nu s-ar fi grăbit a lua parte la vânatul leului român.

Fost-a cineva să ajute lui Ioan-vodă contra acestei formidabile coaliţiuni ? Ţăranii mldoveni şi...o mână de cozaci !

4. Peste Nistru, la marginea Poloniei cu ţara Tătărească, se formase cu vro cincizeci de ani mai nainte o mică republică de oameni disperaţi, a căror deviză era nimicirea duşmanilor creştinităţii.

Acea cavalerească republică se contopise din trei popoare învecinate : români, poloni şi moscoviţi, cari

uitau aci urele lor naţionale pentru a nu mai urî cu toţii decât numai pre mahometani.

Ei vorbeau în o limbă amestecată, pe care lesne o învăţau câteşitrele naţiunile.

În toţi anii sau, mai bine, pentru fiecare expediţiune militară, ei îşi alegeau prin sufragiu universal câte un

cap numit "hatman".

Reşedinţa lor era la gurile Niprului, unde ei îşi închipuiră o mică flotilă de luntri sau "seice", cu cari

devastau, fără frică, ţărmii Crâmului şi ai Turciei.

Erau călăreţi, pedestri, marinari, de toate pe rând, după cum le venea mai la socoteală : călăreţi pe câmpie,

pedestri în munţi, marinari pe apă.

Cetele lor se compuneau din câte o sută de oameni comandaţi de centurioni sau "sotnici".

Strategia lor era mai mult tătărească, tactica mai mult polonă.

Viaţa lor se petrecea într-un neîncetat vagabundagiu la pânda vrăjmaşului; armele erau arc, sabie, suliţă,

dar mai ales puşca, din care nu ştiau a da greş.

Toţi erau băieţi fără femei şi fără copii, reînnoindu-se mereu prin voinici, prin criminali, prin aventurieri,

cari se adăposteau aci din toate părţile.

Astfel, ei deveniră groaznici sub numele de cozaci, adecă oameni uşori ca o căprioară.

5. Pe aceşti nelegiuiţi outlaws îi chemă Ioan-vodă, cu leafă mare, la luptă contra sultanului Selim. Douăsprezeci centurii de bravi veniră la chemare. Era pe la mijlocul lui martie; primăvara română începea a-şi dezboboci frumseţile; Ioan-vodă se afla în corturi la marginea Iaşului, pe întinsa câmpie de la Copou. El făcu cozacilor o primire strălucită : le ieşi întru întâmpinare, încungiurat de floarea boierimii, cu împuşcăturile tunurilor şi zgomotoasa armonie de trâmbiţe, tobe, fluiere, tâmpene...

Urmă un prânz, după care toţi cozacii căpătară generoase daruri de aur şi de argint.Şase buţi cu vin fură desfundate pentru scumpii oaspeţi, cari le deşertară cu veselie în sănătatea lui Ioan-vodă. "*Nu sunteţi decât o mie două sute, le zise principele, dar fiecare sută face cât o mie* !"

6. Cu toată puţinătatea mijloacelor sale, deciziunea lui Ioan-vodă de a sfărma robia otomană era bazată nu pe temeritate, ci pe cea mai profundă convicţiune că va putea reuşi :

El ştia ce poate el însuşi ! El ştia ce pot românii !

7. Ioan-vodă studiase arta militară la poloni, la tătari, la germani, la turci; şi imensa-i inteligenţă, apropiindu-şi în sinteză toate rezultatele progresului epocii, merse şi mai departe.

Astfel, noi vedem cu admiraţiune că principiile sale ostăşeşti, elaborate prin propriul său geniu, diferesc,

în mare parte, de ale tuturor domnilor români de mai nainte; diferesc, în mai multe privinţe, chiar de starea

lucrurilor de atunci la popoarele cele mai civilizate; şi se înrudesc de minune cu perceptele ştiinţei de

astăzi.

Ne va fi permis a da aci din capul locului două exemple mai generale.

Pe când în Franţa artileria era încă atât de puţin apreţuită, încât abia peste treizeci de ani mai în urmă Enric

IV izbuti a avea în arsenalul de la Paris 100 guri de foc, ei bine ! Ioan-vodă, în scurta-i domnie de doi ani,

îşi înzestră armata cu un număr îndoit mai mare.

Pe când în toată Europa nu era încă destul de simţită predomnitoarea importanţă a infanteriei în

comparaţiune cu cavaleria deşi celebrul Machiavelli se silise de demult a dezamăgi această rătăcire ei

bine ! Ioan-vodă ajunge deja la concluziunea cum că oastea călăreaţă

trebui să formeze numai o mică parte
din cifra totală a armatei. (**Niccolò Machiavelli** - în italiană **Niccolò di Bernardo dei Machiavelli**, Florenţa, 3 mai 1469-Florenţa, 21 iunie 1527, diplomat, funcționar public, filiosof politic și scriitor italian)

Artileria şi infanteria ca temelie, cavaleria ca accesoriu aşa credea eroul
nostru; cavaleria ca temelie, artileria şi infanteria ca accesoriu aşa
crezuseră Ştefan cel Mare, Ţepeş, Petru Rareş, Alexandru Lăpuşneanul;
ba aşa credeau pe la 1574 mai toţi generalii italieni, francezi şi germani.

Puteţi judeca cine era Ioan-vodă.

8. Armata moldovenească se împărţea din timpii cei mai vechi în arcaşi, sau infanterie, şi călăraşi, sau cavalerie.

Unii şi alţii deveniră celebri. Arcul moldovenesc era de dimensiuni mari; dar ostaşul îl mânuia cu atâta artă, încât "*întrecea vântul prin răpeziciunea zborului şi covârşea zăpada prin mulţimea*
descărcăturilor", după expresiunea unei balade germane din evul mediu. Numai doară renumiţii arcaşi englezi ar fi putut intra în rivalitate cu **arcaşul moldovean**.

Astăzi, când puşca înlocui cu totul întrebuinţarea arcelor, s-a calculat că, în fiecare bătălie, se pierde în deşert aproape 1.500 de gloanţe sau 80 oca de plumb până a ucide sau răni un singur duşman; oare un bun arcaş de mai nainte nu întrecea prin rezultate pe un puşcaş modern ? Turcii şi tătarii păstrară uzul arcelor mai până mai dăunăzi : săgeţile lor

făceau şirurilor creştine neşte pierderi cel puţin egale cu efectul puştelor.

Arcul costa mai nemica : încît nu era poate nici un moldovean care să nu fi avut această armă şi să nu se fi

exercitat din ea aşa zicând din leagăn.

Puşca posedă oare un asemenea avantagiu ? Toate aceste supreme raţiuni erau cauza că arcul prea cu

anevoie s-a putut dezrădăcina din oastea moldovenească, şi nici până la 1700 nu-l alungase încă muschetul

sau arcabuza.

Ş-apoi, curios lucru : epoca gloriei noastre militare fu tocmai epoca arcăşiei !

Pe lângă arce, infanteria moldovenească mai avea ciomegi, cari, ca armă curat naţională, merită un cuvânt

aparte.

Ele se numeau "ghioage" şi "fuşturi". Erau subţiri în mănuchi, groase şi ghintuite cu cuie la capătul

opus.Ciomagul era în privinţa arcului ceea ce baioneta este în privinţa puştii : teribilul său aspect, într-un

atac de pedestrime, arunca spaimă, demoralizând curagiul duşmanilor.

Cu această armă ţăranul era deprins de mic şi o fabrica el singur : două

mari avantaje.

În fine, unele părţi din infanterie erau înarmate cu coase, cu cari secerau când picioarele cailor inamici,

când pe prizonieri : de acolo se născu expresiunea "*a snopi pre vrăjmaşi*".

Erau neşte snopi glorioşi pentru ţara noastră !

Caveleria moldovenească se compunea din toţi proprietraii teritoriali, mari şi mici, numindu-se oaste

nemeşească.

Caii, străpunşi la nări pentru înlesnirea răsuflării, se deosebeau nu prin mărime sau frumseţe, ci prin

repeziciune şi neoboseală.

Unde este astăzi acea mândră rasă, care aţâţa odată admiraţiunea străinilor şi era oprită cu totul de a se

exporta afară din hotarele Moldovei ?

Unde este ? unde, ah ! unde sunt multe lucruri ! Cavaleria nu costa statului nici un ban : era un serviciu

feudal.

9. Din legea marţială a vechilor moldoveni cunoaştem un singur articol :

"*Fugarul carele va lăsa câmpul bătăliei să fie pedepsit cu o moarte mai cumplită decât aceea ce i s-ar fi putut întâmpla în luptă din partea vrăjmaşului*."

10. Vom aduce o serie de mărturii despre proverbiala bravură a moldovenilor în secolul XVI. Citām numai o mică parte din câte lesne s-ar putea cita.

1. **Graziani** : "*Ei se bat cu o aşa îndrăzneală, cu un aşa dispreţ pentru duşman, cu o aşa încredere în sine, încât adesea cu o mână de oameni înfrânseră mari armate ale vecinilor*"...

2. **Vigenre** : "*E un popor totdauna foarte ciudat*, *capriţios, ţâfnos*; *dar atât de dur şi războinic, încât nu o dată a dat învăţăture acelora ce nu-l lăsau în pace*"...

3. **Reichersdorf** : "*Neamul moldovenesc e feroce, cam barbar, dar foarte ager, după propria sa manieră, în arta militară*"...

4. **Ruggieri** : "*Sunt oameni foarte viteji, dar nu prea au arme, întrebuinţând în ofensivă mai ales arce*"...

5. **Veranzio** : "*Moldovenii întrec pe munteni în bravură* : *dar muntenii întrec pe moldoveni în ospitalitate*"...

6. **Bielski** : "*Ostaşii moldoveni sunt viteji şi meşteri de a mânui suliţa şi a se apăra cu scutul, deşi sunt neşte ţărani proşti l uaţi de la plug*"...

7. **Miedzieleski** : "*Domnul Moldovei are 30.000 de soldaţi, din cari 15.000 sunt ostaşi de cei mai buni şi luptători de cei mai viteji*"...

8. **Gorecki** : "*Fiecare moldovean, până şi cel mai sărac, cată să aibe un cal, pe care-l încalecă pentru pradă şi pentru război*"...

9. **Orzechowski** : "*Sunt oameni groaznici şi foarte viteji; şi nici că este pe faţa pământului un alt popor care pentru gloria războinică şi eroism să apere o ţărişoasră mai mică contra mai multor duşmani, atacându-i sau respingându-i fără încetare*"...

11. Dar ceea ce făcea pe un ostaş moldovean formidabil în ochii vrăjmaşilor era nu atât furioasa-i vitejie, precum o virtute a anticului legionar roman.

Scipionii, Metelii, chiar străbunul nostru Traian îşi mulţumeau stomacul, în timpi de război, cu o bucăţică

de slănină şi cu o fărmitură de caş.

Un burduf de brânză şi o pâine de grâu ajungeau soldatului moldovean pentru o expediţiune.

Chemându-i sub steaguri, principele îi înştiinţa de mai nainte de numărul zilelor pentru care trebui să se

aprovizioneze cu hrană; niciodată ei nu luau mai mult decăt ceea ce puteau acăţa de şea sau a purta de-a

umeri.

Astfel, istoria nu ne arată nici un singur caz unde armata moldoveană să se fi plâns sau ar fi suferit din

lipsa proviziunii.

Fără această frugalitate cu greu ne-am putea explica ilustrele campanii ale lui Ştefan cel Mare şi Petru

Rareş.

12. Artileria română, deşi prea puţină în număr până la domnia lui Ioan-vodă, totuşi, ar merita prin caracterul său o menţiune de tot aparte în istoria artei militare moderne.

Se ştie că fusese român acela carele dirigease tunurile sultanului Mahomed la luarea Constantinopolei :

constatăm aptitudinea naţională, jelind însă din inimă împregiurarea prin care îşi dobândise primul său
lustru.

Meşteri în artileria de asediu, românii se distinseră şi mai mult în privinţa artileriei de câmp.

Răposatul Bălcescu făcu cel dentâi următoarea profundă observaţie, pe care o reproducem întreagă : ea este de Bălcescu ! (**Nicolae Bălcescu** -
29 iunie 1819, Bucureşti — 29 noiembrie 1852, Palermo, a fost un istoric, scriitor şi revoluţionar român)

"*Artileria la români a fost mult mai în bună stare decât la cele mai multe neamuri*.

La aceste, tunurile fiind prea mari, capii nu puteau, nici nu ştiau a le schimba poziţia dentâi, şi astfel de multe ori ajungeau a fi nefolositoare în bătălie.

Pentru aceea, în Europa scăzu mult artileria şi începu a se întrebuinţa mai cu seamă în izbirea şi apărarea cetăţilor; *astfel a urmat până în veacul al XVII*.

Tunurile româneşti erau mici : *de aceea erau mai mobile şi se putea trage tot folosul dintr-însele*.

"*Tunurile moldoveneşti de câmp sunt de fier*. *Ele se formează din câte şase sau câte opt tuburi, aşezate numai pe două roate mici, în aşa mod încât, dându-se foc unuia din tuburi, pe dată izbucnesc pe rând şi celelalte, urmând şase sau opt detunete*.

Cartuşele sunt învălite în hârtie. *Încărcarea se face cu multă uşurinţă. Lungimea tuburilor e ceva peste un cot. Gloanţele sunt de fier sau de plumb, cum se întâmplă*. *Nemic nu poate fi mai bun şi mai trebuincios pentru infanterie decât aceste tunuri, cari lesne se strămută din loc în loc, încât o oaste pedeastră, încungiurându-se în marş de un atare zid, înfruntă orice atac de cavalerie*..."

Iată dară că moldovenii cunoscură, sunt acum trei secoli, nu revolvere cele în miniatură din zilele noastre,
ci tunuri-revolvere !

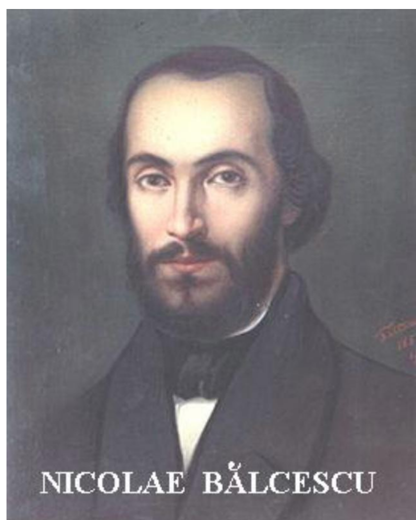
Aci admiraţiunea devine prea vie pentru ca s-o putem exprima prin cuvinte...

13. Am arătat cine era Ioan-vodă.

Am văzut ce fel era oastea moldovenească.

Închipuiţi-vă acum o oaste moldovenească sub un Ioanvodă !

14. Sultanul Selim uită că, cu un secol mai nainte, Ştefan cel Mare cu 40.000 de moldoveni bătuse 120.000 de turci conduşi de însuşi sultanul Mahomet; şi că mult mai încoace ilustrul sultan Suleiman crezu de trebuinţă 300.000 de otomani pentru a putea alunga din Moldova pe Petru Rareş. (**Mehmed al II-lea Fatih** - *Cuceritorul* sau *Mahomed al II-lea*, 30 martie 1432 — 3 mai 1481, cel de-al treilea fiu al sultanului Murad al II-lea a ajuns sultan la vârsta de 19 ani, a fost sultan al Imperiului Otoman între 1444 şi 1446, şi între 1451 şi 1481. A fost unul dintre cei mai puternici sultani din istoria Imperiului Otoman) (**Soliman I** - 6 noiembrie 1494 - 5/6 septembrie 1566, a fost al zecelea sultan al Imperiului otoman. Acesta a domnit între anii 1520-1566. A fost unul din cei care au domnit o perioadă lungă de timp).

Dormitând pe sofalele haremului sub vaporile vinului de Chipru, el credea că o armată de şesezeci mii de başibuzuci lesne va călca în picioare mormântul lui Ştefan cel Mare şi al lui Petru Rareş, prinzând şi legând cot la cot pe dezmeticul Ioan-vodă.

20.000 de turci de la Nicopole, 40.000 de munteni cu domnul lor în frunte şi vro 20.000 de secui trimişi din partea beiului transilvan păşeau cu sunetele tabulhanalei, ducând cu triumf pe Petru cel Şchiop pentru a-l aşeza pe tronul Moldovei...

15. Ioan-vodă prânzea. Erau întinse două mari mese : la una şedea

principele, având la dreapta-i pe marele logofăt, la stânga pe hatmanul şi în giur pe căpeteniile cozacilor; la acealaltă masă şedea boierimea ţării. Deodată un călăraş aduce ştire despre mişcarea duşmanilor.

Ioan-vodă se scoală din mijlocul prânzului. El are adunaţi lângă sine, deocamdată, numai 9.000 de

cavalerie şi cele douăsprezeci cete de cozaci.

Dar nu se sperie Ioan-vodă : planul său e gata. El cheamă pe credinciosul vornic Dumbravă, cunoscut deja

prin artistica respingere a invaziunii polone. "*Ia pe cozaci*; *zboară cu răpeziciunea vântului şi apucă pe*

neaşteptate străjile vrăjmaşului..."

Zis, făcut. Însuşi eroul, cu rămăşiţa cea mai grea a micii sale oştiri, urmează mai încet pe Dumbravă...

16. În judeţul Slam-Râmnicului, pe malul râuleţului Râmna, în o depărtare aproape egală de la hotarele turce, transilvane şi moldovene, se află **satul Jilişte**.

Acolo fu punctul natural unde se concentrară

muntenii, secuii şi otomanii, pentru a năvăli

asupra lui Ioan-vodă.

Dosul armatei lor era spre vadul Râmnei, faţa

privea spre Focşani, avantposturile se întindeau

până la ţărmii Siretului.

Plini de încredere în puterea forţei numerice,

siguri că moldovenii sunt prea slabi pentru a se

putea opune, bazaţi pe ura aristocraţiei către

Ioan-vodă, inamicii sperau că vor ajunge la

scopul lor chiar fără vărsare de sânge.

Astfel, oprindu-se la Jilişte, Petru cel Şchiop trimise porunci la toţi boierii Moldovei să vină a i se închina

la marginea ţării, primindu-l ca pe un stăpân nou, venit cu steag de domnie de la înalta împărăţie.

Până atunci, în aşteptare, domnul muntenesc bea vin de Drăgăşani în sănătatea frăţâne-său; turcii beau

haşiş în onoarea proorocului; secuii **beau ce găseau pentru a nu rămânea nici ei în urmă**...

Tabăra era fără şanţuri. Străjile stăteau la o mare distanţă...Ce le păsa

lor, fie oricum va fi, când victoria

era atât de sigură ?

17. Vornicul Dumbravă, înaintând în cea mai mare tăcere, surprinse într-amurgul serii, înconjură şi dezarmă 400 munteni, cari păzeau de departe intrarea taberei.

Mai nainte de zori soseşte Ioan-vodă cu grosul oştii. Află numărul, spiritul şi dispoziţiunea vrăjmaşilor; şi

concertează la moment, cu scânteia giganticului său geniu, schiţa acţiunii.

Dimineaţa era brumoasă, ca mai totdauna în învecinările apelor.

Inamicii dormeau în linişte, iar caii lor păşteau în voie pe câmp.

Ioan-vodă trimite înainte pe bravul Dumbravă cu cozacii, pentru a încungiura tabăra şi a lovi din dos

despre vadul Râmnei.

El însuşi îşi desfăşură armata într-o singură linie puţin profundă, reţine centrul, înaintează aripele şi se

răpede asupra inamicilor din celelalte trei părţi, izbind cu centrul său faţa taberei, cu aripa stângă pe acea

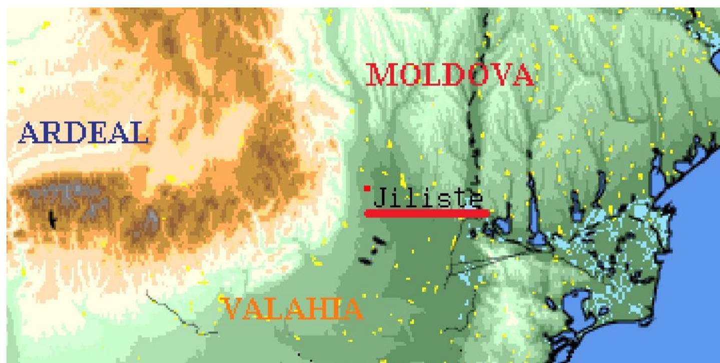
dreaptă şi cu aripa dreaptă pe cea stângă a vrăjmaşilor.

18. Tabăra duşmană, după maniera turcă, introdusă atunci şi la munteni, era aşezată în următorul mod. Parcul, compus din căruţe şi cămile, forma dosul. Mai încoace, spre mijlocul taberei, se aflau corturile căpeteniilor, în giurul cărora stătea în cuadrat infanteria.

Baterie de tunuri o acopereau : unele denainte, celelalte la spate.

Cavaleria se lungea în două linii perpendiculare parcului, în interiorul cărora era închisă toată tabăra, ca

între două ziduri paralele.

19. Inamicii visau. Visuri dulci de victorie, de triumf, de pradă ! Turcii visau paradisul lui Mohamed pe undoiosul sân al frumoaselor roabe

moldovence.

Muntenii şi secuii, smeriţi tovarăşi ai otomanilor, dobândeau în vis tot ce nu trebuia păgânului : turme de

porci !

Deodată, când abia se lumina de zi, îi trezeşte o muzică infernală : strigăte de furie, ţipete de durere,

tropotul cailor, zângânitul armelor...

Vornicul Dumbravă sfarmă parcul şi pătrunde până la corturile capilor; iar unde nu e vornicul Dumbravă,

acolo este Ioan-vodă : Ioan-vodă din faţă, Ioan-vodă din dreapta, Ioan-vodă din stânga !

20. Las pe oamenii de atunce a face tabloul măcelului : "*Era un spectacol hidos*; *spaţiul câmpului sta aşternut de cadavre, presărat de arme, îmbuibat de sânge*; *numai pe alocurea vedeai câte un rănit mai zbuciumându-se încă între viaţă şi moarte, vrând să fugă, vrând să se ţină pe picioare, încercând a se ridica din ţărână şi iarăşi căzând*"...

Orgolioasa armată a lui Satana, zdrobită de mânia cerului, în poemul lui Milton ! (**John Milton** - 9 decembrie 1608 – 8 noiembrie 1674, a fost poet englez, faimos pentru poemul epic în versuri albe *Paradise Lost* (Paradisul Pierdut) care reprezintă una dintre pietrele de temelie ale literaturii engleze).

21. Cincizeci de mii de inamici îşi dederă sufletele, invocând în agonie unii pe Crist, alţii pe Mohamed. Petru cel Şchiop scăpă, nu se ştie cum, la învecinata Brăila.

Frate-său, domnul muntenesc, fugi la **Floci**, datorind mântuirea vieţii eroismului unei ilustre familii, în care virtuţile se par a fi fost ereditare. [**Floci**, numit și *Orașul de Floci* sau *Târgul de Floci* a fost un oraș dispărut din Țara Românească. A fost situat la vărsarea râului Ialomița în Dunăre, pe un curs vechi al râului, azi secat (Ialomița Veche, curs azi vizibil în teren). Numele vine probabil de la lâna care se comercializa în evul mediu acolo. Orașul este atestat în prima parte a secolului XV, dar probabil exista ca loc de schimb din secolul anterior. Lângă oraș, postelnicul Hranite Blagodescul, membru al familiei Blagodeștilor, de origine albaneză, a ridicat în jurul anilor 1640 - 1650 mănăstirea Flămânda, ce a fost apoi închinată la mănăstirea Ivir de la Muntele Athos. Orașul a decăzut datorită războaielor duse în zonă în secolul al XVIII-lea, dar și datorită schimbării parțiale a cursului Dunării. În locul orașului, s-a format

comuna **Piua-Petrii**, dispărută și ea în urma inundațiilor în prima parte a sec. XX. Cea mai apropiată

localitate de ruinele orașului este Giurgeni. În anii 70 - 90 ai secolului trecut, la Floci s-au desfășurat mai

multe campanii de săpături arheologice ce au scos la iveală numeroase urme ale vechiului centru urban : 3

biserici și 3 necropole, locuințe, ceramică etc. Târgul de Floci este și orașul în care la 1558 s-a născut

Mihai, fiul lui Pătrașcu cel Bun, care va fi supranumit Viteazul].

Cu treizeci de ani mai înainte visternicul Radu Golescu fuse celebru prin vitejiile sale.

El lăsă doi fii demni de tată : clucerul Alb şi vornicul Ivaşcu Goleşti.

Aceştia sunt cari scăpară în bătălia de la Jilişte zilele domnului muntenesc, precum o mărturisea mai în

urmă el însuşi într-un act oficial : "*Mai mare dragoste am văzut de la jupânul Ivaşco vel-vornic şi de la*

frate-său, jupânul Alb vel-clucer decât de la toţi ceilalţi; *fiind foarte bucuroşi a-şi pune ei capetele lor*

pentru capul domniei mele, căci să nu se fi întors ei asupra oştii moldoveneşti cu suliţele, apoi capul

domniei mele ar fi căzut; şi atunci jupânul Ivaşco vel-vornic a scăpat din război rănit; *iar jupânul Alb*

velculcer şi-a lăsat capul său acolo, la vadul ce se zice Râmna, lângă satul Jilişte, pentu capul domniei

mele"...

Goleştii, nu Petru cel Şchiop, meritau de a se bate cu un Ioan-vodă...o, nu ! fericită ar fi fost România dacă

tocmai cei aleşi ai săi n-ar fi ridicat niciodată o fratricidă armă unul asupra altuia !

22. Pe când boieri munteni scăpau viaţa domnului lor, domnul moldovenesc scăpă vieţile boeirilor săi. Părcălabul Ieremia Golia, de care avurăm deja ocaziunea de a vorbi în vro câteva rânduri şi vom mai vorbi şi mai la vale, combătea cu o deosebită bravură alăturea cu Ioan-vodă, adecă acolo unde lupta era mai crâncenă, rezistenţa mai înverşunată, pericolul mai mare.

O armă inamică se rădică asupra viteazului boier. În focul bătăliei nu e chip a te feri de toate loviturile. Încă o clipă, şi pârcălabul era mort. Ioan-vodă preveni acea clipă; buzduganul principelui turti pe îndrăzneţul duşman. Ieremia Golia rămase viu...

23. Pentru a micşora gloria eroului nostru în strălucita victorie de la Jilişte, un critic maliţios ar putea, la prima vedere, s-o reprezinte ca un rezultat al neştiinţei şi al neglijenţei capilor armatei celei biruite.

1. De ce oare să se fi oprit ei la Jilişte, pe când trebuia să păşească dreptînainte asupra Iaşului ?

2. De ce, oprindu-se cum au făcut, ei nu-şi întăriră poziţiunea ?

Aceste două imputări, ce se par a fi capitale, devin puţin serioase în faţa unei aprofundate expoziţiuni de

motive.

Era forţa majoră ca duşmanii să se oprească la Jilişte, şi dacă nu era de asemenea o forţă majoră, cel puţin

era o puternică raţiune militară ca ei să nu se retranşeze în poziţiunea lor.

Să analizăm.

24. 1. Armata lui Petru cel Şchiop se compunea din trei elemente eterogene, turci, munteni şi secui, cari, venind din diferite părţi, nu puteau năvăli în Moldova mai nainte de a se fi întâlnit şi concentrat undeva afară din hotare : Jiliştea fu, prin natura sa, punctul cel mai nemerit pentru atare operaţiune.

Sosirea câteştrelor detaşamente nu putea ocurge în aceeaşi zi, fiind plecate din distanţe şi în împrejurări

variate; astfel încât detaşamentul sosit la Jilişte cel dintâi trebuia să aştepte acolo sosirea celui de al doilea,

şi apoi ambele să adaste până la sosirea celui de al treilea : iată deja un interval de mai multe zile.

Turcii veneau de departe, secuii de peste Carpaţi, chiar muntenii nu erau toţi de pe aproape, cele mai brave

fiind tocmai de la Olt; încât, după un marş foarte îndelungat până la Jilişte, le trebuia tuturora deopotrivă

un timp de odihnă.

În acest mod se respinge acuzaţiunea strategică cea mai gravă ce se putea face armatei lui Petru cel Şchiop

: de ce nu merse înainte ?

2. De la Focşani până la Iaşi este o distanţă de 18 mile de marş ordinar, 8 zile de marş forţat pe drum

mare, 6 zile de marş forţat pe drumuri lăturaşe; iar cu toate înlesnirile câte se mai pot procura prin un

sezon frumos cel puţin 5 zile.

Astfel, o depărtare minimum de 5 zile se întrepunea între armata de la

Jilişte şi reşedinţa lui Ioan-vodă.

Către această consideraţiune se mai adaogă o altă şi mai ponderoasă : Petru cel Şchiop ştia că domnul

moldovenesc nu avusese încă timpul de a-şi aduna o armată, de care se afla în o prea mare lipsă, deoarece

se văzuse silit a alerga la sprijinul câtorva sute de cozaci.

Neavând de cine a se teme şi mai fiind şi de tot depărtată de la dezarmatul său adversar, contra cui oare să-şi fi retranşat tabăra armata de la Jilişte ?

În fine, până şi într-o necesitate vegheată, tot încă fortificarea taberei ar fi fost prea vătămătoare, dând celor retranşaţi o idee exagerată de puterea adversarului şi de propria lor slăbiciune, ceea ce i-ar fi demoralizat de mai nainte.

25. Care dară să fi fost greşeala celui bătut ? Geniul, numai geniul aceluia ce-l bătuse !

26. Prin minunata execuţiune a ordinelor lui Ioan-vodă, vornicul Dumbravă fu principalul instrument al victoriei de la Jilişte.

Ambele sale misiuni, aceea de a surprinde avantposturile inamicilor şi aceea de a-i lovi în dos, fură deopotrivă de o greutate extraordinară.

Să fi scăpat un singur om din avantposturi, vrăjmaşii s-ar fi pregătit, şi atunci totul era pierdut ! Să fi întârziat o singură clipă lovirea din dos duşmanii ar fi avut spaţiul deschis ca să fugă peste Râmna, unde ar fi putut a se reorganiza.

Pentru a izbuti în aceste două artistice operaţiuni, prin răpeziciunea mersului, tăcerea mişcării, calculul timpului, apropozitul atacului, se cerea din partea capului detaşamentului inteligenţa cea mai vie unită cu sângele cel mai rece.

27. Dar sublimul victoriei constă în modul în care însuşi Ioan-vodă atacă pe vrăjmaşi. În arta militară acea specie de atac se numeşte "ordine concavă".

Din cauza acestei ordine Annibal fu biruitor la Canna, Narses la Casilino, Eduard III la Crecy. Tot din cauza acestei ordine, Petru Rareş fu biruit la Obertin.

Ea prezintă, prin urmare, şi avantaje şi dezavantaje, pe cari le pot apreţui în minutul decisiv numai crierii unui adevărat general.

Iată ce zice renumitul Montecuculli : "*Ordinea concavă reuşeşte mai cu*

samă pe un timp nouros, când e praf, când e fum, sau în alte asemeni ocaziuni, când adversarul nu poate observa mişcările tale." Ce e dreptul, întinzându-ţi prea mult fruntea armatei, ca să încingi pe vrăjmaşi, răreşti peste măsură şirurile şi le expui a fi rupte. [**Raimondo**, **Conte de Montecúccoli** sau **Montecucculi** (Germană : ***Raimondo Graf Montecúccoli***) – 21 februarie 1608 sau 1609 – 16 octombrie, 1680, a fost un general Italian care a servit ca general în Imperiul Austriac; a fost și prinț al Sfântului Imperiu Roman și duce napolitan de Melfi].

Aceasta se putea aplica mai cu deosebire cătră oastea lui Ioan-vodă, care era mai mult decât mică în comparaţiune cu acea a rivalului.

De aceea nici eroul nostru nu recurse la ordinea concavă decât numai o singură dată : când avea a face cu neşte duşmani orbiţi prin somn şi prin bruma dimineţii. El ghicise pe Montecucculli !

28. Victoria de la Jilişte dezleagă una din problemele politice cele mai vitale : un principe poate el oare a pune temei pe o armată mică şi compusă din recruţi ?

Astăzi România are sub arme întreit atâţia cu câţi Ioanvodă înfrânsese pe Petru cel Şchiop. Petru cel Şchiop avea o oaste de şase ori mai numeroasă decât acea a lui Ioan-vodă.

Dacă atunci 10.000 de moldoveni bătuseră 60.000 de inamici, de ce oare acuma 30.000 de români n-ar fi în stare de a bate 180.000 de duşmani ?

Atunci, ca şi acuma, învingătorii erau adunaţi în pripă, rău disciplinaţi, nedeprinşi cu focul, fără experiinţă. Atunci ei aveau în fruntea lor un căpitan mare; un căpitan mare ne trebuieşte acuma...

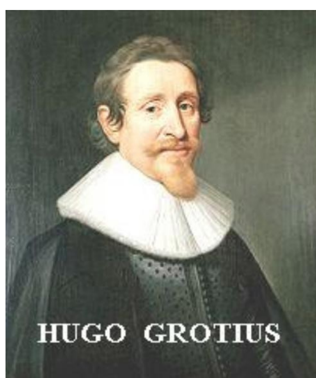
29. Imense fură consecinţele acestei prime bătălii :

1. Ea supuse lui Ioan-vodă toată Ţara Românească;

2. Ea topi una din cele mai frumoase armate duşmane;

3. Ea fu câştigată mai fără nici o pierdere din partea moldovenilor... O asemenea victorie merită cu tot dreptul de a fi recunoscută ca una din cele mai remarcabile din istoria modernă.

30. Ioan-vodă rămase patru zile pe câmpul de bătălie : îngropă pe cei căzuţi, între cari avu desplăcerea de a nu găsi şi pe Petru cel Şchiop; împărţi între ostaşi bogata pradă, surprinsă în tabăra inamicului; dete obositei sale armate un timp de repaos; se mai întări cevaşi prin noi soldaţi de prin judeţele mai de aproape ale Moldovei.

Apoi se mişcă spre centrul Ţării Româneşti; arzând, tăiând, jefuind toate în cale-i, după obiceiul timpului; căci Hugo Grotius nu venise încă pentru a respinge setea sângelui la proporţiunile strictei necesităţi. (**Hugo Grotius** -cunoscut și ca **Huig de Groot** sau **Hugo de Groot**; 10 aprilie 1583 – 28 august 1645, a lucrat ca jurist în Republica Olandeză. Împreună cu Francisco de Vitoria și Alberico Gentili, el a pus bazele legii internaționale fondate pe legea naturală. A fost și filosof, teolog, scriitor de piese de teatru și poet).

Astfel, Ioan-vodă ajunse la Bucureşti.

31. Eroul nostru era al doilea domn moldovenesc căruia i s-au închinat ţărmii Dâmboviţei.

Cu o sută de ani mai nainte, bucureştenii văzură aci pe strămoşul său, marele Ştefan, care, după ce bătuse pe domnul muntenesc de atunci (e

vorba de Vlad Ţepeş – *nota DM*) într-o bătălie generală de pe la marginea ţării, merse cu iuţeala săgeţii, întocmai ca Ioanvodă, drept asupra capitalei : o regulă de strategie.

Dar în acele timpuri Bucureştiul fusese mai tare : pe înălţimile malului nordic al Dâmboviţei, unde rămase până în zilele noastre memoria "**Curţii Vechi**", se afla o citadelă, numită "Cetatea Dâmboviţei", care în curs de o zi întreagă respinsese armata lui Ştefan cel Mare. Vechile fortificaţiuni răsipindu-se de atunci încoace, Ioan-vodă putu intra acum în Bucureşti fără a fi

întâmpinat cea mai mică opoziţiune, nu de o zi, ci astă dată nici măcar de o oară.

32. Studiind istoria română, adesea ne cuprinde mirarea cum de n-a luminat niciodată în mintea străbunilor noştri, deşi ocaziuni au fost prea destule, mântuitoarea idee de unire administrativă a unor ţări mai mult decât surori.

Văzurăm steaguri moldave în Bucureşti, văzurăm steaguri muntene în Suceava şi în Iaşi; dar unire tot nu era.

Mircea cel Mare a fost cuprins Moldova şi, în loc s-o încorporeze pentru totdauna cu Ţara Românească, el se mulţumise a-i da un domn din mâna şi sub protecţiunea sa. [**Mircea cel Bătrân** - 1355 - 31 ianuarie 1418,
voievod al Ţării Româneşti între 23
septembrie 1386 - noiembrie 1394 sau
mai 1395; ianuarie 1397 - 31 ianuarie
1418) a fost unul dintre cei mai
importanţi conducători ai Ţării
Româneşti].

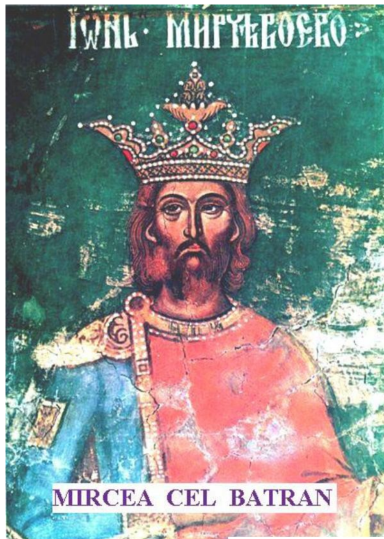
Ştefan cel Mare imită acest exemplu în
privinţa muntenilor.

Mult mai târziu Mihai Viteazul reuşi a întruni sub sabia sa Transilvania,
Ţara Românească şi Moldova; ei bine ! el îşi lăsă sie numai Transilvania,
dând Ţara Românească unui fiu şi Moldova unui nepot de frate. (**Mihai Viteazul** - 1558, Târgul de Floci sau Drăgoeşti - 9 august 1601, Turda, a

fost ban de Mehedinţi, stolnic domnesc şi ban al Craiovei, apoi domnitor

al Ţării Româneşti şi, pentru o scurtă perioadă în 1600, conducător *de*

facto al tuturor celor 3 ţări care formează România de astăzi : Ţara Românească, Transilvania şi

Moldova).

De unde oare să fi provenit acea curioasă tendinţă tradiţională, pe care abia-abia o putu stârpi ieri-alaltăieri

murmurul Europei întregi ?

33. Răuvoitorii românilor reprezintă acest fenomen ca o consecinţă a unei antipatii care ar fi despărţind

din timpii cei mai vechi pe munteni de moldoveni.

Dar să fi fost aşa, Mircea şi Mihai n-ar fi dat moldovenilor un domn separat, nici Ştefan muntenilor; ci

fiecare din ei şi-ar fi întărit propriul jug, fără care nu putea să-şi exercite ura.

Purtarea lui Ştefan, Mihai, Mircea fu simpatică, nu antipatică.

Muntenii se băteau cu moldovenii, precum în anticitate atenienii se bătuseră cu beoţianii, spartanii cu

arcadianii, toate orăşelele Eladei unul cu altul, fără a rumpe prin atari "petreceri" legământul frăţiei grece.

Când venea vorba de un Omer, toţi elinii se grăbeau a striga cu mândrie : al nostru.

La munteni şi moldoveni sentimentul gloriei naţionale panromâne fu, poate, şi mai dezvoltat.

Vom da un singur exemplu. Ştefan cel Mare strivise în mai multe

rânduri pe munteni; dar el ilustrase prin

eroismul său numele tuturor românilor; şi muntenii, uitând toate câte au fost suferit din parte-i, nu numai

cântau cântece în onoarea-i, ci încă portretul său îl găsi însuşi Ioan-vodă în palatul domnesc din Bucureşti,

făcut fresco chiar pe păretele ietacului princiar, în toată statura, cu coroana pe cap şi cu un toiag în mână.

Cronicele muntene merseră şi mai departe : ele pretind că viteazul Moldovei ar fi domnit şasesprezece ani

asupra Ţării Româneşti.

Unde dară fost-a vreodată antipatie ? numai doară în imaginaţiunea cabinetului vienez sau în

alucinaţiunile Turciei !

34. Mircea, Ştefan, Mihai fură oameni de geniu : ei nu puteau a nu fi înţeles supremele avantaje ale unei

uniri, prin care se duplicau forţele lor şi se micşurau în acelaşi grad acele ale duşmanilor; prin urmare, cată

să fi fost o cauză foarte serioasă, pentru ca să-i fi împiedicat pe ei de a pune culme măririi naţionale.

Noi, unii, întrevedem în misteriul trecutului aceeaşi tristă cauză care era cât p-aci să zădărnicească realizarea Unirii în zilele de acum : aristocraţia.

Boierii preferiau să fie mai multe tronuri, mai multe logofeţii, mai multe vornicii, mai multe visterii, mai multe postelnicii, mai multe "locuri boiereşti".

Boierii munteni se temeau de rivalitatea boierilor moldoveni şi viceversa.

Boierii din ambele ţări doreau a se ţine mai în familie, pentru a fi cu atât mai tari.

În fine, boierii, de la început şi până mai deunăzi, formau un zid nestrăbătut contra a orice încercare de

unire administrativă.

În 1859 opoziţiunea boierească fu învinsă, pentru că boierii nu mai erau decât o fantomă a trecutului lor;

dar în secolii XV şi XVI îi apărau încă două arme formidabile :

1. Fiecare boier nutrea sute de slugi ce-i lingeau tipsiile şi jurau în numele său;

2. Fiecare avea facultatea de a revărsa în tot momentul asupra ţării sale o invaziune turcă, maghiară, polonă.

Şi la 1859 boierii ar fi vrut să lucreze tot prin slugi, şi prin invaziuni; dar slugile se împuţinară, se

moleşiră, se săturară de atâta slugărit; iar politica Europei închise calea invaziunii, pentru a nu se călca

"echilibrul" idee necunoscută în zilele lui Ştefan, Mihai, Mircea.

35. Ioan-vodă făcu şi el în cestiunea unirii tot ce-i permitea starea împregiurărilor.

El vroia să vadă Ţara Românească dentâi mulţumită şi al doilea unită

cu Moldova prin cea mai strânsă

legătură.

Pentru a satisface pe munteni, el le dede un principe dintre ei şi din neam domnesc; însă, fireşte, dintr-o

familie duşmană de moarte cu acea a lui Petru cel Şchiop.

Cu vro douăzeci de ani mai nainte, domnise acolo un bastard bastarzii erau prea mulţi nu numai în

Moldova un bastard renumit prin caracterul său blând şi paşnic, şi care, otrăvit de către boierii săi, deşi ei

înşişi îi recunoscuseră titlul de "cel Bun", lăsă orfani trei fii :

1. Petru Cercel;

2. Mihai cel Viteaz;

3. Vintilă.

Câteşitrei rămaseră despoiaţi de tron, pe care-l apucase o altă dinastie de asemenea bastardă, anume : tatăl lui Petru cel Şchiop.

În interval, cei trei fraţi dezmoşteniţi cercau valurile lumii sub orizonturi străine : Petru Cercel călătorea prin Italia şi Franţa, învăţă aproape toate graiurile Europei, scria versuri în limba lui Tasso şi atrăgea asupră-şi, prin maniere şi învăţătură, admiraţiunea curtezanilor celor mai rafinaţi şi a oamenilor celor mai instruiţi ai epocii; Mihai cel Viteaz era încă mic, dar deveni gigant peste treizeci de ani; Vintilă îşi găsise un refugiu în Moldova, şi Ioan-vodă îl puse acum domn al Ţării Româneşti. (**Petru Cercel** a fost domnul Ţării Româneşti în perioada 29 august 1583 – 16 aprilie 1585. Petru Cercel a fost fiul natural al domnului muntean Pătraşcu cel Bun. Porecla ***Cercel*** venea de la cercelul pe care îl purta în ureche, după moda curţii domnitoare franceze, unde a stat un timp). Devotamentul acestui nou principe muntenesc era asigurat nu prin recunoştinţa ce o datorea binefăcătorului său, căci recunoştinţa, de cele mai multe ori, e muma vrăj-măşiei, ci-l asigura simţul ereditar de răzbunare contra familiei lui Petru cel Şchiop : amicii cei mai buni sunt tocmai aceia ce urăsc împreună acelaşi lucru. Cu toate astea, într-o cestiune atât de gingaşă, eroul nostru nu se mulţumi cu o singură garanţie; spre deplină linişte, el lăsă în Bucureşti, pe lângă **Vintilă**, pe gloriosul vornic Dumbravă cu vro câţiva moldoveni, ca să-l apere, să-i slujească...să-l preveghieze. (**Vintilă**, fiu al lui Petru Pătraşcu cel Bun, instalat domn în 1974. În același an pierde domnia). Era oarecum o semiunire.

36. După patru zile de odihnă în capitala Ţării Româneşti, Ioan-vodă sună acum trâmbiţa plecării şi conduse triumfătoarea-i armată la Brăila, unde se afla refugit rivalul său, Petru cel Şchiop.

37. Ne întrerupem aci un pic pentru a face o observaţiune asupra muvementului numeric al oştirii moldovene : altfel cu greu ne-am putea orienta în urmarea acestei campanii.

Am văzut că, în ziua de la Jilişte, Ioan-vodă avuse 9.000 de ai săi, cavalerie grea, şi peste 1.000 de cozaci,

cavalerie uşoară : infanteria îi lipsea cu desăvârşire, şi nici că i-ar fi fost de vreun folos, atât din cauza

miraculoasei răpeziciuni a mersului, precum şi din acea a caracterului curat ecuestru al luptei.

Dar el se gândise la importanţa pedestrimii chiar din ziua declaraţiunii de război : "crainicii", adecă

heralzii domneşti, umblau din judeţ în judeţ, din oraş în oraş, din sat în sat, chemând oameni buni cari să

meargă cu leafă mare să servească principelui lor contra urgiei păgâne.

Era timpul lucrului de câmp, dar oricum să fi fost, tot încă voinici s-au găsit destui şi se înmulţeau mereu

pe zi ce mergea.

Astfel, vro câteva mii din infanterie ajunseră la Ioanvodă în intervalul repaosului după victoria de la

Jilişte; cei mai mulţi, desigur, din învecinaţii munţi ai Vrancei, popor totdauna vestit ca cel mai dârz între

moldoveni.

Apoi în cursul trecerii prin ţara Românească şi în timpul şederii în Bucureşti, infanteria moldovenească

crescu prin un mare număr de munteni, veniţi unii de bună voie, pentru a se distinge sub stindardele

viteazului; alţii din antipatie contra fostei dinastii; o seamă puşi sub arme din obligaţiune de alianţă din

partea lui Vintilă-vodă.

În acest chip, sosind sub murii Brăilei, Ioan-vodă avea deja aproape 14.000 de infanterie.

38. Cu o sută de ani mai nainte un istoric bizantin numea Brăila "*cea mai celebră piaţă în toate ţările române*".

Negoţul era atât de întins, încât în cursul evului-mediu o vizitau până şi vasuri spaniole, venite din

departatele ţărmuri ale Barcelonei.

Turcii, cuprinzând-o, după ce alungaseră pe famosul Ţepeş, nu numai nu desfiinţară comerţul Brăilei, ci

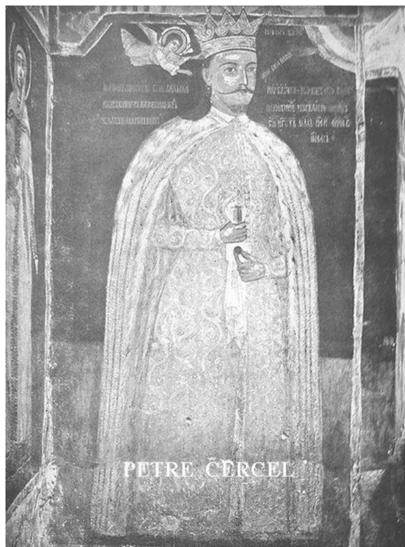
încă îl înălţară până la culme.

Pentru a-şi asigura această importantă poziţiune, ei încongiurară oraşul cu un parcan şi zidiră pe o stâncă a

Dunării o formidabilă citadelă cu cinci bastioane.

Un bei comanda garnizoana.

39. Ca şi la Bucureşti, Ioan-vodă fu al doilea domn moldovenesc venit sub murii Brăilei.

Cu un secol mai nainte ea fusese arsă de către Ştefan cel Mare, pe ale cărui urme păşea acum viteazul său strănepot.

40. Ioan-vodă ceru extrădarea lui Petru cel Şchiop. Capul cetăţii trimise patru turci cu zece ghiulele, zece gloanţe şi două săgeţi, pentru ca să spună domnului moldovenesc că-l va ospăta cu acest fel de mâncări, dacă nu se va grăbi a se retrage cu pace denaintea Brăilei.

Ioan-vodă dede pe cei trimişi pe mânile calăilor; le tăie nările, buzele şi urechile; îi răstigni cu cuie de fier

pe o prăjină, cu capetele în jos; şi-i expuse astfel în faţa înspâimaţilor orăşeni, strigând că aceeaşi soartă

aşteaptă pe toţi păgânii.

Apoi, fără a lăsa pe uimiţii spectatori ai teribilului supliciu să revină din înlemnirea lor, el porunci

pedestrimii a escalada murii.

Scările de asediu erau gata : imitate după acele întrebuinţate atunci în Germania, ele conservară în limba

noastră militară până şi numele lor cel nemţesc "loitre" de la leiter.

Infanteria moldovenească nu avusese încă ocaziuni de a se distinge sub ochii eroicului principe.

Pe de altă parte, ea ştia din famă, cât de avută era neguţătoreasca Brăilă.

Amorul propriu şi lăcomia unite făcură minuni : pedestraşii se aruncară asupra zidului cu atâta furie,

răsipiră pietrele şi făcură o lată breşă cu atâta iuţeală, încât garnizoana turcă nu avuse nici timpul, nici

curagiul de a respinge turbatul asalt : câţi putură fugiră în citadelă.

Virtutea infanteriei noastre la escaladarea Brăilei egală pe acea a cavaleriei la surprinderea taberei de la

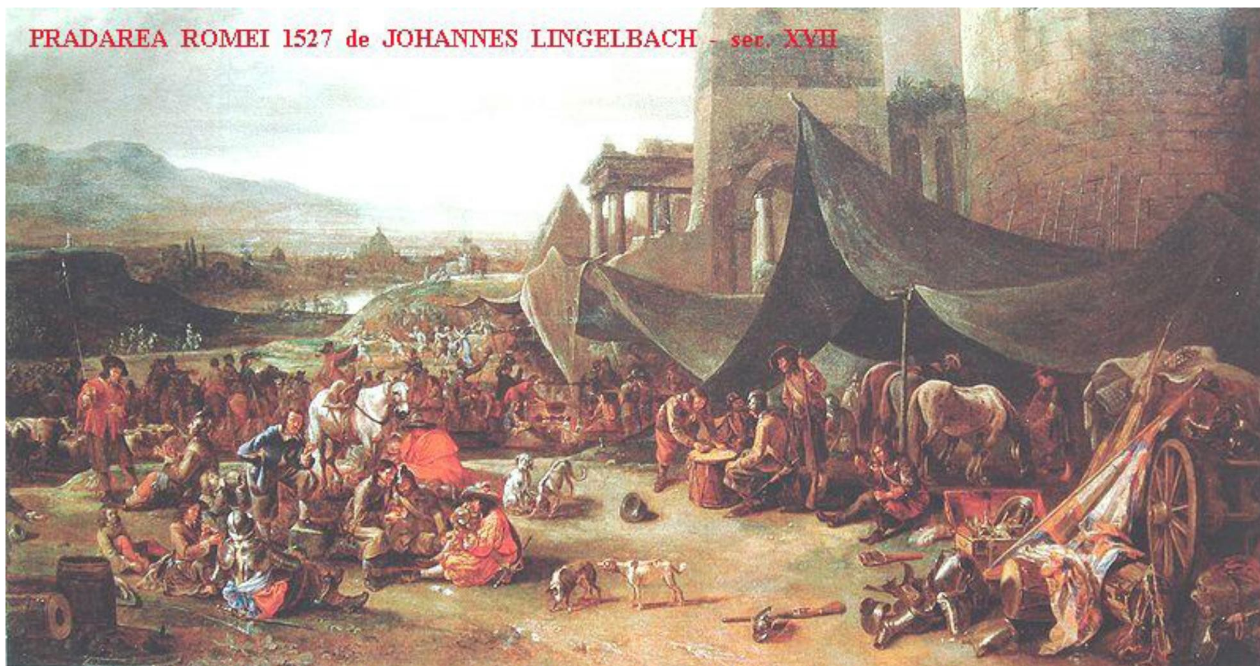
Jilişte.

Arcaşul era demn de călăraş, călăraşul era demn de arcaş.

41. Ioan-vodă dede acum armatei sale o deplină libertate de a se scălda cu toţii în sângele vrăjmaşului, de a se răsfăţa în pradă, de a se îmbuiba în păcate.

Jaful Brăilei fu din acelaşi secol şi avu acelaşi caracter cu famosul **jaf al Romei**, despre care un **istoric italian** ne lăsă următorul tablou : "*După luarea oraşului, soldaţii se împrăştiară în toate direcţiunile*. [probabil e vorba de **Giovanni Battista Giraldi** care descrie prădarea Romei din 1527 în Prologul lucrării *Hecatommithi* (1565) - noiembrie 1504 – 30 decembrie 1573, un nuvelist și poet italian. Și-a luat pseudonimul de **Cinthio** sub care a devenit binecunoscut; de asemenea ca Cynthius, Cintio sau Cinzio. Printre lucrările sale amintim *Hecatommithi* sau *Ecatomiti*, o colecție de nuvele gen Boccaccio, dar mai asemănătoare contemporanului său Matteo Bandello : c. 1480 – 1562, scriitor gen Boccacio].

Trecând pe poduri, ei văzură pe părinţi, taţi şi mume şezând pe pragurile locuinţelor, plângând moartea copiilor ucişi în luptă şi jelind calamitatea patriei.

PRADAREA ROMEI 1527 de JOHANNES LINGELBACH - sec. XVII

Aceşti nenorciţi, îmbrăcaţi în haine de doliu, ofereau soldatului casele, mobilele, toate avuţiile lor, cerând cu o voce sfâşietoare şi cu lacrime pe gene numai graţia vieţii.

În zadar ! Împinşi la măcel prin sunetul tobelor şi al trâmbiţelor, sălbaticii învingători se aruncară asupra bietelor victime şi le bucăţiră, fără distincţiune de sex sau de vârstă, pe strade, prin case, sub altarele bisericelor.

Apoi urmară scene nu mai puţin oribile. Vedeai copile azvârlindu-se în braţele nefericitelor mume, cari, despletite, apucau pe soldaţi de barbă, de păr, silindu-se în deşert a-i opri de la crimă : iritaţi şi mai mult prin rezistenţă, ei dezonorau femeie peste femeie şi apoi le măcelăreau pe toate sub ochii părinţilor sau a bărbaţilor, pe cari îi ţineau legaţi, muţi, înţepeniţi, desufleţiţi ca neşte statui privind cumplitul spectacol !

Unele mume îşi scoaseră ochii cu degetele, ca să fie marture acestor scene !‖

Iată şi un alt tablou, mai scurt, dar mai energic, asupra jafului Brăilei : "*Nimene nu fu cruţat*; *sângele curgea pârău în Dunăre*; *nu rămase nu numai un om, ci nici măcar un câine viu*; *nu rămase piatră pe*

piatră; *pojarul nemici tot ce scăpase de sabie*..."

Aşa erau oamenii pe atunci.

Dacă Ioan-vodă fu barbar, snopind pe musulmani, apoi cu cât oare mai barbar fusese ducele de Bourbon, aducând o armată de gâzi asupra grandioasei capitale a creştinătăţii ! (**Charles de Bourbon,** al 8-lea **duce de Bourbon** – 17 februarie 1490 – 6 mai 1527, a fost un lider militar francez, conte de Montpensier și Dauphin de Auvergne. A comandat trupele imperiale ale împăratului Charles V la ceea ce avea să fie cunoscut ca *Prădarea Romei* din 1527, unde a fost omorât).

Pentru a judeca de gradul civilizaţunii unui popor nu trebuie să ne bazăm pe propriile noastre idei moderne, ci să-l confruntăm, fără prevenţiune, cu toate celelalte popoare din aceeaşi epocă.

42. După obiceiul său, Ioan-vodă permise armatei sale numai patru zile de odihnă.

1. Patru zile la Jilişte

2. Patru zile la Bucureşti

3. Patru zile la Brăila Acest interval de patru zile de repaos după o izbândă se pare a fi fost una din regulile militare d-ale lui Ioan-vodă. Ştefan cel Mare, în asemenea cazuri, se odihnea totdauna numai trei zile.

43. Citadela Brăilei rămase în posesiunea otomanilor. Ioan-vodă o lăsă în pace din următoarele cauze :

1. Petru cel Şchiop nu mai era acolo, fiind fugit peste Dunăre la Constantinopole;

2. Asediul ar fi adus multă scădere în cifra armatei moldovene;

3. Generalii cei mari, începând de la Alexandru şi până la Napoleon I, nu-şi pierdeau niciodată timpul denaintea cetăţilor, ci băteau pe adversar în câmp deschis; şi apoi fortereţele cele mai tari, rămânând fără speranţă de sprijin, se închinau de la sine.

44. Asigurat din partea Ţării Româneşti prin victoria de la Jilişte, ruina Brăilei şi instalarea amicului său Vintilă, Ioan-vodă nu mai avea temeri din această parte.

Dar acum îl mai ameninţa Răsăritul : turcii şi tătarii se concentrau în sandjacaturile otomane de peste Prut, gata a revărsa "ceambulurile" lor asupra Moldovei.

Ioan-vodă îşi mişcă armata, al căriia număr sporea necontenit pe drum prin înrolarea noilor amatori de glorie şi de pradă.

În avantgardă mergea hatmanul domnesc Slăvilă cu cozacii şi cu 8.000 din cavaleria moldovenească. După el urma însuşi principele cu toată infanteria. Rămăşiţa cavaleriei închidea mersul şi voltigea, pentru pază, la flancurile oştirii.

45. Teatrul luptei se strămută în Basarabia. Astăzi sub acest nume se înţelege tot teritoriul românesc, lungit între Prut şi Nistru, cu picioarele muiate în Marea neagră şi cu fruntea umbrită la poalele Carpaţilor. În vechime, numai partea sudică a acestei regiuni se numea Basarabie, nordul purtând un singur nume cu restul Moldovei.

Într-o vreme, mai ales până la moartea lui Mircea cel Mare, tot ţărmul Dunării, de la Severin până la gura Nistrului, apărţinea muntenilor, a cărora ţară, după porecla dinastiei princiare, se numea **Basarabie** sau Ţara Basarabilor.

După ce moldovenii se lăţiră cu încetul, bucată câte bucată, şi, în fine, sub Ştefan cel Mare, tăiară tocmai la Milcov hotarul Ţării Româneşti, teritoriul dentre gura Nistrului şi Dunărea conservă el singur, ca suvenir, numele de Basarabia.

Sub Petru Rareş, sultanul Suleiman cucerind de la Moldova acest preţios petic de pământ, stabili

acolo două sandjacaturi otomane : unde fusese Cetatea-Albă a românilor se auzi numele turcesc de

Ak-kerman, iară Tighina moldovenească deveni Bender.

De atunci încoace, Basarabia pierdu aproape cu totul primitiva-i poporaţiune română, împlându-se

de osmanlâi şi, mai cu seamă, de tătari, năvăliţi cu mii de peste Nistru şi cari îi dederă până şi un

nume în limba lor : "Budjac" adecă unghi.

Un şanţ antic, cunoscut la popor sub numele de Troian de Sus, începându-se de la Prut mai jos de Fălciu şi

sfârşindu-se la Nistru mai sus de Bender, despărţea Moldova proprie de această nouă provincie

musulmană.

46. Natura Basarabiei difereşte şi diferea totdauna cu desăvârşire de acea a celorlalte ţări române.

În loc de maestoase păduri şi daurite holde nu vezi acolo decât monotone deşerturi, aşternute cu luciul

năsipului sau presărate cu debile arbuste, păducei sau măcieşi şi cu sălbatice ierburi şi buruiene, iar între

ele, ceva caracteristic, fantasticul scaiete, al cărui cap, rotund ca o mince, spinos ca un arici şi uşure ca

puful, se dezlipeşte toamna de putrezitul său trunchi, şi apoi, gonit de cea mai slabă suflare a vântului,

roteşte mereu d-a lungul pustiului, pân'ce se îneacă în Nistru sau în Dunăre.

În loc de posomorâţii Carpaţi, urieşe sentinele ale Moldovei, nu vezi acolo decât pitulate şi împrăştiate

grămezioare de pământ, cari se par a fi înălţate cu mâna omului, căci producerile naturii nu pot fi atât de

meschine.

În loc de nenumărate ape şi râuleţe, vezi câte o baltă sărată, câte un părâu efemer ce nu-l vei mai găsi

mâini, sorbit de arşiţa soarelui; sau dai din întâmplare peste un puţ...vei umbla mult, sărmane, până a-i

descoperi o pereche !

47. Astăzi pacea şi industria împoporară Budjacul cu vro câteva orăşele şi mai multe sate.

În secolul XVI, sub tâmpitoarea dominaţiune turcotătară, afară de Ak-kerman şi Bender, împlântate

tocmai la margine, nu întâmpinai acolo nici o locuinţă umană pe suprafaţa pământului.

Bordeiele erau săpate pe sub pământ, şi numai fumul ce se furişa din fundul acelor îngrozitoare suterane

putea conduce câteodată paşii rătăcitului călător.

Mai zăreai ici-colea câte o turmă albind la picioarele vreunei coline...

Adauge o pestriţă societate de mierle, ganguri, grauri...şi vei avea o idee completă despre toată vitalitatea

Basarabiei.

48. Mai sus de Bender, cam în prejmetele Lăpuşnei, deja pe teritoriul moldovenesc, avantgarda condusă de hatmanul Slăvilă surprinse un detaşament de inamici, turci şi tătari.

Ei erau siguri că Ioan-vodă se află departe, la Brăila. Atacaţi în pripă şi descurageaţi chiar înainte de

lovire, duşmanii fură înfrânţi, răsipiţi, alungaţi, seceraţi.

Abia o mie reuşi a scăpa teferi la Bender, ducând cu sine ciuma spaimei.

49. Ioan-vodă, ajungând la câmpul luptei, nu permise nici un moment de zăbavă. Înainte cu toţii !

Pe şes, sub murii Benderului, stătea un alt detaşament de vrăjmaşi, cătră care se adauseră acum fugarii de

la Lăpuşna.

Astă dată îi lovi însuşi Ioan-vodă. Goniţi până la porţile Benderului, învinşii intrară odată cu învingătorii.

Oraşul fu cuprins; puţini izbutiră a se închide în citadelă.

Urmă, fireşte, un jaf frate gemen cu acela de la Brăila, cu acea numai deosebire că, în cazul de faţă, prada,

din necesitate, fu mai modestă.

50. Bătaia de la Lăpuşna şi cuprinderea Benderului se succeseră cu atâta repeziciune şi se realizară cu atâta uşurinţă, încât nu credem să mai fie în istoria română un alt exemplu cătră care mai bine să se poată aplica sublimul laconism al lui Cesar : "venii, văzui, vinsei".

51. După izbândă, eroul nostru, lăsând fără asediu citadela, după cum făcuse la Brăila, se aşeză cu tabăra denaintea Benderului, cu faţa spre inamic şi cu dosul spre hotarul Moldovei.

Aci el dede armatei sale, pentru prima oară, un dublu interval de repaos : opt zile.

Această neobicinuită prelungire avea o gravă cauză politică.

Încă la începutul războiului, Ioan-vodă scrisese cătră doi dintre cei mai puternici din aristocraţia polonă,

rugându-i să-l ajute la nevoie chiar contra poruncilor turcitului lor rege.

Unul era celebrul Laski, prea adesea menţionat în cursul acestei istorii.

Celalalt era **principele Ostrogski**, gubernatorul Poloniei meridionale [**Konstanty Wasyl Ostrogski** - 2 februarie 1526 – 13 (23) februarie 1608, a fost un prinț lituanian, guvernator al Volodymyr-Volynskyi, comandant suprem al Volhynia și voivod al voivodatului de Kiev în Confederația polono-lituaniană].

Laski era furios pe turci pentru că în locul lui Ioanvodă puseră domn pe

Petru cel Şchiop, iar nu pe dânsul, după cum stăruise; era furios pe Enric de Valois pentru că nu-şi pusese pe lângă Poarta otomană toate silinţele în această cestiune; era furios şi pe turci, şi pe Enric de Valois şi, prin urmare, din rival periculos deveni acum amic devotat al principelui moldovenesc.

Ostrogski, pe de o parte fiind de rit grecesc, simpatiza cu coreligionarii români şi despreţuia fanaticul papism al noului rege polon; pe de altă parte, fiind cap al marginilor meridionale ale Poloniei, el nu se putea răsufla de

necurmatele invaziuni tătare şi căpătă o ură nestinsă pentru tot ce era musulman; încât rugămintea lui

Ioan-vodă îl atinse la coarda cea mai delicată.

Aşadară, Laski şi principele Ostrogski răspunseră amândoi într-o voce că, deşi deosebite împregiurări nu

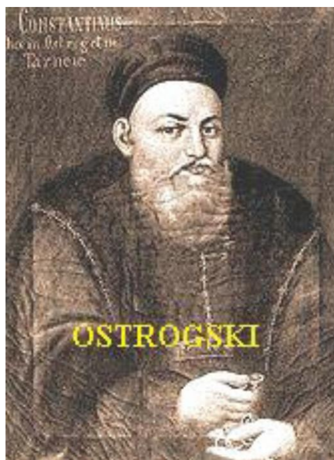
le iartă a veni în persoană în ajutorul scumpului prieten, totuşi, se vor grăbi a-i trimete ostaşi, muniţiuni,

bani, orice le va sta în putinţă.

Ambii magnaţi erau în stare de a pune sub arme 20.000 de oameni aleşi, călări sau pedestri, prevăzuţi cu

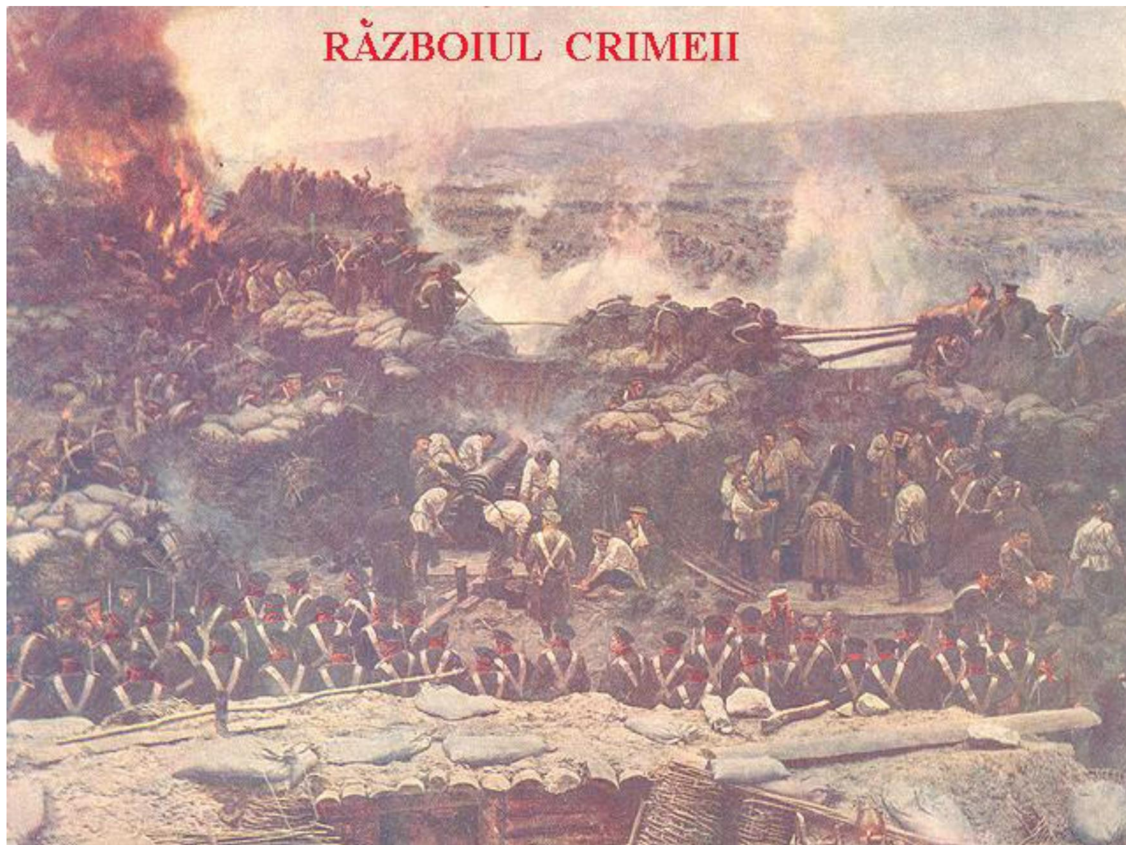
arme de mână, însoţiţi de artilerie şi conduşi de căpitani deştepţi; ei bine ! pentru un asemenea contingent,

mai frumos decât acel al regelui Sardiniei (**Victor Emanuel II al Italiei -** 14 martie 1820 – 9 ianuarie

1878, a fost supranumit „*Regele gentilom*‖. Rege al Sardiniei din 23 martie 1848) în campania de la Crimea, pentru un asemenea contingent Ioan-vodă putea pierde patru zile peste număr. (**Războiul Crimeii** a durat din 28 martie 1853 până în 1856 şi a fost un conflict armat dintre Imperiul Rus, pe de-o parte, şi o alianţă a Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei, a

celui de-al doilea Imperiu Francez, a Regatului Sardiniei şi a Imperiului Otoman, pe de altă parte. Cele mai multe lupte ale războiului s-au dus în Peninsula Crimeea de la Marea Neagră).

Poziţiunea de la Bender era în cazul de faţă cea mai potrivită : puţin mai sus, de ceea parte a Nistrului, se

începea teritoriul polon, până la care era abia vro câteva ore de depărtare.

52. Aflând de bătălia de la Lăpuşna şi de arderea oraşului Bender, sandjacul de Ak-kerman trimise 10.000

de păgâni în sprijinul citadelei, rămase până acum în mâinile otomanilor.

Ioan-vodă cheamă pe Swierczewski, cel mai renumit dintre căpitanii cozacilor.

"*Voiesc a-ţi arăta astăzi o deosebită a mea încredere, îi zise principele*; *ia cozacii voştri şi trei mii din*

călărimea moldovenească; *o oaste vrăjmaşă se apropie pentru a ne respinge de aice*; *aşteapt-o după*

acele movile, el arătă cu mâna, aşteapt-o şi zdrobeşte-o; *fă astă dată*

ca slava biruinţei să fie numai a ta

!"

Cozacul se simţi măgulit până în adâncul amorului propriu : cuvintele lui Ioan-vodă l-ar fi făcut erou să

nu-l fi făcut erou natura.

3. De ce oare principele nu porni cu toate forţele sale întru întâmpinarea inamicului ?

Sau de ce oare, detaşând un corp de oaste, el nu-i porunci a merge mai departe, iar de a aştepta pe duşman

chiar în apropierea Benderului ?

Aceste două întrebări sunt foarte legitime; un general e dator a da seamă de toţi paşii săi, arătând limpede

pentru ce a făcut aşa cum a făcut, şi nu altminterea, şi probând lămurit că trebuia să facă anume cele

făcute.

Să se fi mişcat Ioan-vodă cu întreaga armată, el lăsa garnizoanei din citadela Benderului facultatea de a-l

lovi din dos, încât s-ar fi pus el singur între două focuri.

Să fi înaintat detaşamentul său prea departe, rămânea fără sprijin la caz de nenorocire; iar detaşamentul

fiind învins, pe de o parte demoralizarea intra în toată masa armatei moldovene, pe de altă parte

garnizoana din Bender se unea cu contingentul de la Ak-kerman şi ne ataca cu un adaus de forţă materială

şi morală.

Aşadară, Ioan-vodă fu constrâns a nu porni cu toate forţele sale, ci numai a dezlipi un detaşament,

poruncindu-i a nu se prea depărta cumva de prejmetele Benderului.

54. Locul unde stătu Swierczewski, aţinând calea turcilor, era într-o aşa distanţă de la tabăra lui Ioan-vodă,

încât urcând vreo movilă din acele cu cari e acoperit aci în abundanţă tot litoralul Nistrului, principele

observa cu ochii săi toate evoluţiunile bătăii.

Citadela de la Bender se afla la mijloc între dosul detaşamentului lui Swierczewski şi faţa taberei lui

Ioan-vodă.

Această ingenioasă dispoziţiune a armatei moldovene îi asigura victoria chiar mai nainte de a se fi încins lupta; căci :

1. Să fi ieşit garnizoana turcă din citadelă pentru a lovi pe dindărăt detaşamentul lui Swierczewski, în aceeaşi clipă Ioan-vodă s-ar fi repezit, lovind-o tot pe dindărăt pe ea însăşi, ceea ce ar fi adus după sine căderea citadelei în mâinile moldovenilor.

2. Contingentul turc, venit de la Ak-kerman, să fi reuşit a turbura detaşamentul lui Swierczewski, Ioan-vodă pe dată ar fi mişcat în ajutoru-i alte două sau trei mii de oameni, fără a înceta de a ţinea totodată închisă ieşirea din citadelă.

55. În bătălia de la Bender, Swierczewski fu ceea ce fusese Dumbravă în bătălia de la Jilişte : cel mai inteligent executor al ordinelor unui om de geniu.

Fără doi-trei ca aceştia, oare s-ar fi putut realiza miraculoasele izbânde ale lui Ioan-vodă ?

Atingem o cestiune care interesează toate popoarele şi toţi secolii în genere; şi care ne va interesa mâini-poimâini pe noi înşine, în specie.

A întreba cum ar fi mers Ioan-vodă fără un Dumbravă sau un Swierczewski este a întreba cum ar fi mers Bonaparte fără un Ney, un Murat, un Lannes.

A întreba cum ar fi mers Bonaparte fără un Ney, un Murat, un Lannes este a întreba cum ar fi mers Columb fără busolă.

Columb ar fi inventat busola, şi tot izbutea a merge înainte; Bonaparte

ar fi descoperit pe mareşalii săi în toate unghiurile Franciei; Ioan-vodă ar fi creat pe un alt Swierczewski şi pe un alt Dumbravă. (**Cristofor Columb** - născut între august şi octombrie 1451 – 20 mai 1506, a fost un navigator italiano-spaniol. A

navigat spre vest peste Oceanul Atlantic în căutarea unei rute spre Asia, dar şi-a câştigat reputaţia descoperind un nou continent, America, în perioada precolumbiană era cunoscută numai Lumea Veche).

Prima şi fundamentala trăsătură a oamenilr mari, în orice ram, este că lor nu le lipsesc niciodată instrumente; prima şi fundamentala trăsătură a oamenilor mici, iarăşi în orice ram, este că ei nu văd instrumentele zăcând la picioarele lor şi în zadar îşi frâng capul căutându-le aiurea.

Sub Ludovic XVI, Ney ar fi murit dogar, Lannes vezeteu, Murat birtaş; trebuia un Bonaparte ca să recunoască în ei stofa de generali. (**Ludovic al XVI-lea** - 23 august 1754, Versailles - 21 ianuarie 1793, decapitat în Paris, rege al Franţei şi al Navarei din 1774 şi până în 1789. Din 1789 şi până în 1793 rege al francezilor. Ultimul reprezentant al Absolutismului. Victimă a

Revoluţiei Franceze).

Swierczewski nu fusese nimic cât timp se afla în Polonia, Dumbravă era

necunoscut sub predecesorii lui Ioan-vodă...

Oamenii de geniu creă tot, tot, până şi uneltele creaţiunii !

Prin dogărit, prin birturi, prin grajduri, mulţi Nei, Lanni şi Muraţi români

oftează în tot momentul după un soare care să pătrunză cu razele sale până la

soiosul lor întuneric.

56. Swierczewski îşi aşeză detaşamentul în următoarea ordine.

Cozacii formau linia de bătaie. La aripa stângă patru centurii cu suliţe, în centru patru centurii cu puştile, la aripa dreaptă patru centurii cu arce. La spatele acestora se lungea un şir de colnice, din dosul cărora se ascunseră trei mii de călărime moldovenească.

Dentâi puşcaşii şi arcaşii descărcară o ploaie de săgeţi şi de gloanţe, pentru a produce o dezordine în centrul şi în aripa stângă a duşmanilor. Apoi suliţaşii făcură atac asupra aripii drepte. Inamicii concepură, şi trebuia să conceapă ideea, pe acest corp, azardat prea înainte, să-l desparţă de celelalte două corpuri cozace, rămase pe loc.

Deci ei îşi mişcară centrul şi dreapta asupra puşcaşilor, punându-se la mijloc între aceştia şi suliţaşii cei

încăieraţi cu aripa dreaptă.

Pe baza atării combinaţiuni, turcii îşi închipuiau a fi căpătat un avantagiu decisiv, putând acum a

încongiura pe cei opt sute de cozaci, lipsiţi de o aripă, al căreiia teren rămase gol, şi care, şi aceea, izolată

la o parte fără nici un sprijin şi compusă numai din patru sute de suliţaşi, căta neapărat a fi tăiată în bucăţi.

În acest mod câmpul bătăliei, în urma evoluţiunilor, prezenta două grupe : mai încoace, peste 6.000 de

turci strângând 800 de cozaci; mai încolo, din dos, 400 de cozaci strânşi de peste 3.000 de turci...

Sosi momentul oportun. Puşcaşii şi arcaşii cozaci, precum ziserăm, stăteau răzemaţi de neşte colnice, la

spatele cărora se ţinea în embuscadă cavaleria moldovenească.

Când cornurile atacului turc, silindu-se a încinge pe cei 800 de cozaci, se apropiară de linia colnicelor,

deodată moldovenii săriră cu răcnete la dreapta şi la stânga.

Turcii se treziră înconjuraţi ei înşişi. Îi cuprinse o panică. Victoria fu completă. Lupta durase numai o oră.

Toată pierderea detaşamentului moldovenesc abia trecea peste o sută de morţi.

Din turci, cei mai mulţi aşternură câmpul, puţini scăpară cu fuga, vro două sute fură prinşi.Ioan-vodă,

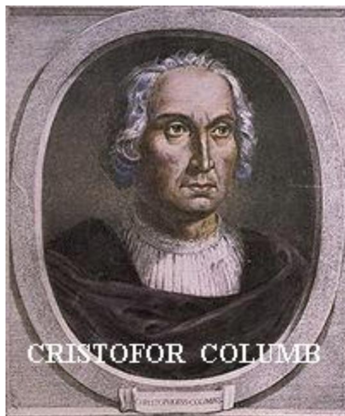
privind din tabăra de lângă Bender, aplauda pe copiii geniului său.

Oare să fi aplaudat şi garnizoana turcă, privind la spectacol şi mai bine din vârful citadelei ?

57. Meritul lui Swierczewski se cuprinde în următoarele :

1. El permise turcilor să vază în voie toată puţinătatea cetei cozace, ceea ce-i făcu a nu se forma în două linii, mai lăsând şi o rezervă după obiceiul lor, ci să se grupeze cu toţii într-o singură linie de bătaie, în speranţă de a scurta astfel lupta, turtind în clipă o mână de cozaci sub greutatea mulţimii.

2. El puse în risc o aripă întreagă, micşurându-i înadins lungimea frontului, ceea ce, înlesnind turcilor facultatea de a încongiura pe cozaci, îi îndemnă a profita de o greşeală imaginară şi-i atrase drept asupra embuscadei.

58. Bătaia de la Bender dede naştere unui epizod pe care îl reproducem aci, ca o poezie purtând caşetul epocii.

Un mare filosof a zis : "*Când cineva devine famos în bine sau în rău, poporul se grăbeşte a şi-l închipui în*

cutare sau cutare împregiurare, şi inventează apoi asupra-i fabule în armonie cu caracterul eroului; cari

sunt minciuni factice, dar verităţi ideale, căci gloatele nu imaginează decât ceea ce este analog cu

realitatea.‖

Detaşamentul lui Swierczewski prinsese, între alţii, pe însuşi agaua, capul armatei turce, bărbat frumos,

nalt, plin de farmecul manierelor, şi atât de bogat, încât, voind a se răscumpăra din mâinile cozacilor,

pentru ca să nu-l ducă denaintea teribilului Ioan-vodă, le-ar fi propus să-l cântărească de şase ori, contra

balanţându-l o dată cu mărgăritar, de două ori cu aur, de trei ori cu argint.

Mărgăritar în greutatea unui om trupeş...nu ştim, zău, dacă Rotschild ar

fi în stare a se răscumpăra cu un

aşa preţ să fi căzut în robia păgânilor; dar fabula nu căuta la atari şicane de detaliu; ea tindea numai a da o

idee pitorească de bogăţia paşalelor turci de atunci şi, în această privinţă, minciuna e adevărată.

Urmăm mai departe cu naraţiunea. Oricât de splendidă fuse oferta prinsului agă, totuşi, cozacii nu se

lăsară a se corumpe, ci-l depuseră viu în mâinile lui Ioan-vodă, punând credinţa cea jurată principelui mai

sus de orice avuţie.

Nu-i de crezut că fidelitatea cozaciloor se va fi urcat vreodată tocmai până la un aşa grad de cavalerism;

dar chiar câtă a fost, ea tot încă era prea mare şi, am putea zice, neprobabilă din partea unei oştiri

mercenare din secolul XVI; încât fabula avea oarecum dreptul de a iperboliza acea minunată fidelitate,

caracterizând-o mai în relief.

În fine, adus denaintea lui Ioan-vodă, nenorocitul agă fu interogat de către principe în curs de câteva zile

asupra celor atingătare de Turcia şi apoi dat soldaţilor să-l taie în bucăţi cu coasele, deşi nici lui Ioan-vodă,

desigur, el nu va fi uitat să-i propună cele şase măsuri de mărgăritar, de aur şi de argint.

Mult mai erau urâţi păgânii în ochii eroului român : din acest punct de vedere, bine îl cunoscu fabula !

59. Pe când Swierczewski triumfa asupra inamicilor, douăzeci şi cinci de luntri, pogorându-se pe Nistru de la fruntariile polone, aduseră lui Ioan-vodă prima mică dovadă cum că Laski şi Ostrogski sunt în adevăr decişi a-i trimite ajutoare; era 600 de cozaci pedestri sub comanda unui vechi marinar, Pokotilo.

Oricât de slab, acest contingent fu de o valoare nespusă pentru trebuinţa momentului.

Ioan-vodă porunci noilor-veniţi a se rembarca în luntrile lor, câte 24 în fiecare, lăsându-se în josul

Nistrului asupra Ak-kermanului unde nu puteau întâmpina multă rezistenţă, precedându-i spaima victoriei

de la Bender.

Însuşi principele rămase în excelenta-i poziţiune, având la spatele său hotarul Moldovei, de unde îşi

procura în abundanţă proviziuni şi-şi mărea cadrele oştii, şi în învecinarea Poloniei, de unde aştepta pe

toată oara deplina realizare a promisiunilr lui Laski şi Ostrogski.

Să se fi mişcat el singur pe uscat asupra Ak-kermanului, ariditatea năsiposului sol, lipsa de apă,

ucigătoarea căldură a acelei semiafricane regiuni, pe care am descris-o cu câteva rânduri mai sus, n-ar fi

întârziat a introduce foamete, sete şi boale într-o armată crescută deja la o cifră destul de considerabilă.

Luntraşii cozaci erau mai potriviţi pentru atare

misiune. Dezbarcând pe neaşteptate la **Ak-kerman**,

ei surprinseră oraşul, măcelăriră orice li s-a părut a fi

musulman sau musulmănit, se încărcară de bogată

pradă, şi, dând foc caselor, lăsară numai citadela,

înălţându-se ca un monument funebru dasupra

mormintelor...

60. Să observăm că Ioan-vodă fu unicul principe român victorios pe uscat şi pe apă.

61. Trecură numai două luni de la exploziunea războiului. În acele două luni fu câştigată marea victorie de la Jilişte, fu cucerită toată Ţara Românească, fură luate Brăila, Benderul şi Ak-kermanul; mari detaşamente inamice fură frânte, o

dată lângă Lăpuşna şi de două ori lângă Bender...

În acele două luni pieriră, de incendiu şi de sabie, cel puţin 200.000 de duşmani, pe când moldovenii nu se

vede a fi pierdut peste tot nici o mie de oameni...

Trecură numai două luni de la exploziunea războiului !

62. Până aci avurăm ocaziunea de a analiza numai resoartele parţiale ale fiecărei din bătăliile lui Ioan-vodă, explicând victoriile sale una câte una, fără legătură cu celelalte.

Până aci văzurăm cauzele succeselor în varietatea mijloacelor : diferite terenuri, diferite arme, diferite

ordine de bătaie, diferite timpuri...

Până aci arătarăm, bunăoară, cavaleria ilustrându-se în ordinea concavă pe şesul de la Jilişte în bruma

dimineţii, infanteria culegând lauri prin o furioasă escaladare a Brăilei, marina aruncând dezolaţiune în

Ak-kerman, embuscada reuşind pe terenul unduios de lângă Bender, şi aşa mai departe.

Până aci, în fine, nu ne atinserăm de loc de acele principii sintetice cari fac să reuşească nu o singură

bătălie, ceea ce se poate întâmpla chiar unui general mediocru, prin efectul azardului, ci cari fac să

reuşească o campanie întreagă ceea ce nu se poate întâmpla decât unui geniu militar prin forţa

combinaţiunilor...

63. Elementele, adunate mai sus, ne permit acum a atribui minunile lui Ioan-vodă, în ţara Românească şi în Basarabia, la trei cauze mari şi generale, cari planează deasupra tuturor celorlalte, mici şi speciale :

1. marşul;

2. alegerea teatrului luptei;

3. manierea personală a capului.

64. Toate mişcările lui Ioan-vodă fuseră astfel încât inamicii nu-l puteau surprinde niciodată, pe când el, din contra, îi surprindea la tot pasul.

Armata sa mergea închisă din faţă, din laturi şi la dos prin o întinsă reţea de aşa-numite străji, compuse din

oaste uşoară, şi pe cari le străjuiau iarăşi o mulţime de sentinele, presărate în toate direcţiunile, prin sate,

pe înălţimi, în strâmtori, la trecătorile apelor...

Cea mai ascunsă urnire a duşmanului era pe minut cunoscută lui Ioan-vodă, care se azvârlea asupra-i, îl

sfărma, îl măcelărea, făcea să se simţă trăsnetul mai nainte de a se fi văzut fulgerul.

Principalele rezultate ale acestei extreme răpeziciuni, unită cu o extremă pază, fură :

1. forţele mici învingeau forţe mari;

2. inamicii pierdeau mii de oameni, iar ai noştri rămâneau mai-mai intacţi.

65. Alegerea teatrului luptei fu şi mai fecundă în consecuenţe.

Ioan-vodă nu lăsă pe duşmani să calce Moldova, ci-i înfruntă în propria lor ţară, dentâi în Muntenia, apoi în **Budjac**.

În acest chip, el ajunse la trei scopuri de o supremă importanţă :

1. Moldovenii, scutiţi înântrul patriei de nemulţumirile, zăpăceala şi pagubele războiului, rămaseră ca o nesecată rezervă de bani şi de braţe.

2. Inamicul, simţindu-se atacat în propriul său cămin, primea pericolul asupra-şi în loc de a-l da altora, exagera în imaginaţiune-i puterea adversarului, se descuragea.

3. Aflându-se într-o ţară vrăjmaşă, ostaşii lui Ioan-vodă, din cari cei mai mulţi fără soldă, aveau drept impuls perspectiva predei.

66. Un vechi autor polon, care avu bunul-simţ de a cuprinde şi pe români în tractatul său universal asupra artei militare, ceea ce n-a făcut până

acum nici un autor nou francez sau german, zice, între altele :

"*Ioan-vodă din Moldova, Mihai cel Viteaz din Ţara Românească şi Gustav Adolf, regele Sveziei, ştiau a înfrâna pe numeroşii lor ostaşi numai prin prestigiul elocuenţei şi prin familiaritate*"...

67. Trebuie oare să mai spunem că Annibal, Cesar, Wallenstein, Frederic cel Mare, Napoleon nu avură nici ei alte principii afară de cele de mai sus, deşi fiecare le aplica în modul cel mai potrivit cu împregiurările propriei sale epoci ?

CATASTROFA

Thus, sometimes, hath the brightest day a cloud...*Sirs, what's o'clock* ? *Astfel, uneori ziua cea mai senină are un nor*...*Domnilor, câte ceasuri sunt* ?

Turcia din Europa prezintă o mare asemănare cu planta numită **senzitiva** : de-ndată ce atingi cu indiscreta-ţi mână una singură din foile sale, toată floarea resimte atacul şi se strânge de durere.

Românii, bulgarii, sârbii, grecii şi arnăuţii sunt cele cinci foiţe ale senzitivei otomane : cea mai mică mişcare produsă în vreuna din aceste naţionalităţi trage după sine imediata convulsiune a tuturor celorlalte.

Românii sunt latini, bulgarii şi sârbii slavi, grecii o degeneraţiune elenică, arnăuţii o viţă tracică, astfel diferenţa sângelui îi dezbină, dar îi unesc doi nervi puternici : frăţia religioasă şi frăţia de sclavie.

Când Mircea cel Mare bătea pe turci, bulgarii şi sârbii se îndesau sub steagurile eroului român, a cărui memorie rămase până astăzi în poeziile lor naţionale.

Când Petru Rareş se pregătea a scutura jugul otoman, grecii îi serveau în toate modurile cu cel mai curagios devotament.

Armatele lui Mihai cel Viteaz erau pline de sârbi, bulgari, greci şi **arnăuţi**...

În fine, câteşicinci popoarele recunoşteau totdauna solidaritatea intereselor respective faţă de faptul comun al apăsării turce.

2. Dar din toată această grupă, legătura fără îndoială cea mai strânsă şi cea mai trainică uneşte, din vechime şi până astăzi, pe români şi pe bulgari.

În evul mediu ei formau **un singur imperiu**, de la Alpii Carpatici până la Alpii Balcanilor, sub sceptrul unei glorioase dinastii române, de care tremura Constantinopole şi pe care o linguşea Roma.

În secolul XIII acea grandioasă monarchie se rupse în trei trunchiuri : Moldova şi Ţara Românească

începură a se naşte, Bulgaria începuse a muri.

În loc de un singur suveran apar pe scenă trei principi neatârnaţi; dar tradiţiunea unităţii primitive nu fu

uitată : câteşitrei adăugau către propriile lor nume sacramentul prenume de Ioan, conservând astfel

nemuritoarea memorie a împăratului Ioan Asan, fundatorul măririi româno-bulgare unite.

În secolul XIV, Bulgaria căzu cu desăvârşire sub jugul otoman; de atunci încoace nefericiţii săi fii

refugiau în toţi anii cu miimi pe teritoriul rămas pe jumătate liber al românilor, aşteptând cu răbdare

mântuirea lor de la aceia dintre cari avuseseră într-o vreme generozitatea de a-şi primi o dinastie.

Ziarul româno-bulgar *Viitorul*, apărut şi din nenorocire apus mai an pe ospetoasele maluri ale Dâmboviţei,

fu cea mai proaspătă, dar nu ultima manifestaţiune a acelei eterne simpatii internaţionale...

3. Inima bulgarilor putea ea, oare, a nu fi tresărit în profundul său când freamătul fluviului-rege le aducea răsunetul miraculoaselor fapte ale lui Ioan-vodă ?

Serbii, arnăuţii, grecii rămâneau ei, oare, de tot surzi la depărtatul echo de libertate ? Un luminos incendiu ardea cu văpaie dencoace de Dunăre; tăciuni înflăcăraţi zburau până la Balcani; vro două-trei scântei cădeau şi mai departe; undeva, pe stâncile Croiei sau pe ruinele Panteonului !

4. Mare fu spaima Porţii otomane văzându-se în pericol de a pierde, prin o conflagraţiune generală, tot ce uzurpase din astă parte a Bosforului.

În zăpăcirea lor, pe turci nu-i tăia capul, un prinţişor vasal, un simplu bei, un sclav, cum să cuteze el a întreprinde şi cum să reuşească a conduce o revoltă atât de extravagantă, ale cării consecuenţe ameninţau însăşi inima Imperiului otoman. Sultanul Selim recurse, în fine, la trei măsuri :

1. Se ruga Alahului şi proorocului său Mohamed în **geamia Sântei-Sofie**.

2. Fulgeră contra guvernului polon, pentru ca să curme orice

comunicaţiune cu Moldova.

3. Trimise asupra lui Ioan-vodă o nouă armată, de care s-ar fi speriat atunci cel mai puternic monarc al Europei...

5. Ahmed-paşa, beglerbeiul Rumeliei, şi Adel-Ghirai, fratele hanului Crâmului, primiră ordine de a intra cu toate forţele în Moldova; de a prinde viu sau mort pe "*nebunul târâie-brâu şi vântură-ţară*" aşa numeau pe Ioan-vodă turcii supăraţi peste măsură şi de a pune domn pe Petru cel Şchiop. O sută mii de turci păşeau spre Dunăre; o sută mii de tătari păşeau spre Nistru...

6. Aflând dispoziţiunile duşmanilor, Ioan-vodă nu mai putea rămâne lângă Bender; el trecu Prutul şi-şi puse tabăra la marginea Moldovei, în Huşi.

Cu un secol mai nainte, acest orăşel fu descălecat de o colonie de husiţi, alungaţi din Boemia şi din Ungaria, şi pe cari Ştefan cel Mare, iertându-le eresul în favorul industriei, îi primise şi-i căsnicise în Moldova.

Fugarii îşi aleseseră un cuib care să le poată aminti pierduta patrie : dealurile şi pădurile Huşului reproduc

până acum imaginaţiunii călătorului pitoreştile situri de lângă Carlsbad.

Până a sosi momentul oportun, această fortăreaţă firească era, pentru eroul nostru, cel mai nemerit şi,

putem zice, unicul punct de aşteptare.

Poziţiunea Huşului prezinta următoarele avantaje principale :

1. Înlesnire pentru hrană şi pentru recrutaţiuni din interiorul Moldovei;

2. Apropiare de la fruntaria polonă, de unde Ioan-vodă tot încă nu despera de a căpăta ajutoare mai serioase;

3. Localitate retranşată prin însăşi natura şi în care nu putea fi forţat într-un caz de năvală neprevăzută;

4. Facultatea de a porni, într-un moment, sau la Nistru contra tătarilor, sau la Dunăre contra turcilor...

7. Aici Ioan-vodă congedie toată infanteria compusă numai din ţărani.

Fiecare pedestraş fu însărcinat de a zbura la satul său, de a aduce brânză şi făină pentru mai multe zile, de

a răspândi în ţară dulcea poveste despre victoriile deja obţinute şi de a înrola pe acei ce ar voi să ia parte la

gloria şi câştigul victoriilor viitoare.

Apoi dede poruncă la cei 600 de cozaci marinari, cari arseseră Akkermanul, să se tot plimbe cu luntrile

lor pe Nistru, pe Marea Neagră şi pe Dunăre, în linia dentre Bender şi Brăila, pândind mişcările şi

intenţiunile turce şi tătare.

Celelalte centurii cozace, ecuestre, fură rânduite în altă parte, autorizaţi de a cutreiera Budjacul în toate

direcţiunile, tăind, arzând şi apucând tot ce le va sta în cale.

În fine, rămânând în tabăra de la Huşi, deocamdată numai cu garda personală sau curtenii, toată cavaleria

moldovenească Ioan-vodă o expedi la Dunăre, cu misiunea de a opri pe otomani.

8. Operând în unire cu tătarii, turcii nu se puteau transporta în Moldova decât prin un singur punct, între Prut şi Marea Neagră, pe la cetatea Isakcia, numită în vechile noastre cântece istorice : "*Vad de la Obluciţă*".

Ceva mai sus, Dunărea, lărgită prin numeroasele-i guri, nu mai prezintă nici o putinţă de trecere; ceva mai jos, începându-se Prutul, turcii nu puteau trece fără a cădea în imposibilitatea de a se întâlni cu tătarii. Astfel, stând zid în faţa Isakcei, mai fiind susţinută şi prin cele 25 luntri ale cozacului Pokotilo, cavaleria noastră fără greutate putea să apere trecătoarea Dunării în curs de mai multe zile, respingând cu succes toate încercările turcilor.

9. Pe când Ahmed-paşa cu otomanii ar fi stătut în nemişcare pe ţărmul opus al Dunării, Adel-Ghirai cu tătarii ar fi trecut Nistrul lângă Bender sau lângă Ak-kerman, unde nemic nu-l putea împiedica, fiind protejat de artileria cetăţilor.

În acel interval Ioan-vodă, concentrându-şi toată infanteria, garda personală şi cavaleria cozăcească, s-ar fi răpezit cu furie asupra tătărimii, ar fi zdrobit-o şi apoi, cu o oaste deja înaripată prin victorie, s-ar fi întors cu iuţeală la Dunăre contra turcilor.

Această măreaţă combinaţiune era de felul acelora cari, cu un secol mai în urmă, ilustrară pe **mareşalul de Luxembourg** în bătălia de la Fleurus şi pe celebrul **Turenne** în bătălia de la Sintzheim. (**François Henri de Montmorency-Bouteville**, duce **de Piney**, zis **de Luxembourg** – 8 ianuarie 1628 – 4 februarie 1695, a

fost un general francez, mareșal al Franței, faimos pentru prietenia și succesiunea marelui Condé. Pe 1 iulie 1690 a câștigat bătălia de la Fleurus împotriva prințului de Waldeck)(**Henri de la Tour d'Auvergne, Viconte de Turenne**, adesea numit **Turenne** - 11 septembrie 1611, Sedan, Ardennes –

27 iulie 1675, a fost cel mai celebru membru al familiei La Tour d'Auvergne. Militar faimos și mareșal al Franței. Pe 16 iunie 1674 a câștigat bătălia de la Sinzheim în Olanda care i-a adus titlul de stăpân al Palatinatului).

A preveni unirea duor armate inamice, bătând dentâi pe cea mai slabă şi apoi pe cea mai tare, este una din operaţiunile cele mai frumoase în arta militară. 10. Astfel, toată reuşita campaniei depindea de la detaşamentul trimis la vad de la Oblucița.

F. H. de Montmorency

În fruntea lui fu pus pârcălabul Ieremia Golia, care, precum văzurăm, se distinsese prin bravură în bătălia de la Jilişte.

El era cel mai intim amic al lui Ioan-vodă; el însoţise pe Ioan-vodă în străinătate; el intrigase pentru a procura lui Ioan-vodă coroana Moldovei; lui îi încredinţase Ioan-vodă fortăreaţa Hotinului, una din cheile ţării; lui, deja în timpul războiului, Ioan-vodă îi dărui două mari moşii; lui îi scăpă Ioan-vodă viaţa în focul unei bătălii, cu pericolul propriei vieţi; înainte de a pleca la Dunăre, el jură lui Ioan-vodă pe sânta cruce şi pe sântul Evangeliu de a fi credincios până la moarte...

Garanţiile erau oare destule ? Ei bine ! pentru treizeci pungi cu aur, al doilea Juda, pârcălabul Ieremia Golia, vându o suvenire, un amic, o patrie, o religiune !

11. Turcii trecură Dunărea. Trădătorul înştiinţă pe Ioanvodă cum că ajunsese prea târziu pentru ca să-i fi putut opri; dar că forţa duşmanilor nu se ridică peste 30.000 de oaste nedesciplinată.

Planul primitiv e răsturnat : domnul se vede silit a bate dentâi nu pe tătari, ci pe turci. Fiecare minută e preţioasă. El trece Prutul şi zboară spre gura Dunării...

12. Cu toate astea, veselia şi speranţa domnea în oastea eroului.

Cu câteva zile mai nainte, la 2 iuni, ea serbase în fecundele podgorii ale Huşului o zi mare, naţională, de bun ogur : ziua Sfântului Ioan de la Suceava,

patronul Moldovei şi totodată patron al viteazului principe. Acum ea păşea la luptă cu voioase cântece : zgomotoasa muzică de tobe, trâmbiţe, surle, fluiere o ducea la cununie...cu moartea !

13. Apropiindu-se de tabăra turcă, Ioan-vodă trimise pe hatmanul Slăvilă, cu cozacii şi câteva mii de cavalerie moldovenească, să afle numărul precis şi dispoziţiunile inamicului.

Ei dederă peste 4.000, ce formau avantposturile armatei duşmane; dar, fugărindu-i, nu putură prinde decât

un singur turc, greu rănit şi carele expiră mai nainte de a fi putut răspunde la întrebările hatmanului.

Atunci însuşi Ioan-vodă, luând cu sine 5 călăreţi, cari erau garda-i personală, se sui pe o înălţime, sperând

a putea judeca de cifra inamicilor după spaţiul ce va fi ocupat armata lor.

Dar nu văzu nimic, afară de vro patru cete, cari păzeau în diferite direcţiuni intrarea taberei păgâne.

Astfel, pentru prima oară, îi lipsea acum neapărata prefaţă a unei bătălii : să afle puterea, situaţiunea şi

planul adversarului.

Norocul începu a-şi schimba pasul. Dar însăşi fatalitatea dede astă dată peste un Prometeu gata a provoca

la luptă toate fulgerele Olimpului !

14. Când ostaşii, turburaţi prin fel de fel de şoapte, citind nedomerire pe frunţile căpitanilor şi silabisind în propriile lor inimi presimţimântul catastrofei, veniră să întrebe pe Ioan-vodă de numărul păgânilor "*îi vom socoti în luptă* !" le răspunse eroul.

15. Mai rămâne la mijloc o noapte ! A doua zi se va dezbate cestiunea emancipării creştinilor de sub jugul Turciei.

Până acum stăpân al Moldovei, cuceritor al Ţării Româneşti, dezrobitor al Basarabiei, Ioan-vodă

mâine...peri-va ?

Mai rămâne la mijloc o noapte ! Să aromim în aşteptarea zilei. Ioan-vodă mâine va trece Dunărea, al cării

gemet răsună deja până la tabăra moldovenească; va înarma braţele vânoşilor bulgari şi, înălţând pe

culmea Balcanilor steagul libertăţii, va striga : "*După mine la*

Constantinopole !"

Mai rămâne la mijloc o noapte.

16. Când se lumină de zi, trei boieri lipseau din tabăra moldovenească.

Le punem aci numele pentru a rămâne în vecii vecilor stigmatizate în memoria strănepoţilor.

Fu vornicul Murgu, stolnicul Bilăe şi hatmanul Slăvilă. În cursul nopţii ei fugiră la turci. Cronicarul

Urechea se încearcă a-i scuza, zicând : "*Se temeau să nu cază în primejdie*".

Curios ! Cronicarul trebuia să fi fost boier pentru a scuza pe alţi boieri cu atâta naivitate.

17. Cu toate dezavantajele sale, ba să mai fi fost altele şi mai mari, Ioan-vodă fu nevoit de a grăbi cu orice preţ bătălia din următoarele cauze :

1. Pentru a preveni sosirea lui Adel-Ghirai cu tătarii.

2. Pentru a profita de prima ardoare a ostaşilor.

3. Pentru a curma calea dezerţiunii...

18. În faţa cetăţii Isakcia, din astă parte a Dunării, se lungeşte, perpendicular fluviului, lacul numit Cahul, ale cărui maluri despre răsărit, unde se petrece scena, prezintă un creştet rădicat, cu mai multe ramuri lăturale, formând văi şi vâlcele, sau mai bine amfiteatruri închise fiecare prin câte trei pereţi de pământ. Mai înainte de a deveni celebră în analele românilor, această localitate îşi câştigase deja un nume istoric din timpii cei mai depărtaţi : ea se deprinsese a vedea catastroafe !

Aci, undeva în apropiere, se afla într-o vreme un oraş dacic, dărâmat de macedonii lui Alexandru cel Mare în expediţiunea lor dincoace de Dunăre. [**Alexandros III Philippou Makedonon** - 20 iulie 356 îHr – 10 iunie 323 îHr, cunoscut sub numele de **Alexandru cel Mare**, **Alexandru Macedon** sau

Alexandru al III-lea al Macedoniei, rege al Macedoniei (336 îHr - 323 îHr) a fost unul dintre primii mari strategi şi conducători militari din istorie. Cuceririle sale spectaculoase i-au făcut pe greci stăpâni ai Orientului Apropiat. La moartea sa, la vârsta de 33 de ani, Alexandru era stăpânul celui mai mare imperiu cucerit vreodată. Alexandru a contribuit substanţial la răspândirea culturii elene în întreaga lume].

Aci perşii lui Dariu Istasp trecură şi retrecură Istrul în nefericitul lor război cu nomazii sciţi. [**Darius I cel Mare** (Dîryayas), fiul lui Hystaspes, născut 550 îHr, a devenit rege al perşilor în 522 î.Hr. În perioada sa, Imperiul Persan a cunoscut apogeul puterii şi al întinderii teritoriale, devenind cel mai vast şi cel mai puternic stat din Orientul Apropiat sau Mijlociu. Porneşte într-o expediţie împotriva sciţilor în 513 î.Hr, soldată însă cu un eşec. Darius I a vrut să cucerească Grecia, dar a fost înfrânt la Marathon (490 î.Hr.)].

Aci, mai târziu, împăratul roman **Valinte** o păţise azardându-se contra goţilor. [**Flavius Julius Valens** - 328 – 9 august 378, a fost împărat roman în est din 364 până la moartea sa. Năcut la Cibalae (Pannonia), ca fiu al unui modest ofiţer, Valens optează pentru cariera armelor, fiind numit, după urcarea pe tron a fratelui său mai vârstnic, Valentinian I, guvernator al provinciilor balcanice și orientale. În 367-369 poartă război împotriva vizigoţilor care ameninţau provincile romane şi sprijiniseră pe uzurpator. Sub presiunea invaziei hune, Valens acceptă stabilirea vizigoţilor în sudul Dunării (376). Jaful la care aceştia sunt supuşi de autorităţile imperiale locale declanşează o mare răscoală antiromană. în bătălia de la Adrianopol (9 august 378), prin care o angajează fără a mai aştepta sosirea contingentelor din Occident, armata romană este înfrântă de vizigoţii lui Frithigern, sprijiniţi de contingente ostrogote, iar Valens îşi găseşte moartea pe câmpul de luptă].

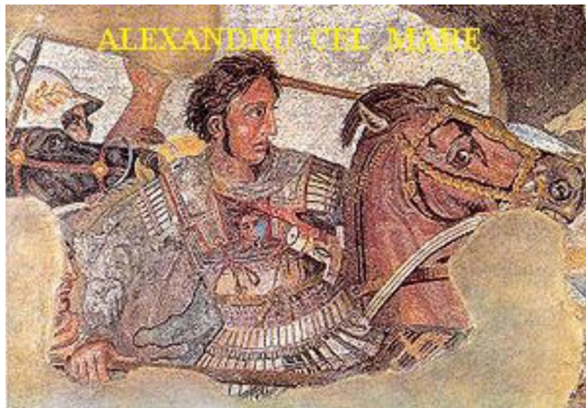
Aci, până astăzi, în prejmele satului Cartal, se dezgroapă în toţi anii din misterul ţărânei preţioase anticităţi grece şi latine, testamente ale unei lumi pierdute.

19. La dreapta moldovenilor se întindea în lungime lacul, lat de peste 2.000 de stânjeni şi fără vaduri; în centru terenul era foarte accidentat; la stânga se desfăşura un şes; la spate o terasă naturală.

Din partea turcilor lacul era la stânga; iară la dreapta şi în centru terenul, formând o ridicătură cam paralelă cu frontul moldovenilor, se pogora înapoi până la ţărmul Dunării.

Armata noastră avea peste vro câteva mii de gloată sau recruţi; peste

20.000 de infanterie, peste.10 000 de cavalerie, peste 1.000 de cozaci, 80 obuziere şi 60 tunuri de câmp de cele mici moldoveneşti, pe cari le-am descris cu o altă ocaziune; adecă peste tot până la 35.000 de oameni şi 140 piese de artilerie. Turcii erau peste 130.000 de oameni, cei mai mulţi, după obiceiul lor, cavalerie; şi 120 guri de foc. Fiecare moldovean căta a se lupta, el singur, câte cu patru păgâni; dar Ioan-vodă, ca un general adevărat modern, îşi asigurase un mare avantagiu prin infanterie şi artilerie, mai ales având a face pe un câmp unduios, precum sunt totdauna ţărmii lacurilor.

Pe lângă astea, fiecare călăraş moldovenesc avea câte un cal de rezervă, pentru a înlocui pe cel trudit sau

ucis.

Parcul abunda în arme : săgeţi pentru infanterie, pentru cavalerie suliţe...

Acestea erau mijloacele respective ale ambelor armate.

20. Despre ordinea turcilor avem prea puţine indicii după cari să ne putem orienta. Istoricii o laudă : cu atât mai rău trebuia să fi fost pentru Ioan-vodă.

Tot ce se ştie este că :

1. Linia lor de bătaie avea la aripa stângă 20.000 de luptători.

2. Artileria nu se afla denaintea frontului, ci la dosul lui, după coline.

3. Armata avea multe linii, lungite, una după alta, până la ţărmul Dunării.

4. Batalioanele şi escadroanele erau profunde...

21. Ordinea de bătaie a lui Ioan-vodă se poate desfăşura cu destulă claritate.

În România, ca şi în Franţa, armata naţională se împărţea în pâlcuri sau regimente câte de 1.000 de oameni

sub câte un căpitan, subdivize în despărţiri câte de 500 de oameni, sub hodnogi, vătavi sau locotenenţi.

Ioan-vodă conservă această diviziune, afară numai de cozaci, al căror număr nu se putea tăia decât cu cel

mult în centurie; afară de gloată, care nu avea nici o organizaţiune regulată; şi afară de garda personală, o

mică unitate excepţională.

Pe această bază, principele îşi împărţi acum armata moldovenească proprie în 30 de regimente, 20 de

infanterie şi 10 de cavalerie; căuta a da celei una mie de cozaci o aşa poziţiune, încât fiecare centurie a lor

să aibe efectul unui regiment românesc; iar gloata o lăsă a fi deocamdată numai spectatrice, călindu-se

încet şi de departe, ca într-o şcoală, pentru ocaziuni viitoare, cu focul luptei.

Formaţiunea tactică a acestor unităţi prezinta trei linii, compuse fiecare, în proporţiuni diferite, din câte

trei elemente separate : în centru stătea infanteria, la aripa stăngă cavaleria, la aripa dreaptă cozacii.

Toate aceste elemente speciale erau prevăzute fiecare cu un element comun : artilerie.

Prin câteşitrele liniile treceau trei intervaluri de o lărgime egală : unul despărţind cavaleria de infanterie

sau aripa stângă în centru, un altul tăind infanteria sau centrul în două jumătăţi, un al treilea despărţind

infanteria de cozaci sau centrul de aripa dreaptă.

În intervalul din mijlocul infanteriei, între prima şi secunda linie, stătea principele, încongiurat de garda

personală, 500 voinici aleşi din toată armata.

Acolo, la văzul oştii întregi, se înălţa steagul cel mare al ţării, cu capul unui zimbru înstelat pe o parte şi o

cruce pe revers.

Compoziţiunea fiecărei linii diferea de celelalte două prin putere, fiind cu atât mai tare în toate cu cât mai

mult se apropia de sfera acţiunii inamice : cei mai mulţi oameni şi cele mai multe tunuri se îndeseau în

prima linie, linia secundă era mai puţină şi mai rară; proporţiunea mai scădea încă în linia a treia.

Astfel : Prima linie număra 16.000 luptători, anume : 10.000 infanterie, 5.000 cavalerie, 500 cozaci şi 500

garda personală.

Secunda linie număra ca la 9.300 luptători, anume : 6.000 infanterie, 3.000 cavalerie, 300 cozaci.

A treia linie număra ca la 6.200 luptători, anume : 4.000 infanterie, 2.000 cavalerie, 200 cozaci.

Prima linie avea 30 tunuri de câmp, secunda 18, a treia 12.

Dispoziţiunea precisă a celor 80 obuziere e necunoscută, fiind însă mai mult decât probabil cum că o parte

ocupa înălţimea predomnitoare ce se ridică pe ţărmul lacului, la dreapta armatei moldovene, adecă din

partea cozacilor; iar rămăşiţa va fi fost distribuită, ca şi tunurile de câmp, în calcul de câte două pe

regiment.

Prima linie era menită a inaugura lupta; secunda trebuia să receapă pe prima la caz de retragere, sau s-o

susţină la caz de debilitate; a treia forma rezervă.

Această caracteristică a fiecărei linii îndeosebi implica luarea următoarelor măsuri necesare :

1. Prima linie fu dezvălită în lungime, pentru a avea un front egal frontului inamic.

2. Prima linie avea între regimente şi între centurii intervaluri foarte mici, pentru a prezinta o rezistenţă compactă.

3. Liniile a doua şi a treia fură formate în coloane, pentru a putea păşi mai în ordine la ajutorul liniei precedinţi respective.

4. Secunda linie avea între regimente şi între centurii intervaluri mari, în cari să se poată încadra la nevoie prima linie.

5. Linia a treia avea între regimente şi între centurii intervaluri şi mai mari, în cari să se poată încadra la nevoie prima şi secunda.

6. Distanţa dintre prima şi secunda era mică, pentru ca sprijinul să poată fi mai grabnic.

7. Distanţa dintre secunda şi a treia era mare, pentru a păstra rezerva intactă de lovirile proiectilelor vrăjmaşe până la momentul trebuinţei extreme.

În fine, afară de cele trei linii de mai sus, mai era o a patra linie, suplimentară, îndată la spatele rezervei, în

care se afla parcul, cai, muniţiuni etc., având la dos un lung brâu de coline, iar gloata la flancuri.

22. Această ordine primitivă de bătaie ni se pare a fi un cap d-operă de bun-simţ militar : nu era cu putinţă

a profita mai bine de toate condiţiunile terenului şi de marcata specialitate a diferitelor arme.

În privinţa terenului :

1. Un lac apărând într-un mod inaccesibil aripa dreaptă a oaştii moldovene, Ioan-vodă, după un principiu foarte vechi în tactică, putu să-şi strămute toată cavaleria la aripa stângă; unde, pe lângă forţa-i numerică aglomerată, ea devenea groaznică iarăşi prin un alt avantagiu natural, preţios anume pentru acţiunea călărimii : şes.

2. La aripa dreaptă, asigurată prin poziţiunea locului şi prin o nălţime garnită de artilerie grea, Ioan-vodă crezu prea de ajuns a lăsa numai o mână de cozaci, voinici devotaţi şi cari, fiind călări sau pedestri, după trebuinţă, lesne se acomodau cu tot felul de teren.

3. Ştiind că tătarii vor putea supraveni chiar în cursul bătăliei, lovindu-l din spate, Ioan-vodă şi-l acoperi prin căruţele parcului şi prin o ridicătură de teren, lăsând, din necesitate, mai descoperită numai cavaleria din aripa stângă, care însă, precum veţi vedea, era să aibă un rol mai important numai la începutul luptei. În privinţa armelor :

1. Ioan-vodă ştiu a se feri de o greşeală comună generalilor europeni din secolul XVI, şi chiar mai târziu lui Gustav Adolf, cari toţi obicinuiau a

amesteca armele la un loc, făcând monstruoase batalioane ecuestro-pedestre; în armata eroului nostru, din contra, cavaleria stătea la o parte, infanteria la o parte, cozacii un fel de dragoni iarăşi la o parte. (**Gustav al II-lea Adolf** - 19 decembrie 1594, Stockholm - 16 noiembrie 1632, Lützen), provine din familia Wasa, fiind rege al Suediei 1611-1632. A fost un rege cu importanţă deosebită pentru istoria Suediei în general şi în mod deosebit pentru războiului de treizeci de ani).

2. Deşi în Europa nu se stinsese încă uzul feudal din evul mediu de a planta în centrul armatei cavaleria, în care servea mândra nobilime şi pentru care mojica pedestrime abia avea dreptul de a forma aripe; deşi o asemenea ordine se perpetuase, mai cu seamă la vecinii noştri unguri şi poloni; totuşi, Ioan-vodă, ghicind prin geniul său toate misterele artei militare moderne, nu se sfii a aborda o cale de tot opusă obiceiului : el puse infanteria în centru şi cavaleria la aripe.

23. Studiind acum în cuintesenţă întregul ordin de bătaie al armatei moldovene, lesne deducem

următoarele trei puncturi principale :

1. Aripa dreaptă cozacii prin lac şi prin tunuri era tare în privinţa defensivă.

2. Aripa stângă cavaleria prin şes şi prin număr era tare în privinţa ofensivă.

3. Centrul infanteria aşezat pe terenul accidentat cel mai propriu pentru această armă era gata a susţine, ofensiv sau defensiv, pe oricare din aripele sale.

În loc de a aresta pe criminalul, el se mulţumi cu scuzele sale; în loc de a-i tăia capul, el îi lăsă cea mai importantă operaţiune a bătăliei.

La Waterloo, Napoleon cel Mare crezu pe Grouchy ! (**Emmanuel Grouchy de Robertot** - 23 octombrie 1766 - 29 mai 1847, membru al unei familii

nobile normande vechi de aproape 1000 de ani, a fost un general şi mareşal francez. S-a remarcat în

timpul războaielor revoluţiei, datorită abilităţilor sale la comanda unităţilor de dragoni şi a servit apoi

Primul Imperiu Francez, Mareşalul a participat din această postură la majoritatea bătăliilor importante ale

războaielor napoleoniene).

25. Buciumii începură a cânta. Răsună fiorosul răcnet : "*Ucide* ! *Ucide* !", rămas nouă, ca moştenire, de la

vechii romani, cari strigau în momentul atacului : "*Feri* ! *Feri* !"

Planul lui Ioan-vodă, precum se putea judeca din însăşi dispoziţiunea armatei sale, în care una din aripele,

acea stângă, concentrase în sine toată forţa ofensivă, era de a începe bătălia în aşa-numita ordine oblică, ca

Epaminonda la Mantinea, Cesar la Farsale, Gustav Adolf la Leipzig, Bonaparte la Marengo.

(**Epaminonda -** Tebe, 418 îC – Mantinea, 362 îC, a fost un om politic si general antic grec).

(26) Admirat deja în anticitate, acest gen de atac căpătă neşte sufragii şi mai ponderoase şi se sancţionă

prin neşte exemple şi mai strălucite în timpii moderni.

Frederic cel Mare rezumă preţioasele avantaje ale ordinii oblice în următoarele câteva cuvinte [**Frederic**

al II-lea cel Mare - 24 ianuarie 1712, Berlin - 17 august 1786, Potsdam, rege al Prusiei (1740-1786), din

dinastia de Hohenzollern. Friedrich cel Mare a murit la data de 17 august 1786 în palatul Sanssouci fiind

înmormântat în Potsdam] :

1. "*Cu o oaste mică înfrângi o oaste mare*.

2. *Loveşti pe duşmani din partea de unde însuţi te ştii a fi mai tare*.

3. *Expui pericolului numai o porţiune din armată*, *restul conservându-se proaspăt*"...

Ar putea crede oricine cum că eroul prusian justifică aci anume motivele eroului românesc !

27. Ioan-vodă comanda centrul. Swierczewski dreapta. Stânga...pârcălabul Ieremia Golia.

28. Precum văzurăm, această din urmă trebuia să înceapă atacul. Cele cinci regimente de cavalerie se aruncară asupra aripii drepte a turcilor. Învecinatele cinci regimente de infanterie se mişcară înainte pentru a sprijini lovirea, ameninţând centrul inamicului. Dar vai ! Ioan-vodă vede infanteria retrogradând, iar cavaleria plecând steagul, ridicând cuşmele pe suliţe şi trecând la duşmani.

În capul acelei cavalerii, o mai repetăm o dată, fu mascatul până atunci trădător, care, după ce vânduse păgânului trecătoarea Dunării, se grăbea acum a câştiga deplin preţul patricidului : fu pârcălabul Ieremia Golia.

29. Secolul XVI fuse fecund în cruzimi : Sânt-Bartelemi, domnia lui Ivan cel Groaznic, furorile Incuiziţiunii îl împestriţează ca neşte pete de tigru.

Varietăţile de pedepse, întrebuinţate atunci mai la toate popoarele Europei, îţi ridică părul, îţi încreţesc

fruntea şi-ţi închează sângele.

Dar nu fu, nu este, nu poate fi nici o penalitate destul de crudă pentru a corespunde cu fapta unui vânzător

de patrie !

A împinge milioane de fraţi pentru secoli în abisul sclaviei este un

atentat nu contra unui om, nici chiar

contra unei singure naţiuni, ci contra a zece, a douăzeci de popoare, ce se nasc unul după altul şi se

numesc generaţiuni.

Crima este atât de monstruoasă, încât imaginaţiunea se refuză a-i inventa o pedeapsă analoagă :

penalitatea cea mai potrivită ar fi de a da mizerabilului viaţa *Jidovului Rătăcitor* („*Povestea Jidovului*

Rătăcitor‖ de Jean d'Ormesson), pentru ca să auză şi să simţă în curs de o miriadă de ani necurmatele

blăsteme ale posterităţii.

Cain fusese sânt alăturea de pârcălabul Ieremia Golia !

30. O descurajare generală cuprinse pe moldoveni. Numai Ioan-vodă conservă o frunte senină : el devenea cu atât mai mare cu cât mai mare devenea furtuna.

Turcii aşezară pe trădători denaintea liniei lor de bătaie. "*Iată vânzătorii noştri* !" strigă Ioan-vodă, poruncind ca toate focurile, toate împuşcăturile, toate loviturile să fie aţintate spre acea parte.

FREDERIC II cel MARE

Mişeii pieriră până la unul; curagiul renăscu în piepturile celor credincioşi.

Ioan-vodă înaintă cavaleria din secunda linie la locul celei trecute la duşmani, apropie cavaleria din

rezervă, regulă din nou pedestrimea, restabili orânduiala în toate...

31. Folosindu-se de momentana teroare a infanteriei moldovene şi păşind pe cadavrele trădătorilor, turcii

ne atacară acum în ordine conică, adecă mişcându-se cu centrul lor

asupra centrului nostru şi aţinându-şi

aripele.Ei sperau a rumpe armata română în două. Ioan-vodă era gata. Toate tunurile fiind deocamdată

descărcate, el formă planul de a lua din coaste conul cel înaintat al păgânilor, poruncind cozacilor să-l

lovească cu puştele din dreapta, pe când cavaleria cea rennoită din stânga îl strângea cu suliţele, iar

infanteria din centru ploua nouri de săgeţi.

Turcii dederă dos. Retrăgându-se, intenţiuna lor era de a trage pe moldoveni asupra bateriilor ascunse

după coline.

Ei uitară că Ioan-vodă, fost amic al vizirului Mehmed Socolli, cunoştea toate fineţele tacticii otomane.

După o scurtă goană, moldovenii primiră ordinul de a reveni înapoi în şiruri strânse.

Turcii nu puteau presupune ca Ioan-vodă să le fi pregătit lor întocmai aceeaşi embuscadă în care ei nu

reuşiră a-l ademeni pe dânsul.

Aşadară, văzând retragerea noastră, ei se aruncară din nou. Deodată, şirurile moldovenilor se desfăcură în

laturi şi, demascând artileria, fulgerară, ameţiră, alungară pe inamic.

Două atacuri fură respinse. Neştiind ce să mai facă, turcii năvăliră pentru a treia oară, acum cu toată linia

lor de bătaie, silindu-se a încongiura mica oaste românească...

32.

Zbor topoarele-aruncate,
Zbârnâi arcele-ncordate,
Şi săgeţile uşoare
Nourează mândrul soare.
Caii saltă şi nechează,
Lupta urlă, se-ncleştează,
Şi barbarii toţi grămadă
Morţii crude se dau pradă !
Zece cad, o sută mor,
Sute vin în locul lor;
Mii întregi se risipesc,

Alte mii în loc sosesc !
Dar viteazul cu-a sa palã
Face drum pintre năvală,
Şi pătrunde prin săgeţi,
Că-i român cu şapte vieţi !
În zadar hidra turbează,
Trupu-i groaznic încordează,
Geme, urlă şi crâşneşte,
Şi-mpregiur se-ncolăceşte,
Fiul Romei se aprinde,
Hidra-n mâine-i o cuprinde,
Ş-o sugrumă, şi o sfarmă,
Ş-o învinge, şi o darmă...
* Autor : Vasile Alecsandri

33. După un potop de sânge din îmbe părţile, turcii, respinşi pentru a treia oară, fură goniţi cu atâta înverşunare, încăt garnizoana otomană de la Isakcia, pe malul opus al Dunării, în mică depărtare de la câmpul luptei, văzând neregulata lor mişcare îndărât, crezu bătălia de tot pierdută şi rupse la fugă.

34. Pentru înlesnirea memoriei, rezumăm aci, prin câteva cuvinte, într-un mod plastic, tot mersul acţiunii în această primă fază a bătăliei, rămasă în avantagiul lui Ioan-vodă.

Liniile duble semnifică armata inamică; acele simple pe ai noştri.

1. Aripa stângă moldovenească, susţinută de jumătatea centrului, atacă aripa dreaptă a turcilor;

2. Centrul inamic, susţinut de ambele sale aripe, atacă centrul moldovenilor;

3. Ambele aripe moldovene atacă din coaste centrul turcilor;

4. Ambele aripe turce atacă pe ambele moldovene;

5. Toată linia de bătaie a turcilor atacă pe acea a moldovenilor.

35. Apoi, analizând în detaliu muvementul corpurilor moldovene pe câmpul bătăliei, noi admirăm, mai ales, preciziunea şi apropozitul momentului când, după al doilea atac din partea turcilor, aripele noastre, precum arătarăm, îşi despicară şirurile, golind focul artileriei : o evoluţiune foarte grea în genere, iar mai cu seamă în retragerea unei cavalerii.

Până atunci turcii se credeau oarecum numai ei singuri capabili de a

opera această artistică mişcare, pentru care se exercitau în specie din timpii cei mai depărtaţi, socotindo ca pe unul din principalele resoarte ale propriei lor tactice, prin care câştigaseră mai multe victorii strălucite asupra creştinilor, între altele pe acea de la Mohacs. Văzurăţi cum că moldovenii lui Ioan-vodă îi întrecură până şi în această privinţă !

36. După ultimul atac şi dezordinata respingere a păgânului, să fi avut eroul nostru o călărime proaspătă, adecă să nu-l fi părăsit la începutul bătăliei, prin trădarea pârcălabului Ieremia Golia, cele mai alese cinci regimente de cavalerie, victoria era completă.

Odată întorşi la fugă, turcii trebuiau goniţi fără un minut de zăbavă : linia lor de bătaie, alungată şi tot lovită cu furie, s-ar fi răsturnat peste celelalte linii, deja descurageate; iar neputinţa de a scăpa peste Dunăre ar fi topit într-o clipă toată armata, prin fierul românilor şi prin undele fluviului.

Dar lipsit de floarea şi cea mai mare parte a cavaleriei sale, mica rămăşiţă fiind stoarsă de oboseală, ce oare putea face marele erou al Moldovei ?

37. Şi, cu toate astea, oricare va fi de aci înainte rezultatul final al bătăliei, analele militare trebuie să admire cu entuziasm pe acela care, înfruntând o armată de trei ori mai numeroasă, fiind în trei rânduri vândut, după ce susţinuse trei atacuri teribile, tot încă părea a fi el învingător.

38. Obosiţi de crâncena luptă, turcii se opriră; moldovenii se puseră la repaos din dosul tunurilor.

"*Şi aşa stând şi privind unii la alţii zice cronicarul Urechea a dat o ploaie mare de a muiat praful cel de*

puşcă, de unde aveau moldovenii nădejde de ajutor".

Precum văzurăm, numai prin inafanterie şi, mai ales, prin artilerie Ioan-vodă întrecea pe turci,

contrabalanţând grozava disproporţiune a forţei numerice.

Infanteria era ostenită; artileria fu abimată. Elementele se uniră cu trădătorii !

39. Ploaia domolind praful, şi împrăştiind fumul ce s-au fost rădicat de sub picioarele luptătorilor, cai şi oameni, şi din detunetele artileriei, turcii se încredinţară acum limpede de toată puţinătatea armatei lui Ioan-vodă.

La aripa dreaptă, ei văzură o adevărată miniatură; numai vro câteva sute de cozaci, pe cari îi apăraseră

până atunci formidabile bătălii, dar în urma ploaiei nu-i mai apăra

nimica.

Astfel, cei 20.000 de turci cari formau aripa stângă a păgânilor se grăbiră a se azvârli cu toată furia

siguranţei asupra vitejilor aliaţi ai lui Ioan-vodă.

Contra acestei inundaţiuni de braţe stăteau peste tot 300 de cozaci : 900 căzuseră morţi mai nainte în

cursul bătăliei.

Erau 70 de turci pe un singur cozac.

40. Spre culmea fatalităţii, soseşte în acelaşi moment Adel-Ghirai cu 100.000 de tătari, realizându-se nenorocirea pentru a cărei înlăturare Ioan-vodă pripise a da bătălia cu o oră mai nainte.

Pe când aripa dreaptă a armatei turce năvăleşte din faţă asupra restului cavaleriei noastre din stânga, tătarii trec terasa din dosul moldovenilor şi lovesc dindărăt.

Nu aveam în totul nici 5.000 de călăraşi, cari, puşi între două focuri, simţiră acum o sută de braţe rădicate asupra fiecărui cap !

41. Cozacii aveau puşte, se sprijineau de o parte de ţărmul lacului, de cealaltă de infanterie, şi erau atacaţi numai din faţă : ei rezistară contra aripii stângi a păgânilor.

Cavaleria moldovenească, lipsită de armă de foc, având o coastă descoperită şi fiind atacată totodată din faţă şi din dos, de tătari şi de aripa dreaptă a turcilor, nu era chip a rămâne pe loc.

42. Infanteria se conservă până acum din trei cauze :

Prin poziţiunea-i centrală, care nu permitea inamicului a o distruge mai nainte de a fi nimicit aripele;

1. Prin parcul ce-i acoperea dosul, apărând-o de năvala tătărimii;

2. Prin naturala-i stabilitate în comparaţiune cu esenţiala mobilitate a unei cavalerii.

43. Gloata scăpă furişându-se printre căruţe.

44. Rămas numai cu infanteria, cozacii şi gloata; pierzând o aripă întreagă; părăsindu-l orice speranţă, orice posibilitate de victorie, ce oare mai putea întreprinde Ioanvodă ?

În acest moment i se arătă la lumină toată mărimea de suflet.

El ar fi putut să-şi scape propria sa viaţă. Străvestit într-o haină ţărănească, încălecând pe un mândru

cursier domnesc, nimic nu era mai lesne decât a ieşi pe din dosul

armatei, a ocoli lacul Cahulului în

directiţiunea Prutului, pe unde nu pătrunseră încă inamicii, a trece în Moldova şi a fugi d-aci în Polonia,

recurgând acolo la ospitalitatea lui Laski sau a principelui Ostrogski.

Cine ştie dacă, în cursul timpului, el nu se va fi reconciliat cu Poarta otomană ?

Cine ştie dacă nu va fi adus din Polonia, ca Lăpuşneanul sau ca Despota, o nouă armată, cu care să-şi

recucerească ţara...

Ei bine ! aceste impulsuri egoistice, deşi au putut străbate în pieptul unui Pompei

sau Carol XII, totuşi, nu-şi găsiră loc în sublimul cuget al lui Ioan-vodă. (**Carol**

al XII-lea - 17 iunie 1682 – 30 noiembrie 1718, a fost rege al Suediei din 1697

până în 1718. Carol a fost un lider militar și tactician. Cu toate că era și un om

politic era reticent în a face pace. Deși Suedia a realizat multe succese militare,

Marele Război al Nordului s-a terminat cu înfrângerea Suediei și sfârșitul

Imperiului Suedez).

A scăpa rămăşiţele armatei moldovene, fără a se gândi un minut la sine însuşi,

sau dacă nu, apoi cel puţin a pieri cu glorie dempreună cu iubita patrie...numai

una din aceste două putea alege răsstrănepotul mumei lui Ştefan cel Mare, care

învăţa pe fiii săi că paserea în cuibul său piere !

45. Tătarii, împinşi de nenfrânata lor lăcomie, purceseră în goană după împrăştiata cavalerie, compusă din boieri şi boiernaşi, adică, mai bine zicând, din blăni de samur, din săbii cu pietre scumpe, din lanţuri de aur.

Această capitală imprudenţă eliberând deocamdată spatele armatei moldovene, Ioan-vodă minte limpede

în împregiurări turburi se grăbi a profita de greşeala vrăjmaşului.

El descalecă de pe cal, pedestreşte pe cozaci, grupează gloata cu

infanteria şi, strigând către eroicele

resturi ale oştirii sale : "*Fraţilor ! cază capul meu unde vor cădea capetele voastre* !", face un atac atât de

furibund, încât apucă de la turci artileria lor, o strică pentru ca să nu le mai poată servi şi-i lasă înlemniţi

de ameţeală şi uimiţi de admiraţiune !

Cu propriile sale mâini, în furia acelui moment suprem, el trase din mijlocul păgânilor un tun de cele mari

: atât de colosală era puterea fizică a acestui Ercule român.

Apoi formând o compactă, nestrăbătută coloană, moldovenii se retraseră până la apropiatul munte, pe

vârful căruia fumegau ruinele satului Roşcanii, ars cu câteva minute mai nainte de către urdiile tatare.

46. Ultimul atac, mai nainte de a se retrage, ca şi toate celelalte manevre ale acestei memorabile bătălii, este un strălucit testimoniu de ştiinţă militară.

Mult mai în urmă, ilustrul Montecuculli zise : "*Cată să ataci pe duşmani cu o violenţă extraordinară mai cu seamă atunci când voieşti a te retrage*."

Plecaţi dară fruntea denaintea lui Ioan-vodă, care înţelesese aceasta la 1574, în momentul cel mai desperat al unei bătălii deja pierdute, nu denaintea lui Montecuculli, care rumega cu un secol mai târziu în liniştea cabinetului !

47. Din aproape 35.000 de oaste, eroul rămase abia cu 7.000. Cel puţin 20.000 de români au căzut într-o jumătate de zi, apărându-şi cele trei idoluri, pe cari le recomandase odată marele Ştefan în instrucţiunile sale militare : Crucea, Ţara şi Steagul !

48. Scriind aceste rânduri în singurătatea nopţii, când misterul naturii şi tăcerea oamenilor duc imaginaţiunea departe, departe la ceea ce nu mai

este sau ceea ce nu este încă, uitând prezentul şi confundând într-o rază trecutul şi viitorul mă cutremură bătaia inimii, mă arde focul capului, mă furnică prin sânge fluvii de forţă, mă electrizează o şoaptă ce vine nu ştiu de unde, din mine sau dinafară : "*mare e Românul* !"

Dar deodată se aude troscotul unei birje zdrobind pavelele stradei; mă arunc la fereastră; luna întinde o melancolică lumină; un june cu mănuşi albe, cu geam la ochi, cu havana în gură, se întoarce palid de oboseală după o petrecere nocturnă...

49. Aşezându-se printre dărămături, Ioan-vodă ocoli cu şanţuri platoul muntelui; puse în faţa inamicului, în giurul aşa-numitei "creste militare" (**crete militaire), adecă pe linia cea mai înălţată a pogorâşului, pe cei mai buni arcaşi şi puşcaşi; îi întări prin o secundă linie; şi, în fine,** formă o rezervă, pentru a susţinea la caz de trebuinţă puncturile cele mai ameninţate.

Cu apropierea nopţii turcii şi tătarii, unii revenind din zăpăceală, ceilalţi din goană după fugărita cavalerie,

blocară noua tabără a lui Ioan-vodă.

Războialele franceze în Algeria probează până astăzi cât de greu este a ataca o înălţime chiar lipsită de

fortificaţiuni şi apărată de un mic număr de beduini; cu cât dară mai tare era poziţiunea moldovenilor,

plantaţi pe un munte şanţuit, grupaţi în număr de mai multe mii de cei mai bravi şi unind avantajele

înălţimii cu nişte avantaje nu mai puţin preţioase ale ruinelor : "*atacul unui sat coastă prea mulţi oameni*",

zicea Frederic cel Mare.

Mai adăugaţi că Ioan-vodă, în ultimul său atac, stricase o mare parte din artileria turcă; iar câte tunuri le

mai rămâneau bune, toate îşi pierdeau în zadar gloanţele printre zigzagurile ruinelor, fără a nemeri pe

moldoveni, pe când aceştia, din contra, ţintind dintr-ascuns şi în linişte, trimiteau păgânilor cu fiecare

descărcătură un singur mesagiu de moarte.

50. Istoricii acuză pe Ioan-vodă de a-şi fi ales o poziţiune fără apă şi de a nu fi luat nici o măsură pentru a şi-o procura prin mijloace artificiale.

Acuzaţiunea e bazată pe necunoştinţa localităţii :

1. În tot cuprinsul Budjacului apa e aproape tot atât de rară ca şi în centrul Africii.

2. Căutând izvoare pe vărful unui munte, trebuia săpat pământul până la o adâncime foarte mare.

3. Chiar răuşind în asemenea azardoasă şi grea operaţiune, o fântână n-ar fi ajuns pentru îndestularea a 7.000 de oameni...

51. În curs de trei zile şi trei nopţi Ioan-vodă respinse toate atacurile a 200.000 de păgâni. Lipsiţi de o picătură de apă, moldovenii aşteptau venirea nopţii pentru a întinde petice de pânză dasupra ierburilor : ei îşi ungeau buzele cu rouă ! Adesea cu Ioan-vodă în frunte, o seamă ieşeau din şanţuri, se repezeau cu turbare asupra celor mai expuse posturi inamice, tăiau, măcelăreau, doborau toate dinaintea lor, şi apoi, crunţi de sânge, se întorceau cu mulţumirea lui Ugolino din infernul lui Dante când roade capul vrăjmaşului său Ruggieri ! [**Dante Alighieri** - 29 mai 1265, Florenţa -14 septembrie 1321, Ravenna, poet şi filosof italian, om politic florentin, cel mai mare scriitor european din Evul Mediu. Autor al "*Divinei Comedii*", capodoperă a literaturii universale, Dante este primul mare poet de limbă italiană, *Sommo Poeta* ("poet în cel mai înalt grad")]

52. În cursul acelor trei zile şi trei nopţi, demne de timpul lui **Oraţiu Cocles**, Ioan-vodă, să se fi gândit el cât de puţin la propria-i siguranţă, scăpa. (**Horatius Cocles** - În mitologia romană, a fost unul din cei 3 eroi care au apărat podul peste Tibru împotriva armatei invadatoare a

lui Porsena, regele Clusiumului în 507 îC. În final eroul apăra podul singur și scapă înnot).

Vorbind turceşte ca un turc, el putea trece în crepuscula serii chiar prin mijlocul păgânilor, precum deja

făcuse odată Ţepeş.

Dar toate demonstră că eroul nostru, groază numai pentru păgâni, pentru ciocoi, pentru călugări, îşi iubea

ţara mai mult decât pe sine însuşi.

53. În a patra zi turcii încep a parlamenta. Ioan-vodă arată celor trimişi tăria poziţiunii sale şi numărul vitejilor ce-i mai rămân.

"*Precum vedeţi, le zice el, sunt în stare de a mai susţinea lupta*." Apoi le propune următoarele trei condiţiuni :

1. Mâna duşmanilor să nu se atingă de ostaşii moldoveni, cari să fie liberi a merge pe la casele lor, fără a fi prigoniţi vreodată pentru trecut de către viitorul domn al Moldovei.

2. Cozacii să fie lăsaţi a se întoarce la ţara lor.

3. Însuşi principele să fie trimis, viu şi nevătămat, d-a dreptul la sultanul Selim...

54. Păgânii primiră tractatul. Condiţiunile fură jurate de şapte ori de către beglerbeiul Ahmed-paşa şi de şapte ori de către Petru cel Şchiop, devenit în fine în realitate domn al Moldovei.

Ahmed-paşa le jură de şapte ori pe cartea lui Mahomed. Petru cel Şchiop le jură de şapte ori pe cartea lui Crist...

55. Cu lacrimi în ochi, fără a putea vorbi de emoţiune, Ioan-vodă se despărţi de credincioşii săi tovarăşi. Cozacilor, oameni străini, veniţi a servi pentru plată, el le lăsă toate sculele ce avea lângă sine. Moldovenilor, fraţi ai săi, cari se luptau pentru libertatea patriei, le lăsă suvenirul de a le fi fost un mare domn şi vaga speranţă de întoarcerea sa la domnie...

Eroul era convins că va reuşi prin profunda-i diplomaţie a recâştiga graţiile sultanului Selim, precum altădată, tot într-o asemenea situaţiune, Petru Rareş, numai prin bărbăteasca-i elocuenţă, reuşise a îmblânzi mânia sultanului Suleiman.

Oamenii mari nu desperă nici chiar pe insula Elba ! Până atunci adio ! Cozacii plângeau; moldovenii nu puteau plânge : excesul durerii seca izvorul plânsului.

56. Capitulaţiunea de la Roşcani aminteşte o altă, încheiată tot cu turcii, nu mai departe decât cu vro trei ani mai nainte, pe când însuşi Ioan-vodă petrecea încă în Constantinopole.

După o eroică apărare a cetăţii Famagusta în Chipru, comandantul Bragadino, redus nu prin arme, ci prin foamete, impusese păgânilor condiţiunea de a permite garnizoanei o liberă retragere. (**Marco Antonio Bragadin** cunoscut și ca *Marcantonio Bragadin* – 21 aprilie 1523, Veneția - 17 august 1571, Famagusta, a fost un avocat și ofițer venețian. În 1569 el a fost numit căpitan general al orașului Famagusta în Cipru unde a condus rezistența venețienilor contra atacului otomanilor în 1570. A fost ucis după cucerirea orașului în august 1571, pierdere care a marcat sfarșitul prezenței occidentale pe insulă pentru urmatoarele 3 secole).

Seraskirul turc iscălise fără greutate, şi tot fără greutate se grăbi a-şi călca iscălitura : după deşertarea cetăţii, viteazul Bragadino şi floarea juneţei veneţiene pieriră în torture.

Cunoscând dară perfidia otomană, Ioan-vodă nu se mulţumi cu o simplă iscălitură a paşalelor : el ceru şi dobândi, ca garanţie, un septuplu jurământ, mahometan şi creştin, din partea lui Ahmed-paşa şi din acea a lui Petru cel Şchiop, de la inamic şi de la rival... Ei bine, prin aceasta tractatul deveni el oare mai sacru ? 57. Povestirăm trădarea, să povestim sperjuriul.

58. Pe lângă persoana lui Petru cel Şchiop, pentru a-l instala cu firman o inovaţiune nepilduită până atunci în Moldova se afla capigibaşi sau prim-uşierul Porţii otomane, un personagiu deja important, dar care mai în urmă ajunse şi mai sus, vizir, ginere şi cumnat al sultanilor...

Era Scipione Cigala, dintr-o familie aristocratică neapolitană, renegat sub numele de Djigala-zade : un june moale, desfrânat, nestatornic, mâncăcios, beţiv...dar cu atât şi mai puternic la curtea unui sultan ca Selim II. (**Cigalazade Yusuf Sinan Pasha**, nume italian **Scipione Cicala** - c. 1545, Messina, Sicilia - 1605, membru al familiei aristocratice Cigala, a fost un om

de stat otoman de origine italiană care a ocupat funcția de Mare Vizir timp de 40 de zile : 27 octombrie - 5

decembrie 1596, în timpul lui Mehmed III).

Când Ioan-vodă intră în cortul beglerbeiului, Ahmedpaşa era încongiurat de ieniceri, agale, bei, sangiaci,

cari toţi se îmbulzeau să vază pe teribilul erou de la Jilişte, Brăila, Lăpuşna, Bender...

Seraskirul începând cu mustrări, Ioan-vodă îi răspunse cu toată demnitatea unui principe că, pe baza

capitulaţiunilor sale, el nu are a da seamă decât numai când îl va fi întrebat însuşi sultanul.

Mândria viteazului înfioră pe musulmani; dar grandoarea-i se părea a fi înlănţuit braţele lor : ei se uitau

nedomeriţi unul la altul, îndemnându-se care de care a da prima lovitură, şi nemine nu cuteza... trebuia un

apostat; trebuia un om îndobitocit prin excesul banchetelor şi un dobitoc ameţit prin furia opiului : trebuia

un monstru pentru a face un asemenea pas contra onorii şi contra jurământului.

Acel monstru fu capigibaşi Djigala-zade.

59. Munteanul Petru cel Şchiop aduse armele păgânilor asupra eroului Moldovei.

Italianul Scipione Cigala îi înfipse cuţitul în inimă. Un muntean, un italian, un moldovean. Se sfâşiau fraţii : râdea otomanul, zâmbea neamţul, se pregătea a rânji muscalul.

60. Când gigantul fu căzut sub perfidul pumnar al neapolitanului Cigala,

ienicerii, îmbărbătaţi prin iniţiativă, se azvârliră asupra victimei, tăiară majestosul cap ce-i speria mai dăunăzi până şi-n taina visurilor şi-l înălţară pe o suliţă.

Apoi temându-se, poate, ca un al doilea cap să nu răsară cumva pe desfiguratul corp, ei legară trunchiul martirului de coadele a două cămile, cari, gonite în direcţiuni opuse, îl rupseră în hidoase fragmente.

61. După ce finitul spectacolului le răcise minţile, păgânii nu putură a nu recunoaşte propria lor nulitate în alăturare cu sublimul eroism al mortului.

Crezând că virtutea lui Ioan-vodă îşi va fi avut izvorul în oasele din cari fusese ţesut şi în sângele ce-i circulase prin vine, ei îşi împărţiră între sine, ca moaştii, fărmăturile acelor oase şi-şi înfruntară săbiile în acel sânge, rugânduse lui Allah ca să le dea şi lor tuturor inima principelui român ! Călăii purtau pizmă jertfei lor.

62. Căt timp a trăit Ioan-vodă, turcii, boierii şi călugării nu-l sufereau deopotrivă. După ce murise, inamicii străini se arătară mai generoşi decât inamicii casnici.

Pe când ienicerii se puseră a adora rămăşiţele viteazului, ciocoii cei cu işlice şi cu comanace crezură sosit

momentul de a-şi bate în fine joc de acela denaintea căruia ei nu îndrăzneau până atunce să ridice ochii de

la pământ.

Pentru a-i răpi chiar gloria postumă, ei răspândeau acum în popor odioasa anecdotă cum că în momentul

când îl rumpeau cămilele Ioan-vodă să fi zis : "*Ah ! caută că eu multe feluri de morţi groaznice am făcut,*

iar caznă ca aceasta n-am ştiut să fac !"

Dar cine oare să fi putut rosti această barbară şi atroce glumă : capul cel lipsit de trunchi ? sau trunchiul

cel lipsit de cap ?

Nu pentru prima şi nu pentru ultima oară o neputincioasă ură inventa absurdităţi !

63. Cronicarul Urechea o mai ziserăm deja nu o dată este un echo al partitului aristocratic.

Aşadar, el nu numai profanează prin satiră ultimele divine momente ale lui Ioan-vodă, ci încă se încearcă a scuza mârşava trădare naţională a pârcalabului Ieremia Golia.

Când vine vorba de vânzarea trecătorii Dunării, analistul-cocon declamă cu un aer de criminală inocinţă : "*Cu greu este celor puţini a opri pe cei mulţi şi celor slabi pe cei tari*; *căci trecând întâi puştele cu ieniceri şi cu pedestrimea să apere vasele, aci şi toată alaltă oaste turcească a sosit, unde văzând Ieremia pârcalabul că nu-i poate opri, s-a întors*..."

Când ajunge la defecţiunea celor cinci regimente de cavalerie, el se fereşte măcar de a menţiona numele pârcălabului Ieremia Golia, alunecând numai în treacăt următoarea frază obscură şi diminutivă : "*La începutul războiului zic că o seamă de moldoveni să se fi închinat la turci*"... Înşişi cronicarii otomani sunt mai români !

64. După măcelul de la Roşcani, Petru Şchiopul se grăbi a trimite caimacam la Iaşi, ca să-i păzească tronul, pe unul din mizerabilii vânzători ai lui Ioan-vodă, stolnicul Bilăe, înălţat acum la demnitatea de mare vornic al Ţării-de-Jos, ocupată până atunci de bravul Dumbravă.

65. Nu numai vitejii de la Cahul, nu numai "fraţii de cruce" ai lui Ioan-vodă, dezarmaţi prin jurământ şi măcelăriţi prin sperjuri, avură soarta de a pieri, ca tâlharii cei osândiţi la moarte, fără a se putea apăra; nu ! nu numai pe ţărmii Cahulului şi pe ruinele Roşcanilor curse cel mai pur sânge şi căzură cele mai nobile capete ale Moldovei; nu ! "*S-au pornit tatarii în pradă peste toată ţara zice cronica cât n-a fost niciodată mai mare pustietate decât atunce*; *că pre toţi i-au cuprins pe la casele lor fără grijă, unde până astăzi între Prut şi Nistru de atunce a rămas pustietate, de nu s-a mai împlut de oameni*..."

Petru cel Şchiop, în fruntea urdiilor păgâne, privea cu o sacrilegă nepăsare cum inamicii românilor şi ai Crucii îi aşterneau până la Iaşi o cale domnească de purpură din sânge şi arcuri triumfale din capetele moldovenilor.

66. Moartea lui Ioan-vodă fu semnal de piere pentru trei miniştri, credincioşi până în fine luceafărului libertăţii naţionale :

Vintilă-vodă, Vornicul Dumbravă, Episcopul Isaia Rădăuţeanul.

67. Fostul principe muntenesc, alungat dimpreună cu frate-său Petru cel Şchiop, expedi acum o armată turcă să cuprinză Bucureştiul.

Deşi Vintilă-vodă nu avea lângă sine decât pe viteazul vornic Dumbravă cu o mână de moldoveni, totuşi, lupta, încinsă pe câmpia unde este astăzi Radu-vodă, fu atât de cruntă, încât învingătorul crezu de cuviinţă a-i eterniza memoria, zidind o biserică pe locul

bătăliei şi înfiinţând o serbare anuală, rămasă până astăzi sub numele de "Moşi". O victorie, o biserică, o serbare cari ne aduc aminte de ruşinea discordiilor române !

68. Vornicul Dumbravă reuşise a scăpa în Transilvania, având nobleţa de a căuta refugiu la generozitatea unui inamic ale cărui oşti se luptară contra moldovenilor în bătălia de la Jilişte.

Un erou muntean fu trimis pentru a cere moartea unui erou moldovean : Ivaşco Golescu mijloci

extradiţiunea vornicului Dumbravă.

Ce infamie, ce timpuri, o, Doamne ! Călcând acele legi, cari prin sublimul lor meritară ca oamenii să le

numească divine, Ştefan Batori, beiul transilvan, dede pe Dumbravă, legat la mâini şi la picioare, în

dispoziţiunea ambasadorului muntenesc.

Sosind la Bucureşti, demnul tovarăş al lui Ioan-vodă fu descapitat.

69. Vlădică Isaia Rădăuţeanul nu întârzie a fi scos din scaunul episcopal de către Petru cel Şchiop; de atunci încoace numele său, ilustrat un moment prin negociaţiuni diplomatice cu Polonia şi cu Moscovia, despare pentru totdauna din analele ţării...

70. Nu putem trece cu tăcerea, în acest dureros martirologiu, pe bravul Swierczewski.

Fără a fi fost român, el merită să-l punem şi pe el în numărul sânţilor : epitet ce poporul nostru îl dedea în vechime nu ipocriziei ascetice, ci numai apărătorilor ţării.

După bătălia de la Cahul, Swierczewski nu mai apare pe scena istoriei : product al geniului lui Ioan-vodă, el se stinse odată cu creatorul său...

71. Celalalt cozac, marinarul Pokotilo, învingătorul de la Ak-kerman, după ce se văzuse în imposibilitate de a apăra el singur trecerea Dunării contra colosalei armate otomane, lăsă portul Galaţiului, unde se ţinuse în embuscadă, şi...nu-i găsim urme în istorie !

72. Mai pieri atunci, pieri fără de veste, o fiinţă gingaşă, de care n-am vorbit nemic în tot cursul acestei tragedii, pline de caractere sau prea mari, sau prea mici, dar numai bărbăteşti : îi rezervam pateticul finalului.

Era o femeie care iubea atât de mult pe Ioan-vodă, încât îl întovărăşea în toate bătăliile sale, dempreună cu un prunc de ţâţă...

Nu vă mândriţi, româncelor : era o străină, o săsoaică, un blond şi

melancolic căpşor german din Transilvania În focul ultimei lupte, cuprinsă de acel presimţimânt profetic ce însoţeşte totdauna un amor profund şi pur, fie acel amor pentru un bărbat, pentru o patrie, sau pentru însuşi Dumnezeu ! "*ea nu lăsa pe Ioan-vodă zice cronica ţării să stea între oastea cea călăreaţă, temânduse să nu-l viclenească boierii* !" Câzând prizonieră, văduvă a fericirii sale, condusă în robie la Constantinopole, ea se evaporează din istorie, după expresiunea poetului :

Ca o fantasmă dragă, ce-n vise lungi şi rele,
Trecând printre morminte, şopteşte : *am trăit* !...

* Autor : Dimitrie Bolintineanu

Sugarul său, născut aşa zicând pe un câmp de bătălie, crescu în haremul unui paşă.

Peste douăzeci şi cinci de ani, Turcia, sigură că natura părinţilor degenerase cu desăvârşire în această

rămurea transplantată a unui neam eroic, îl trimise domn în Ţara Românească.

El domni ceva peste un an, nu făcu nemic şi abia figurează în cronice sub porecla de "cel Surd" (**Ştefan**

Surdul - 1591-1592. Prof. Tiberiu CIOBANU, Timişoara, susține că acesta era fiul legitim al lui Ioan

vodă rezultat din mariajul acestuia cu Maria, fiica pârcălabului de Hotin, Lupe Hurul. Săsoaica era doar o

concubină a domnitorului Ioan vodă).

În adevăr surd, surd la vocea măreţei sale origini : fiu desnaturat al unui tată erou şi al unei mame eroine,

mai purtând spre deriziune numele strămoşesc al marelui Ştefan !

Bruma sclaviei ucide în rădăcină chiar florile cele mai alese.

73. De la amorul nelegitim, dar pasionat şi poetic al junei germane, să trecem la călduţa proză a căsătoriei lui Ioan-vodă cu fata marelui boier Lupea Huru.

Văzurăm că doamna, dempreună cu fiu-său Petru, declarat prin votul ţării moştean al tronului

moldovenesc, refugise contra neliniştii războiului la marginea Poloniei, după murii formidabilului Hotin.

Însuşi socrul princiar comanda cetatea, ca unul ce avea un interes personal în mântuirea fiicei sale şi a

coronatului său nepoţel.

Familiile celor mai însemnaţi boieri cautară siguranţa lor pe lângă familia domnească.

Ajungând ştirea despre calamitatea de la Cahul, ei cu toţii trecură Nistrul, ducând cu sine tezaurul princiar,

însoţiţi de 200 nobili poloni, cari se grăbiră a forma o frumoasă escortă în giurul nefericitelor românce, şi

familia domnească se retrase la moşia unui magnat, vechi amic al lui Ioan-vodă.

În zadar Turcia ceruse în mai multe rânduri extradiţiunea fugarilor, mai ales a principesei cu copilul şi cu

bogăţiile lui Ioan-vodă : ospitalierul magnat, credincios suvenirului amiciei, respinse toate stăruinţele

Porţii otomane şi chiar ale regelui polon, până ce, în fine, fiind ameninţat, el se căsători cu văduva eroului

moldovenesc, şi numai aşa o putu scăpa de robia păgână.

Doamna Moldovei deveni soţia lui Cristof Strus. Pe lângă prestigiul său de mântuitor, noul bărbat al

văduvei lui Ioan-vodă avea o calitate ce-l făcea demn de o asemenea însoţire : el se trăgea dintr-o familie

atât de eroică, încât în Polonia devenise proverbial că fiecare Strus moare pe câmpul bătăliei.

Douăzeci şi patru din acest neam pieriră în lupte cu păgânii.

Peste treizeci de ani, fiastrul lui Cristof Strus, eredele lui Ioan-vodă, strângând o mână de cozaci, năvăli în

Moldova ca să cuprinză tronul părintesc, pe când domnul Aronvodă se afla atunci dus la Constantinopole :

după o domnie de două luni, neputând să reziste unor forţe centuple, el fu silit a se întoarce în Polonia, fu

arestat şi trimis în exiliu la fortăreaţa Marienburg. [Se pare că-i o greșeala cronologică : nu sunt 30 de ani,

căci **Aron Tiranul** sau Aron Emanoil, a fost domnitor al Moldovei : septembrie 1591 - iunie 1592 şi 18

septembrie 1592 - 24 aprilie 1595. Este fiul lui Alexandru Lăpuşneanu. Boierii l-au numit "*cel Cumplit*".

A ajuns la domnie din rândaş, cumpărând tronul cu 1 milion de galbeni.

Ca să-şi plătească datoriile, a scos
dări noi. Cronicile spun că Aron Tiranul "prăda" ţara, că agenţii care strângeau dările erau însoţiţi de turci
şi că la urmă a dat ordin ca să se ia de la tot omul câte un bou, iar pentru cei care nu aveau, se lua de la
alţii. De aceea, ţara se răscoală, iar Aron o potoleşte cu cruzime. În acel moment Poarta îl mazileşte
(1592). Dar, datorită rugăminţilor creditorilor săi, este numit din nou domn. Sigismund Bathory
organizează un complot contra lui Aron vodă și acesta a fost prins de oştile transilvănene şi închis cu toată
familia la Vinţu de Jos, Alba, în mai 1595, unde şi moare în iunie 1597].

Prin un azard curios, tot acolo în exiliu şi-a fost petrecut juneţea un strămoş şi omonim al său, famosul
Petru Rareş.

74. Aşa finiră cele două femei şi cei doi fii ai lui Ioan-vodă.

75. Voind a încheia acest registru mortuar, îmi tremură mâna, ca şi când prin descrierea crimelor aş resimţi eu, în locul ucigaşilor, remuşcările conştiinţei !

Puţin în urma bătăliei de la Cahul, un străin vizită Bucureştiul.

Pe poarta palatului domnesc el văzu expuse două domneşti capete. Unul, de curând secerat, conserva încă
ceva sufletesc, asemenea undei de care atingându-se în zbor aripa unei păsări întipărise în ea pentru o clipă
o vagă mişcare.

Celalalt, cosit de demult şi adus de departe, livid, fix, speria prin un aer de
ironie mortală, nu din astă lume, ci din neşte sfere superioare : teribila
expresiune a capetelor moarte de pânzele lui Caravaggio ! (**Michelangelo
Merisi da Caravaggio** - 29 septembrie 1571 - 18 iulie 1610, Porto Ercole,
numit după oraşul său natal Caravaggio, lângă Milano, a fost un pictor italian
considerat precursor al stilului baroc, indiscutabil unul dintre cei mai mari

novatori din istoria picturii).

Acele două infernale trofeuri era capul lui Vintilă-vodă, domnul Ţării Munteneşti, şi capul lui Ioan cel Cumplit, domnul Moldovei...

Fraţi până la moarte, fraţi după moarte : adevăratul simbol de unire !

DUPĂ EL...

Astfel coardele alăutei, lovite prea tare, răsună şi plesnesc : *confuzul son se pare a promite abia începutul cântecului, dar nimene nu se mai aşteaptă a-i auzi sfârşitul*... - Mickiewicz, Konrad Wallenrod

1. Era anul 1577 : trei ani de la pieirea lui Ioan-vodă. Pe tronul Moldovei, după ce şi-l cumpărase cu un tribut îndoit şi cu pâraie de sânge românesc, domnea în linişte, ca într-un cimitir, Petru cel Şchiop, încungiurat de ciocoi, cari îl numeau "matcă fără ac", şi de călugări, cari îi admirau cunoştinţele în astronomie şi în muzică.

Ţăranii nu aveau ce mânca. Visteria era seacă. Ienicerii, cari formau garda princiară, erau stăpâni prin oraşe şi prin sate.

Deodată soseşte un curier : cozacii se pregătesc a trece Nistrul, având în fruntea lor pe un frate al lui Ioan-vodă...

2. Mult poate un nume ! La Roma era de ajuns ca un Commod (**Marcus Aurelius Commodus Antoninus** - 31 august 161 – 31 decembrie 192, a fost împărat roman din 180 până în 192) sau un Eliogabal (**Elagabalus** sau **Heliogabalus** - cca. 203 – 11 martie 222, născut **Varius Avitus Bassus** şi cunoscut de asemenea ca **Varius Avitus Bassianus Marcus Aurelius Antoninus**, a fost împărat roman al dinastiei Severilor şi a domnit din 218 până în 222) să se numească Antonin pentru ca pe dată tot imperiul să-i aclame cu entuziasm, aducându-şi aminte de fericiţii timpi sub Antonin cel Piu (**Titus Aurelius Fulvus Boionius Arrius Antoninus Pius** (19 septembrie 86 – 7 martie 161) a fost împărat Roman în perioada 138-161. A fost cel de-al patrulea din "*Cei cinci împăraţi buni*") şi sub Marc-Aureliu Antonin (**Marc Aureliu**, în latină **Marcus Aurelius** - 26 aprilie 121, Roma - 17 martie 180, probabil la Vindobona, azi Viena, a fost un împărat roman din dinastia *Antonină*, între anii 161 şi 180 dC, şi filosof stoic. Născut ca *Marcus Annius Verus* sau *Marcus Catilius Severus*, a luat mai târziu, după ce a fost adoptat de împăratul Antoninus Pius, numele de *Marcus Aelius Aurelius Verus*. Ca împărat s-a numit *Marcus Aurelius Antoninus Augustus*) !

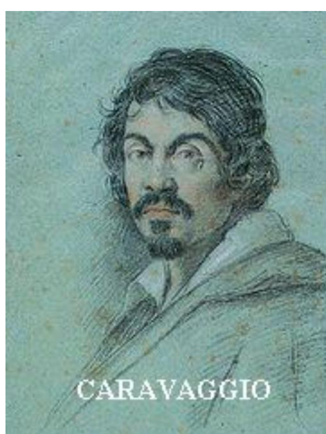
În ochii francezilor, unul din cele mai mari merite ale lui Napoleon III fu calitatea sa de nepot al lui Napoleon I. (**Charles-Louis-Napoléon**

Bonaparte - 20 aprilie 1808 — ianuarie 1873, a fost primul preşedinte al celei de a 2-a Republici Franceze în 1848 şi a devenit apoi, în urma unei lovituri de stat din 1852, al doilea împărat al francezilor, sub numele de Napoléon al III-lea).

Judecaţi dară de impresiunea produsă asupra moldovenilor prin vestea venirii unui frate al neuitatului martir de la Cahul !

3. Pretendintele era fiul armencei, mumei lui Ioan-vodă; însă fiu din un alt tată, un tată nedomn şi chiar neromân.

Dacă boierii şi călugării imputau ca o crimă originea armenească numai maternă a lui Ioan-vodă, apoi cu cât mai pronunţată cată să fi fost aversiunea lor pentru acest frate, nu fiu domnesc, armean şi de pe tată şi de pe mumă !

Prima aşezare a armenilor în Moldova fuse anterioară descălecării aşa-numitului Dragoş-vodă; dar în curs de trei secoli de emigraţiune mica lor colonie nu ştiu a se întruni cu românii; ea rămase diferită prin religiune, prin limbă, prin obiceiuri, prin ocupaţiuni, prin încuscriri. [**Dragoş** este cunoscut din cronicile moldoveneşti ca descălecător în Moldova şi primul ei voievod. Cronicile spun că voievodul român, Dragoş, fiind la vânătoare şi urmărind un zimbru, a venit din Maramureş la apa Moldovei, şi plăcându-i locul, s-a aşezat acolo şi a populat ţara cu români din Maramureş. **Dragoș** (1347-1348) - titlul de cneaz; întemeiază o marcă de apărare (Moldova) vasală Ungariei. Scopul acesteia era de a asigura apărarea împotriva tătarilor și controlul drumului comercial de la Est de Carpați].

Din această cauză, moldovenii priveau totdauna cu un despreţ suprem pe laborioşii armeni, acufundaţi cu totul în negoţul lor, numindu-i păgâni, şi bisericii lor zicându-i capişte.

Ei bine ! un armean, un paria al societăţii moldovene fu primit acum cu braţele deschise, numai pentru că avusese aceeaşi mumă cu nemuritorul erou al României !

4. Carabied Serbega aşa-i era numele armenesc e cunoscut în cronicele noastre sub porecla de Ioan Creţul, după caracterul părului, iar în analele cozace sub acea de Ivan Potcoavă, fiindcă frângea între degete potcoava de cal. [**Ioan al IV-lea Potcoavă** sau **Ioan Sarpega** (Serpega), sau **Ivan Pidkova** în limba ucraineană, a fost domnitor al Moldovei : noiembrie 1577 - decembrie 1577. Ioan sau Ivan, numit şi Potcoavă sau Creţul, pe numele său adevărat de botez Nicoară, era frate după mamă cu Ioan Vodă cel Viteaz. Înainte de domnie a fost hatmanul cazacilor de la Praguri. Vitejia lui l-a făcut idolul popoarelor vecine. L-a răsturnat de pe tron pe Petru Şchiopul, care fusese chemat la domnie de boierime, însă turcii nu l-au recunoscut ca domn, şi i-au ridicat pe polonezi şi munteni împotriva lui, i-au luat domnia în decembrie 1577 şi prinzându-l, l-au decapitat în Polonia, la 1 ianuarie 1578. Ucrainieni au ţesut numele lui în poeziile lor eroice].

Nalt, bine făcut, având o forţă extraordinară, brav până la temeritate, acest domn, adevărat frate cu Ioan-vodă, fugind în urma catastrofei de la

Cahul, îşi găsise un refugiu peste Nistru.

Antipatiile sale şi ale cozacilor erau comune : îi însufleţea deopotrivă acelaşi simţ de răzbiunare contra păgânilor.

Aşadară, în curând Potcoavă îşi câştigă un renume teribil care răsuna până-n fundul Moscoviei şi până la haremurile Stambulului; vitejiile sale contra turcilor din Budjac şi a tătarilor din Crâm îl făcură groaza

mahometanilor şi "Roland" al poeziei slavo-orientale ! [***Cântecul lui Roland*** (franceză *La Chanson de*

Roland) este cea mai veche operă importantă a literaturii franceze. Există mai multe versiuni, mărturie a

popularităţii ei între secolele al XII-lea şi al XIV-lea. Cea mai veche dintre aceste versiuni este datată de

obicei la mijlocul secolului al XII-lea (între 1140 şi 1170), şi are aproximativ 4004 versuri (numărul lor

variază puţin în ediţiile moderne). Acest poem epic este un exemplu de *chanson de geste*, o specie literară

ce a înflorit în secolele XI - XV şi care proslăveşte faptele eroice ale protagonistului, onoarea şi credinţa].

Născut şi crescut în Moldova, frate al unui mare domn moldovenesc, el se

scârbea de numele de armean şi se fălea cu acela de român, pe temei că e român

oricine voieşte şi simte româneşte : la anticii noştri străbuni doi împăraţi din cei

mai eminenţi, Traian şi Alexandru Sever, a fost unul barbar din Spania, celălalt

barbar din Siria...[**Marcus Ulpius Nerva Traianus** (18 septembrie 53 Italica

Santiponce - 9 august 117 Selinus Cilicia), Împărat Roman între (98 - 117) a

fost al doilea dintre cei aşa-zişi *cinci împăraţi buni* ai Imperiului Roman şi unul

dintre cei mai importanţi ai acestuia. În timpul domniei sale, imperiul ajunge la

întinderea teritorială maximă)(**Lucius Septimius Severus -** 11 aprilie 146 - 4

februarie 211, a fost împărat roman din 9 aprilie 193 până în 211].

Astfel, gloria personală a lui Potcoavă măgulea amorul propriu naţional al

moldovenilor, cari îşi atribuiau şi aveau cuvânt de a-şi atribui loruşi cu mândrie

victoriile înstrăinatului viteaz, şi figura lui apărea cu atât mai mare cu cât mai

mult o exagera fama depărtării şi cu cât mai mică se vedea de aproape caricatura domneascâ a lui Petru cel

Şchiop...

5. După fatala bătălie de la Cahul reuşise a scăpa în patrie căpitanul cozacesc Kopycki, păstrând în inimă un devotament postum şi religios pentru memoria lui Ioan-vodă.

Tot atunci se retrăsese peste Nistru, de frica persecuţiunii lui Petru cel Şchiop, fostul pârcălab de Roman,

Ţopa; îşi cumpărase o bucată de pământ la hotarul Moldovei; se însurase cu o femeie cozacă şi, privind cu

dor de pe ţărmul fluviului la părăsita ţară, gemea după un trecut, ofta după un viitor.

Aceşti doi, Kopycki şi Ţopa, întreprinseră acum a da lui Potcoavă coroana frăţâne-său lui Ioan-vodă,

veştejită de trei ani pe fruntea unui trândav cirac al Porţii otomane.

Pe de o parte, ei îşi formară un puternic partit în interiorul ţării, pentre vechile sluji ale glorioasei domnii

trecute; pe de altă parte, prin bani şi promisiuni, adunară câteva centurii de cozaci; în fine, arătând lui

Potcoavă scrisorile moldovenilor, cari îi propuneau cu stăruinţă tronul fratern, îl îndemnară a profita de

ocaziune.

6. Aflând despre mişcarea periculosului rival, Petru cel Şchiop începu a-şi organiza armata, rugând totodată pe comandanţii poloni de pe la fruntariile Moldovei ca să oprească cozăcimea de a călca tractatul de pace dintre Polonia şi Imperiul otoman.

Potcoavă, Kopycki şi Ţopa, neavând încă sub arme mai mult de 300 de voinici, crezură de cuviinţă a mai

amâna întreprinderea până la un moment mai oportun, se retraseră de

la hotarul Moldovei şi se împrăştiară

cu scop de a recruta mai multe forţe : Kopycki merse la cetatea Bar, Ţopa la oraşul Breslaw, însuşi

Potcoavă se aşeză în târguşorul cozacesc Nemirov.

În acest interval, guvernul polon, strâmtorat de cererile unui ceauş turcesc venit din partea lui Petru cel

Şchiop, se văzu silit a aresta pe turburători : un căpitan fu expedit la Nemirov cu trei escadroane pentru a

pune mâna pe Potcoavă.

Viteazul avea pe lângă sine numai 50 de cozaci pedeştri cu puşte; dar în pieptul său bătea inima unui frate

al lui Ioan-vodă : el nu se înfricoşă a ieşi în câmp întru întâmpinarea unui detaşament de şase ori mai

numeros, înfruntând Polonia în mijlocul Poloniei.

Pentru a putea intra în Nemirov, căpitanul polon trebuia să treacă un râuleţ; Potcoavă se puse în cale-i,

vârânduse cu ai săi în apă până la brâu, cu puşte aţintate.

Renumele adversarului şi tăria poziţiunii ce-şi alesese speriară pe trimisul regal : el se retrase cu cele trei

escadroane fără a fi slobozit un singur foc; Potcavă se întoarse liniştit în târguşor.

Dar orizontul său se posomorâse : el nu mai putea rămânea în Polonia.

În acest moment hatmanul cozăcesc Şah îi propuse serviciile sale, cari, unite cu ale lui Ţopa şi Kopycki, se rădicau în totul până la o mie de ostaşi de frunte.

Nu era timp de a se mai gândi. Tobele răsunară : Potcoavă trecu Nistrul, lăsând la spate răzbunarea guvernului polon şi privind în faţă armata

lui Petru cel Şchiop...

7. Invaziunea cozacilor în Moldova se operă prin judeţul Soroca.

Poporaţiunea acestui district, o amestecătură de români cu tătarii pecenegi din secolul XIII şi cu o colonie

de genovezi din secolul XIV, se distingea prin spiritul său războinic.

Aşezaţi la hotarul ţării, ei ştiau totdauna a-l apăra cu pieptul lor, când contra polonilor, când contra

tătarilor : abia se arăta inamicul pe sacrul ţărm al Nistrului, în clipă sorocenii se strângeau grămadă, îl

răspingeau şi-l goneau adesea chiar dencolo de fluviu.

Înşişi cozacii o păţiseră nu o dată, şi o păţiseră foarte rău, cu hânsarii, aşa se numea brava miliţie

districtuală, comandată de pârcălabul Sorocei.

Prin urmare, să fi fost iubit sau, cel puţin, să fi fost respectat Petru cel Şchiop, Potcoavă cu o mie de

aventurieri cu greu străbătea prin războinicele maluri ale Nistrului.

Dar sorocenii, ca şi toată ţara, urând şi despreţuind pe necapabilul lor domn, cozacii fură primiţi ca neşte

amici, Potcoavă ca un mântuitor...

"*Acolo mulţi i s-au închinat*", zice cronicarul Urechea.

8. Apropiindu-se de Iaşi, eroul nostru fu oprit de armata lui Petru cel Şchiop, care puse în prima-i linie 500 de turci, dându-le ordinul de a trage dentâi din tunuri şi apoi a se arunca în atac cu armă albă.

Dar Potcoavă moştenise o scânteie din acel geniu militar care caracteriza într-un grad suprem pe răposatul

Ioanvodă, făcându-l să prevază şi să preîntâmpine toate planurile inamicilor.

Înţelegând gândul lui Petru cel Şchiop, el porunci cozacilor a se culca jos la pământ, până ce gloanţele

tunurilor vor trece dasupra capetelor.

Atunci, sărind pe neaşteptate în picioare, ei descărcară în turci toate puştile : trei sute otomani căzură

morţi.

Petru cel Şchiop crezu totul pierdut şi rupse la fugă. Victorie, goană, măcel...

9. Moldovenii nu luară de loc parte la bătălie. Toată acţiunea se

petrecuse numai între cei 500 turci din prima linie şi cozaci.

Dindată ce otomanii fură bătuţi, oastea cea curat moldovenească a lui Petru cel Şchiop se grăbi a trece la Potcoavă, pe care-l dorea mai denainte.

10. Prin o singură victorie Potcoavă luă acel tron pe care Petru cel Şchiop nu-l putuse lua cu toată armata turcămaghiară-munteană decât cu ajutorul celei mai mârşave trădări, după trei luni de o luptă necurmată, unde fusese bătut şi tot bătut în zece rânduri; acel tron, pe care încă mai nainte Ioan-vodă el însuşi l-a fost luat de la Bogdanvodă fără a vărsa o picătură de sânge. (**Bogdan al IV-lea Lăpuşneanu** a fost domnitor al Moldovei : martie 1568 - februarie 1572. Urmeză la tron după uciderea tatălui său, Alexandru Lăpuşneanu, fiind în vârstă de numai 15 ani. Tutore i-a fost mama sa, Ruxandra).

În această cronologie se cuprinde o profundă lecţiune filozofică, la care cată să se gândească mult, foarte mult toţi domnii de pe faţa pământului : tronurile se dobândesc lesne şi se pierd cu greu de către acei ce-i vrea ţara, se dobândesc cu greu şi se pierd lesne de către acei ce ţara nu-i vrea. Aşa fu, aşa este, aşa va fi totdauna.

11. Intrând în Iaşi, Potcoavă fu coronat sub memorabilul nume de Ioan-vodă. Dar domnia-i fu atât de scurtă, încât nu e chip a ne pronunţa asupra capacităţii administrative şi diplomatice a acestui mare ostaş.

Prima-i grijă fu de a trimite ambasadori la Constantinopole, ca să cerce de nu cumva vor reuşi a-i scoate

învestitura domnească.

Apoi eliberă de prin închisori gloate de prizonieri creştini, căzuţi în trecut la mâna păgânilor şi păziţi în

capitala Moldovei, sub prevegherea temnicerului turcesc Petru cel Şchiop.

În fine, numi boieri : Ţopa deveni mare vornic al Ţăriide-Jos, Kopycki pârcălab la Hotin, Şah hatman...

12. Nu trecu mult timp, şi eternul nostru fugar, Petru cel Şchiop, reveni cu o puternică armată de munteni, tătari din Budjac, turci din Dobrogea, adunaţi prin firmanul imperial al lui Amurat III...uitasem a spune că sultanul Selim II nu mai era; el murise de beţie în anul morţii celei vitejeşti a lui Ioan-vodă. [**Murad III** -*Murād-i s̱ ālis̱,* născut Bozdağan sau Manisa, 4 iulie 1546 - Palatul Topkapi, Constantinopol 15/16 ianuarie 1595, a fost sultanul Imperiului Otoman din 1574 până la moarte. Murad III a fost fiul cel mare al lui Selim II (1566-74) și Valide Sultan Nurbanu Sultan (o nobilă evreică sefardică din Veneția, numită original Cecilia Venier-Baffo), și a succedat tatălui său în 1574].

Mai mulţi moldoveni, moldoveni, vai ! de felul pârcălabului Ieremia Golia, se adauseră către oastea păgână, ridicată ea singură la o cifră denaintea cării ar fi tremurat oricine afară de Potcoavă.

Fidel sistemului fratern, acesta nu aştepta a fi atacat acasă, ci, cu mulţi-puţini câţi avu lângă sine, ieşi cu

semeţie el însuşi drept contra inamicului, ajuns deja în prejmetele Iaşului.

13. Răposatul Bălcescu analiză bătălia de la satul Docolina în următoarele câteva cuvinte, pline de acea

limpeziciune critică care distingea pe nemuritorul nostru istoric :

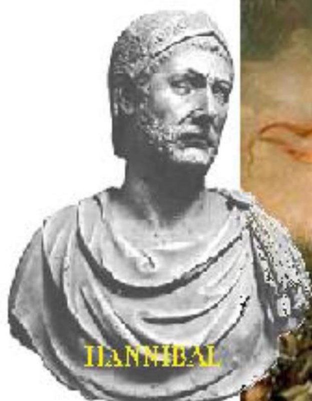
"La 1578 vedem pe Petru cel Şchiop a întrebuinţa aceeaşi tactică ce vestitul catarginez Annibal

întrebuinţă în ***bătălia de la Zama****.* (**Hannibal** - 247 îHr - 183 îHr, a fost om de stat şi general cartaginez,

considerat unul dintre cei mai străluciţi comandanţi militari din istorie şi unul dintre cei mai mari duşmani

ai Republicii Romane).

În lipsă de elefanţi, însă, el puse în fruntea liniei sale de bătălie cirezi de vaci şi herghelii de cai, pentru

ca să calce pedestrimea lui Potcoavă.

Lui i se prileji aceeaşi nenorocire ce întâmpină vestitul biruitor de la Canne : *căci cozacii, stând pe loc şi*

lăsând să se apropie oştirea lui Petru-vodă, deodată sloboziră focurile într-însa.

Atunci, acea herghelie de cai şi cireadă de boi spăimântându-se, se întoarse înapoi, şi, năvălind peste

oastea lui Petru-vodă, o puse în neorânduială.

Cozacii se folosiră d-această împregiurare, o izbiră deodată d-a dreapta şi d-a stânga, şi lesne o

învinseră.

14. Ciudat lucru ! Petru cel Şchiop, carele ştia bine elineşte, citise pe Polybiu numai pentru a imita greşelile lui Annibal, dând astfel lui Potcoavă o frumoasă ocaziune de a birui întocmai ca marele Scipion (**Publius Cornelius Scipio Africanus** cunoscut şi ca **Scipio Africanul** - 235 îHr, Roma - 183 îHr, a fost un general şi politician roman, strateg în timpul Războaielor Punice. Şi-a dobândit faima obţinând numeroase victorii în Spania şi cucerind portul Cartagina în cel de-al doilea război punic. A devenit cunoscut prin victoria asupra armatei conduse de Hannibal în bătălia de pe câmpia Zama. Această victorie l-a consacrat ca unul dintre cei mai mari conducători militari din istorie, primind după bătălie porecla de "africanul").[**Polybios** sau *Polibiu* - cca 201 -cca 120 îH., fiul lui Lycortas. Om politic şi istoric grec, originar din Megalopolis. Autor a unei vaste istorii a lumii mediteraneene între 218 îHr. (începutul celui de-al doilea război punic) şi 146 î.Hr. (cucerirea şi distrugerea Cartaginei). Interesul său se îndreaptă spre faptele militare şi politice, dar şi spre psihologia personajelor şi cadrul natural al evenimentelor pe care le relatează].

Natura, nu lectura face adevăraţii generali, cari sunt şi ei poeţi, adesea poeţi sublimi prin varietatea şi mărimea ideilor, prin frumuseţea şi armonia formei, prin uşurinţa concepţiunii, prin efectul finalului, prin darul de a improviza.

15. După victoria de la Docolina, Poarta otomană se sperie, întocmai ca şi când ar fi văzut înviând din morţi pe teribilul Ioan-vodă : noi ordine fură expedite la munteni, la transilvani, la tătari şi la beglerbeiul Rumeliei, ca să intre cu toţii în Moldova, reaşezând pe tron pe Petru cel Şchiop.

16. Caracterul lui Potcoavă prezintă un tip de cavalerism din evul mediu; despreţ pentru foloase materiale, amor furios de renume.

Cu o mână de oameni, el arătă lumii că ştie să-şi cucerească o purpură.

Cu o mână de oameni, el arătă lumii că ştie a învinge o hidră.

De patru ani în luptă necurmată cu păgânii, el nu fu bătut niciodată...

Ei bine ! decăt să-şi rişte o reputaţiune, câştigată prin un şir de vitejii minunate, el preferi acuma, **după o**

lună de domnie şi după două victorii strălucite, să renunţe de bună voie la coroana fraternă, pierzând

tronul, dar conservând gloria.

Pe când Petru cel Şchiop fuge cu ruşine şi cu disperare de pe câmpul

Docolinei, Potcoavă adună divanul

ţării şi-i declară, cu demnitatea unui învingător, că el "nu voieşte a mai domni".

Apoi ia cu sine cele 14 tunuri, cucerite în bătălia de lângă Iaşi şi pe cari le socotea cu tot dreptul ca un

netăgăduit trofeu personal, şi se retrage în linişte peste Nistru.

17. Prin capriciul azardului, guvernul polon însărcină cu arestarea lui Potcoavă tocmai pe generalul Mielecki, acela care, dacă vă mai aduceţi aminte, se încercase cu cinci ani mai nainte a restabili pe tron pe Bogdan-vodă şi fuse alungat de pe teritoriul Moldovei de către vornicul Dumbravă.

Mielecki cunoscuse pe Ioan-vodă, auzise de Potcoavă, şi, păţit o dată de la unul din fraţi, se teamea a nu mai păţi o a doua oară şi de la cellalt : astfel, deşi avea la dispoziţiunei toate forţele armate ale regatului contra unui singur om, totuşi, el crezu mai demn a birui prin trădare.

Amăgit cu promisiuni de iertare şi chiar de răsplată pentru măreţele sale fapte contra vrăjmaşilor numelui creştin, Potcoavă se dede el însuşi, cu toată artileria şi cu toate tezaurele sale, în ghearele perfidiei : fu ferecat la mâini şi la picioare şi aruncat în temniţă.

18. Cozacii şi moldovenii fură cuprinşi de indignaţiune; dar o resimţiră mai cu seamă Kopycki şi Ţopa, în cari o nestinsă iubire pentru familia lui Ioan-vodă se unea cu o ură mortală contra lui Petru Şchiopul. Hatmanul Şah şi de astă dată se înţelese cu dânşii. Potcoavă avea un frate bun, mai mic de ani, numit Alexandru; ca şi dânsul, armean prin sânge şi român prin cuget; ca şi dânsul, refugit peste Nistru, ca şi dânsul, semănând la caracter cu neuitatul Ioan-vodă.

"*În lipsa potcoavei avem o talpă* !" strigară cozacii, aducând în Moldova pe noul pretendinte.

Petru cel Şchiop rămase fidel principiilor sale; el fugi sprinten mai nainte de a fi văzut faţa inamicului.

Alexandru-vodă intră în Iaşi şi primi coroana ţării. (**Alexandru cel Rău** – 1592; a domnit și-n Țara Românească 1592-1593).

19. Această domnie, ca şi a lui Potcoavă, **ţinu abia o lună**. Noul principe nu avuse încă timpul de a-şi organiza o armată, când iată o puternică oaste turcă, transilvană şi muntenească cotropeşte ţara. Alexandru-vodă, cu vro câţiva cozaci, se închide în palatul domnesc, decis a susţine un asediu.

20. Pentru un Ioan-vodă fu de ajuns o zi, o noapte, să ia o cetate ca Brăila sau ca Benderul. Petru cel Şchiop pierdu un şir de zile de nopţi fără a putea reduce o casă !

"*A bătut pregiur curtea din câşlegi până la meazipărăsimi*", zice cronica ţării.

Lipsit de praf de puşcă şi de proviziuni, Alexandruvodă tot însă nu capitulă.

Ieşind cu ai săi din palat, el străbătu în întunericul nopţii prin posturile armatei inamice şi fugi în

direcţiunea lacului care scaldă o coastă a capitalei.

Aci însă îl ajunseră gonaşii.

După o luptă furioasă, puiul de erou fu prins şi – oroare !

— deja pe jumătate mort din rănile primite în bătălie, el

expiră în ţeapă.

21. Aproape de locul bătăii, Petru cel Şchiop zidi **monastirea Galata**, precum frate-său, domnul muntenesc zidise adiniori o biserică pe locul bătăliei cu vornicul Dumbravă.

Şi biserica unuia, şi monastirea celuilalt încăpură amândouă în grifele a nişte greci, îmbrăcaţi în haine de călugări. Iată cine trăgea foloase din sinuciderile românilor.

22. Dar pe când Alexandru-vodă moare în Iaşi din mâna unui calâu turcesc, ce oare va fi făcând groaznicul Potcoavă, pe care îl lăsarăm în fundul unei puşcării ?

Va muri şi el, nu vă îndoiţi; va muri şi el tot din mâna unui călău turcesc : căci aşa fu scris în cartea destinului pentru câteşitrei fraţii, legaţi prin sânge, prin eroism şi prin martiriu !

23. Enric de Valois de demult nu mai domnea în Polonia. Chiar în anul pierii lui Ioan-vodă el fugi dintr-un regat ce nu-l meritase, alergând la tronul Franţei, rămas vacant şi pe care urcându-se dovedi în curând şi acolo că nu merita nici pe acela.

După ce polonii îşi aleseră rege, iarăşi şi iarăşi din îndemnul Turciei, pe Ştefan Batori...acel bei transilvan, care dintâi trimisese oşti contra lui Ioan-vodă şi apoi extrădase muntenilor pe vornicul Dumbravă. [**Ştefan Báthory** - (în maghiară *István Báthory*, poloneză *Ștefan Batory*) 1533 - 1586, a fost principe al Transilvaniei între 1571-1575 şi rege al Poloniei din 1575 până la moartea sa în 1586].

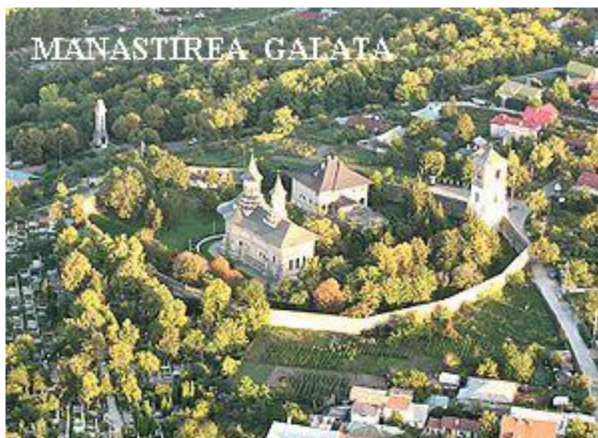
24. Cu câteva zile mai nainte de oribila pieire a lui Alexandru-vodă, regele polon primi de la sultan următoarea epistolă, reprodusă aci după original :

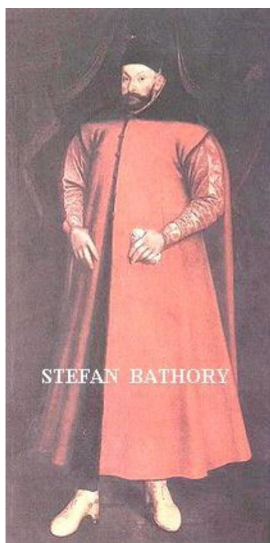
"*Etern-victoriosul fiu al lui Selim-han, nepot al lui Suleiman-han, Amurat-han. Lăudatule între cei mai aleşi monarhi creştini ! cârmaciule popoarelor lui Isus ! tu, carele târâi după tine poalele generozităţii şi ale veneraţiunii ! maiestosule şi respectabilule stăpân al ţărilor polone ! rege Ştefan Batori, a cărui viaţă dea Allah să se sfârşească pe calea cea dreaptă !*

Pe dată ce această scrisoare imperială va ajunge la mâinile tale, ia aminte ceea ce urmează.

Nu e mult timp de când un turburător al ordinii publice, punându-se în capul unei monstruoase adunături de cozaci din Mankerman, din Czerkas, din Kanev şi din Braslav, dentâi cucerise Moldova şi apoi, după mii de pustiiri şi neorânduieli, se întoarse înapoi în regatul său.

Deşi mai în urmă hatmanul tău reuşi a pune mâna pe cei vinovaţi, totuşi, grăbindu-se a merge întru întâmpinarea persoanei tale, el se mulţumi a-i distribui sub pază prin felurite casteluri, odată cu turburătorul cel de frunte. Aflând noi toate acestea, chiar când ne pregăteam a cere cu stăruinţă extradiţiunea

capului invaziunii, viu sau mort, iată că tocmai atunci, spre mai marea noastră mirare, primim ştiri de la

legitimul bei moldovenesc şi de la prea onorabilul Daud-bei, sanjac de Silistria, cum că un alt nemernic,

ce se zice a fi frate cu acela de mai nainte, năvăli acum cu vro 2.000 de puşcaşi cozaci călări şi pedestri,

tăiând şi arzând toată ţara Moldovei şi ameninţând însăşi capitala Iaşii.

Ştii bine că din timpii respectabililor şi onorabililor străbuni ai noştri, ale căror morminte Allah să le

încunune cu o lumină eternă ! şi până-n ziua de astăzi, ambele noastre popoare, păzind strict condiţiunile

păcii, considerau totdauna tractatul ce ne leagă a fi un izvor de putere şi o temelie de prosperitate pentru

fiecare din ele.

Dar acum, când un hoţ netrebnic, ieşind din hotarele Poloniei în fruntea

unei bande de vagabonzi şi

tâlhari, cutează a inrumpe în Moldova, ţară atârnată de posesiunile noastre cele de Dumnezeu ferite,

când el o pustieşte în mii şi mii de moduri şi apoi se întoarce înapoi în hotarele Poloniei, fără a găsi acolo

pedeapsa crimelor sale, oare unele ca acestea nu sunt ele o vederată călcare a tractatului nostru de pace

?

Mai apoi, când hatmanul tău, punând mâna pe turburătorul cel dentâi, îl lăsă în linişte, fără a ni-l trimite

nouă la fericita noastră Poartă, viu sau mort, oare toţi vagabonzii şi toţi trântorii din Polonia nu sunt ei

încurageaţi a crede cum că neşte asemenea hoţii şi amestecături nu numai nu vor fi pedepsite, ci încă, din

contra, răsplătite şi susţinute ?

În adevăr, nepăsarea şi moleciunea din parte-ţi sunt singura cauză atât a cutezării primului turburător,

precum iarăşi a invaziunii celui de al doilea !

Adu-ţi aminte că numai prin înalta noastră protecţiune urcându-te pe tronul regal, tu însuţi ne promiteai

nouă un nemărginit devotament intereselor noastre : *oare evenimentele astea din urmă, întâmplate sub*

regimul tău şi prin neglijenţa ta, oare ele să fie realizarea acelor promisiuni ale tale ?

Aşadară, îndată ce atingerea acestei epistole îţi va onora mâinile, prudenţa ta şi spiritul amiciei ce ne

uneşte cer deopotrivă ca să nu întârzii a trimite la fericita noastră Poartă, viu sau mort, pe

Pe de altă parte, întâmplându-se cumva că povăţuitorul acestor nemernici să scape din mâinile oaştilor

noastre şi să fugă în Polonia, apoi vei fi dator în orice chip a-l prinde şi a ni-l expedi nouă viu sau mort.

Căci îţi declarăm ţie că nemic nu te va putea scuza înaintea noastră la caz de nu ne vei trimite viu sau

mort pe capul primei turburări sau de vei protege orişicum pe turburătorul ăst de al doilea : *atunci pacea*

noastră internaţională fiind săpată în cele mai profunde ale sale fundamente, războiul va sfâşia fericirea

şi binele popoarelor !

Prin urmare, îţi mai recomandăm încă o dată de a nu cruţa şi a nu amâna nici unul din mijloacele câte se

pot închipui prin energie şi prin înţelepciune pentru ca să conservi binefacerile păcii şi ale legăturilor de

vecinătate de cari se bucură ambele noastre ţări.

Scris în ultimele zile ale sacrei lune Zil-hidjdje, în anul hegirei nouă sute optzeci şi cinci, în capitala

Constantinopole."

25. Reproduserăm textual această curioasă epistolă, sau, mai bine, această semeaţă poruncă, pentru a arăta deplin gradul de înjosorâre vasală la care ajunse mândra Polonie faţă cu Poarta otomană, prin stupiditatea unui Enric de Valois şi prin slugărnicia unui Ştefan Batori.

26. Soarta grăbise finitul lui Alexandru-vodă, fără participarea regelui polon.

Dar Potcoavă rămânea : aşadară fostul perzecutor al lui Ioan-vodă şi al vornicului Dumbravă tot încă mai avea în rezervă o ocaziune de a-şi demonstra acum, ca rege polon, zel şi supunere la ordinele lui Amurat III, precum şi le demonstrase altădată, ca bei transilvan, la ordinele lui Selim II.

27. Scena ce o vom descrie se petrecu în Leopole, seculara capitală a Galiţiei, respectată sub toate dominaţiunile : ruteană, polonă, austriacă.

Acest oraş se afla totdauna în cea mai strânsă legătură cu Moldova şi chiar cu Ţara Românească.

Când amic, când neamic, istoria lui adesea se confundă cu istoria română, în cât timp avuse şi el o istorie a

sa, şi noi o istorie a noastră.

Aliată cu Alexandru cel Bun şi cu Mircea cel Mare, comuna Leopolii se bucura în secolii XIV şi XV de

neşte imense prerogative comerciale în tot cuprinsul României, de la Nistru şi până la Severin.

[**Alexandru cel Bun**, fiul lui Roman I Muşatinul, a fost domnul Moldovei între anii 1400 - 1432 şi i-a

succedat la tron lui Iuga, îndepărtat de Mircea cel Bătrân. A întreprins o importantă operă de organizare

politică, administrativă şi ecleziastică a Moldovei. A încurajat comerţul, confirmând negustorilor polonezi un larg privilegiu în 1408, act în care este atestat şi oraşul Iaşi. A obţinut recunoaşterea mitropoliei Moldovei de către Patriarhia de Constantinopol. În 1402 (după alţi istorici în 1415) a adus de la Cetatea Albă la Suceava moaştele Sfântului Ioan cel Nou]. Apoi Ştefan cel Mare, în războiul său cu polonii, ajunse cu fier şi sabie până sub murii acestei capitale, pustiind într-un mod înfricoşat toate satele dimpregiur şi chiar mahalalele, şi se zice noi nu ne pronunţăm se zice că în jaful palatului unui magnat galiţian ar fi găsit acolo cea mai veche cronică moldovenească, descoperită zice-se în anii trecuţi sub numele de ***Cronica lui Huru***. De aci înainte Bogdan cel Chior, păşind în urmele tătânisău, veni şi el cu o puternică armată a brava zidurile **Leopolii** şi se întoarse încărcat de pradă. (**Livov -** este cel mai mare şi cel mai important oraş din vestul Ucrainei, o reşedinţă a regiunii administrative cu acelaşi nume şi cel mai important oraş din regiunea istorică Galiţia, situat pe râul Poltva, la aproximativ de 80 km de frontiera cu Polonia. Centrul historic al oraşului, cu numeroase clădiri medievale, dar şi din perioada Habsburgică, este inclus în lista UNESCO a locurilor de patrimoniul mondial)[**Cronica lui Huru** a fost o poveste falsă, publicată în 1856-1857; se vrea o cronică originală a curții moldovene medievale care aduce o lumină despre prezența în Moldova din timpurile romane și până în sec. XIII, astfel oferind o explicație a problematicii privind originea românilor și istoriei lor în Evul Mediu. Făcută public de intelectualii naționaliști ca Gheorghe Asachi (care a editat versiunea publicată) și Ion Heliade Rădulescu, a fost prezentată ca fiind opera paharnicului Constantin Sion (sau un membru

al familiei sale) sau a lui Gheorghe Săulescu, prietenul și colaboratorul lui Asachi. Documentul se vrea versiunea textului din sec. XIII bazat pe informațiile scrise prima dată de *Campoduxul Arbore* și editat în latina medievală de către **Huru**, descris ca secretar al fondatorului Moldovei, prințul Dragoş (care, scrie textul, a domnit ca. 1270-1280); versiunea finală se vrea o transcriere a Cronicii lui Huru de către spătarul Clănău - 1495, membru al curtii lui Ștefen cel Mare. Bogdan Petriceicu Hașdeu, care credea că a fost ―cea mai veche cronică moldoveană‖, argumenta că Ștefan cel Mare a descoperit versiunea lui Huru's în Lvov, în timpul lui Jagiellon, "*în timp ce pradă palatal unui magnat galițian*". Cronica începe arătând continuitatea coloniștilor romani în regiunea Moldovei : conform textului, în 274, când împăratul Aurelian a ordonat retragerea trupelor sale de la nordul Dunării, coloniștii s-au adunat la Iaşi și au votat să rămână și reziste invaziilor migratoare. Prin urmare, ei au decis să se organizeze ca o republică federală intinsă de la Carpați până la Nistru].

Ca antic şi unic depozit al mărfurilor moldovene în Polonia, acest oraş se umpluse în cursul timpului de neguţători români, din cari unii, ajutaţi dintâi de Alexandru Lăpuşneanul, cel mai bigot dintre tirani, fundară aice, pe la mijlocul secolului XVI, o frumoasă biserică de rit oriental, cunoscută până astăzi sub numele de "biserica moldovenească".

28. În 1578 petrecea din întâmplare în Leopole un italian din Florenţa, numit Filip Talducci (Filippo Talducci – nota DM).

El lăsă în manuscript o naraţiune, păstrată până astăzi în Arhivul Mediceu, şi pe care o traduceam aici din literă în literă, precum în tribunaluri se înregistrează fără nici o schimbare depunerile unui martur ocular. (**Arhiva Medici** - Familia **Medici** (corect : **de' Medici**) a fost în Florenţa în secolul al XV-lea şi al XVI-lea unul dintre cei mai importanţi concurenţi în lupta pentru putere influenţă politică, avuţie şi prestigiu. Printr-o iscusită şi în acelaşi timp crudă şi nemiloasă tactică de intrigi, ajunge dintr-o familie fără importanţă una dintre cele mai bogate şi influente familii din Italia. Cu sprijinul financiar al familiei Medicii s-a sprijinit arta : pictura, arhitectura).

29. "*Plecând din Varşavia, regele poruncise a închide în castelul Rawa*, *în provincia Masovia*, *sub cea mai aspră pază*, *pe fostul domn moldovenesc Potcoavă*. (**Rawa Mazowiecka** este un oraș în central Poloniei în voivodatul Łódź. Din 1562 a adăpostit Trezoreria Rawa a armatei polono-lituaniene. În 1948, în timpul unor excavări, s-a descoperit o comoară datând din cca. 600

îC. constând din 4 camere subterane
cu butoaie de aur și argint. O mai mică comoară a fost găsită și conține artefacte din bronz ale culturii Trzciniec - 1700 îC).

Mai în urmă dede ordin a-l strămuta la Leopole, unde venise un ceauş turcesc, nu cu alt scop, precum ştia toată lumea, ci numai pentru a cere capul lui Potcoavă.

Tot cu aceeaşi ţintă sosi şi un ambasador din partea lui Petru cel Şchiop, aducând regelui peşkeş 50 boi, 4 buţi de tămâioasă, 2 buţi din lămâi sărate de cele mici şi un frumos armăsar.

Pe aci luni dimineaţa, în 16 a lui iuniu, regele se depărtă pe două zile din oraş, sub pretext de vânâtoare, după ce mai întâi poruncise ca toată poliţia să stea sub arme, precum şi garda regală, iar porţile oraşului să fie închise.

Ceauşul turcesc fuse îndemnat a ieşi din Leopole atât pentru a se feri de pericol personal, cum şi pentru a
se masca ruşinea vasalităţii guvernului în privinţa Turciei.

Toate aceste măsuri fură ocazionate prin neobicinuitul concurs de oameni armaţi, veniţi la Leopole sub
cuvânt de a onora prezinţa regelui, dar în realitate, precum se vorbea, mai ales pentru a asista pe
Potcoavă.

După plecarea regală şi regularea celor poruncite, ceva mai înainte de ameazi, principele prizonier fu
adus pe piaţă, fără ca să-l ţină cineva, căci îşi ceruse această singură graţie, după ce îi fusese anunţată
sentinţa de moarte.

Scena răsună de zgomotul oamenilor şi de vuietul tobelor. Potcoavă trecu de două ori d-a lungul pieţei,
netezinduşi barba şi privind la public fără cel mai mic semn de frică; apoi rugă să-l asculte şi, făcându-se
tăcere, rosti poloneşte următoarele cuvinte :

"Domnilor leşi ! merg la moarte nu ştiu pentru ce, căci nu-mi aduc aminte să mă fi învrednicit prin faptele
mele de un asemenea sfârşit.

Ştiu atâta, că totdauna m-am bătut bărbăteşte şi vitejeşte împotriva duşmanilor numelui creştinesc,

lucrând numai pentru binele şi folosul ţării mele, cu hotărâre de a-i fi ca un zid pentru ca păgânii să nu

poată trece Dunărea.

Dumnezeu ştie de ce nu putui izbuti în această dorinţă; pricina cea de căpetenie este trădătorul care prin

înşelăciune mă aduse în starea în care mă aflu.

Dar bun e Dumnezeu ! şi câinele cel vânzător curând îşi va primi plata pentru nevinovatul meu sânge.

Atâta ştiu; ba mai ştiu încă, mai ştiu că trebuie să mor acuma din mâna acestui călău creştin arătă la

acela căci acestuia îi porunci aşa craiul vostru, iar craiului vostru aşa îi porunci stăpânul său turcul,

câinele de păgân !

Mie unuia puţin îmi pasă de viaţa mea; dar ţineţi minte că peste puţin timp vă aşteaptă şi pe voi înşivă

aceeaşi soartă; de câte ori va vrea câinele de păgân, capetele şi averile voastre, ba şi capetele şi averile

crailor voştri vor fi trimise la Ţarigrad !"

30. *Ne întrerupem aci, neputând a nu ne întrerupe. Ultimele cuvinte din energicul discurs al lui Potcoavă erau nu numai o prorocie, ci chiar un fel de a doua vedere; căci aproape în acelaşi moment în care fură rostite, un nobil polon, amic personal al lui Ştefan Batori, fiind trimis din parte-i în Turcia pentru a cumpăra cai orientali, fu ucis din porunca sultanului, şi banii săi încăpură în tezaurul otoman.*

Aflând mai în urmă această flagrantă călcare a dreptului ginţilor, începutul realizării predicţiunii lui Potcoavă, Polonia pufni de mânie şi...tăcu ! ‖ Revenim la naraţiunea lui Talducci.

31. *"Apoi, după o scurtă pauză, arătând la opt oameni ce-l însoţeau, Potcoavă zise :*

"Aceşti slujbaşi şi tovarăşi ai mei fiind tot atât de ispravă ca şi mine însumi, oameni cinstiţi şi vrednici prin nişte slujbe făcute crăiei-voastre; aşadară, vă rog ca, după moartea mea, nu numai să nu fie bântuiţi, ci încă dimpotrivă răsplătiţi după vrednicia lor"

Apoi adaose : "Vă mai rog ca pe acest om lipsit de cinste arătă la călău carele nu e vrednic a se atinge de trupul meu cât timp sunt viu, să nu-l lăsaţi a mă pângări cu mâna-i nici după moarte; ci îngăduiţi această sarcină

oamenilor mei, cari numai pentru astă de pe urmă slujbă mă însoţiră până aice"

De aci tăcu. Tot poporul plângea; *mai cu seamă plângeau o mulţime de ostaşi, veniţi la Leopole numai*

pentru Potcoavă, dar pe cari marea forţă de rezistenţă din partea guvernului îi împiedica de a scăpa pe

erou.

Pe feţele lor se citeau durerile sufleteşti. *Unul din ei, se zice că după rugămintea lui însuşi Potcoavă, îl*

abordă cu o mare cupă de vin.

Principele îi mulţumi, luă cupa, o deşertă fără a răsufla şi, uitându-se în ochii aceluia ce-i dase, îi zise,

după obicei, că bea pentru sănătatea lui şi a tuturor tovarăşilor lui.

Apoi iară trecu de două ori de-a lungul pieţei şi, în ajunul momentului fatal, zărind o legătură de paie pe

care trebuia să îngenunche, strigă cu indignaţiune :

"*O, Doamne ! oare să nu fiu vrednic de a îngenunchea pe ceva mai bun decât asta* !"

Şi, adresându-se către oamenii săi, le zise :

"*Aduceţi covorul ce-mi mai rămase din lucrurile mele !*" *Când tapetul fu adus, Potcoavă se puse în*

genunchi cu demnitate, recită rugăciunea, făcu cruce după modul grecesc şi închise ochii, în aşteptarea

lovirii mortale; *dar când simţi că gâdele nu se mişcă, se întoarse cătră el cu întrebarea* :

"*Ce mai stai ?*" *Călăul răspunse* : "*Stăpâne ! mai întâi haina trebuie aşezată astfel încât să nu mă*

împiedece."

"*Bine, bine*", *zise principele*. *Atunci el singur își așeză haina, invocă numele lui Dumnezeu, și, poruncind*

călăului să-și împlinească datoria, muri cu liniștea cea mai senină.

Unul din oamenii guvernului, voind a arăta că totul e sfârșit, rădică de trei ori în sus, în spectacol,

destruncheatul cap al eroului.

În acest moment din toate gurile izbucni un singur țipăt de durere.

Indignațiunea poporului fu atât de mare, încât garda regală apucă puștele, temându-se de o revoltă..."

32. Capul lui Potcoavă fu al doilea cap princiar din Moldova rostogolit pe piața Leopolii din mâna unui

gâde, într-un scurt interval de 14 ani.

În 1564 fuse descapitat tot acolo, din ordinea regelui Sigismund-August, Ștefan-vodă Tomșa, fugit

denaintea lui Alexandru Lăpușneanul : testamentul său și un petic de catifea din mantaua domnească se

păstrează până astăzi în capitala Galiției.

Dar între Ștefan Tomșa și Potcoavă, între Sigismund August și Batori, între anul 1564 și anul 1578 este un

abis de diferență.

Ștefan Tomșa, în domnia sa cea de câteva luni, făcea paradă de o antipatie febrilă contra Poloniei,

mergând cu extravaganța-i până la aceea încât pe neguțitorii din Galiția, abătuți din întâmplare la Suceava,

poruncea armașilor să-i înece în râu. Descapitând pe un asemenea vrăjmaș al numelui polon, regele

Sigismund-August executa o răzbunare națională.

Batori avu el oare vreo umbră de scuză măcelărind pe Potcoavă ?

33. Archiescop catolic al Leopolii era pe atunci, sau cu vro cinci ani mai

târziu, învățatul Solikowski, carele ne lăsă o interesantă istorie a timpului

său. (**Jan Dymitr Solikowski** – 1539, Sieradz - iunie 27, 1603, Lwów,

Polonia, a fost un scriitor, diplomat și erhiepiscop al orașului Lvov.

Secretar al regelui Zygmunt II August din 1564. A participat la

reconstrucția bisericii în Livonia poloneză, după războaiele regelui Ștefan

Batory. În 1583 a devenit arhiepiscop al Lvovului. Coautor al Uniunii din Brest și al mai multor lucrări politice și istorice).

Deşi inamic declarat al ortodoxilor şi, prin urmare, al tuturor românilor,

totuşi, el nu se sfieşte a mărturisi în gura mare o profundă indignaţiune în

privinţa morţii lui Potcoavă.

"*Aproape toţi cetăţenii zice el plânseră pieirea acestui viteaz moldovean*;

şi nu puţin pierdu regele chiar în stima popoarelor străine..."

Atare testimoniu este de o greutate extremă.

34. Depus într-un cosciug împodobit cu cununi de trandafiri, cadavrul lui Potcoavă fu înmormântat în

biserica cea românească...

Despre Kopycki nu se mai aude nemica; Ţopa abia peste cincisprezece ani cutează a se întoarce în

Moldova; Şah se călugări şi muri într-o monăstire.

35. Petru cel Şchiop, afară de o scurtă întrerumpere, îşi conservă letargica domnie până la anul 1591.

Atunci începu a creşte în graţiile Porţii otomane, refugit la Constantinopole, un frate mai mic al acelui

Vintilă, care a fost împărţit în bine şi în rău toată soarta lui Ioanvodă; era famosul Mihai, cunoscut dentâi

sub titlul de mare ban, apoi sub porecla domnească de "cel Viteaz".

Şi ca fiu al lui Petraşcu cel Bun, şi ca frate al nenorocitului Vintilă-vodă, urând cu înverşunare tot neamul

lui Petru cel Şchiop, acest nou personagiu nu contenea a-l săpa mereu în opiniunea Turciei, până ce, în

fine, reuşi a se face să se numească un alt domn în Moldova. (**Pătraşcu cel Bun**, a fost domn în Ţara

Românească : martie 1554 - 26 decembrie 1557, şi era fiul domnului Radu Paisie).

Aflându-se acum în starea în care pusese altădată pe nemuritorul Ioan-vodă, Petru cel Şchiop avu el oare

inima de a imita pe predecesorul său ? Chemă oare la arme pe toţi fiii ţării ? Stete oare în fruntea vitejilor

? Zbură să apere cu pieptul hotarele Moldovei ? Umplu lumea de fala izbânzilor sale şi pe păgâni de

teroare ?...Nu; el îşi strânse catrafusele şi plecă în Germania !

Suflet slab şi minte mică, om născut nu pentru grandoarea purpurii, ci pentru a se supune orbeşte astăzi la

ordinele turcului, mâini la şoaptele **jezuiţilor pe cari el cel dentâi se încercase a-i introduce chiar în**

Moldova acest principe târâtor muri peste puţin timp în exil, devenind catolic şi tocmai atunci când

mergea la Roma să sărute papucul papei !

Aci apune secolul lui Ioan cel Cumplit şi răsare secolul lui Mihai cel Viteaz ; două sărbători române atât

de înrudite, încât istoricii cei vechi, cari descriseră pe una din ele, credeau de datorie a descrie tot ei şi pe

cealaltă geamănă.

EPILOG

Aşa, drumaşul serei în câmp vrând să se culce,

E fericit când pleacă p-o floare fruntea sa...

Dimitrie BOLINTINEANU

1. Până acum Ioan-vodă jucă un rol secundar în analele române şi formă o lipsă în istoria universală.

2. Nu vorbim nemic despre periodul cel aventuros al vieţii sale, sau de tot necunoscut, ori în totul desfigurat la Engel, Wolf, Şincai, Photinos, Vaillant, Laurian şi la toţi ceilalţi câţi crezură de ajuns o pagină sau două pentru a cuprinde un om pe care nu-l putuse cuprinde o ţară; ne vom pironi toată atenţiunea noastră asupra altor elemente, prin cari persoana individuală a lui Ioan-vodă se contopeşte cu persoana cea colectivă a României şi atinge colosul umanităţii. (**Gheorghe Şincai** - 28 februarie 1754, Râciu de Câmpie,

azi Şincai, judeţul Mureş - 2 noiembrie 1816) a fost un istoric, filolog, traducător şi scriitor român, reprezentant al *Şcolii Ardelene*)[**August Treboniu Laurian** - pe numele real **Augustin Trifan**,

17 iulie 1810, satul Fofeldea, comuna Nocrich, judeţul Sibiu - 25 februarie 1881,

Bucureşti), filolog, istoric, publicist şi om politic, unul dintre conducătorii

Revoluţiei de la 1848 din Transilvania. A fost unul dintre membrii fondatori ai

Academiei Române (2 iunie 1867), secretar general şi preşedinte al Societăţii

Academice Române şi preşedinte al Secţiunii Literare (1867 - 1876)].

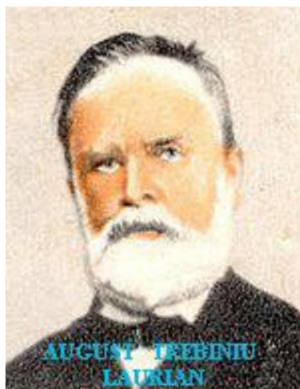
3. Ca domn, el fu judecat până astăzi numai de pre înveninatele spuse ale

vrăjmaşilor săi : ciocoi, farisei şi străini.

Astfel, marele Julian Apostatul, unul din cei mai sublimi împăraţi ai Romei deja

căzute, zăcea osândit fără rezervă în cursul secolilor, până ce, în fine, trebuia să

vină un Bayle şi un Voltaire pentru ca să întoarcă cezarului ceea ce este al lui cezar. [**Flavius Claudius Iulianus**, cunoscut ca **Julianus**, **Julian**, **Julian Apostatul** sau **Julian Filosoful**, a fost un imparat roman (Caesar, noiemberie 355 - februarie 360 - Augustus, februarie 360 - iunie 363), ultimul din dinastia constantiniana. A fost comandant militar, teosofist, reformator social si om al literelor](**Pierre Bayle** - 18 noiembrie 1647 - 28 decembrie 1706, a fost filozof şi scriitor francez)(**Voltaire**, pe numele său adevărat **François-Marie Arouet -** 21 noiembrie 1694, Paris - 30 mai 1778, Paris, a fost un scriitor şi filozof al Iluminismului francez).

Astfel, de asemenea, uriaşul Napoleon apare şi mai puţin decât mic în pamfletul lui Victor Hugo (pamfletul se intitula ―*Napoleon cel mic*‖ – 1852); dar nu Victor Hugo este istoricul lui Napoleon. (**Victor Hugo** - 26 februarie 1802 - 22 mai 1885, a fost un poet, dramaturg, romancier şi uneori pictor, de origine franceză. Scriitor romantic, a fost pair al Franţei din 1845, senator al Parisului şi membru al Academiei Franceze din 1841. Printre operele sale cele mai cunoscute pot fi numite *Mizerabilii* şi *Notre-Dame de Paris*).

4. Ca ostaş, Ioan-vodă fu micşorat până astăzi după viclenele relaţiuni ale polonilor, când duşmani neputincioşi, când aliaţi perfizi, cari, în ambele cazurile, voiau a-i răpi sau toată gloria, sau partea-i cea mai frumoasă, împăunându-se ei înşişi cu mizerabilul plagiat de pene strălucite.

Această soartă o avură, vai ! toţi eroii României. **Maghiarii oare nu-şi atribuiau ei loruşi, în faţa nedomeritei Europe, cele mai falnice şi mai legitime victorii ale lui Mircea**, **Ţepeş**, **Ştefan şi Mihai** ?

5. Numai un democrat poate înţelege domnia lui Ioan-vodă, a cărui toată administraţiunea fuse ca o luminoasă presimţire a cuvintelor lui Saint-Simon (**Claude Henri de Rouvroy,** conte de **Saint-Simon**, adesea pomenit ca **Henri de Saint-Simon** - 17 octombrie 1760 –19 mai 1825, a fost un teoretician socialist francez) :

"*Nu lăsaţi ca cei săraci, despoindu-se de puţinul ce au, să mai adauge la prisosul celor avuţi*.

Nu lăsaţi ca hoţii cei de frunte să fie puşi judecători peste greşelile cele mici.

Nu lăsaţi ca neştiinţa, superstiţiunea, lenea şi desfrânarea, născute pe puful saloanelor, să calce în

picioare capacitatea şi moralitatea, ieşite din întunericul unui bordei..."

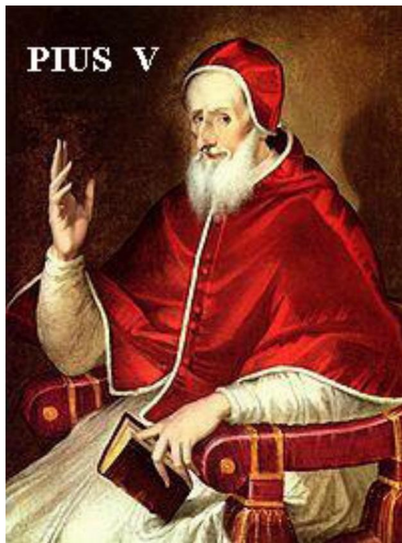
6. Numai un soldat poate înţelege războaiele lui Ioanvodă, cari se

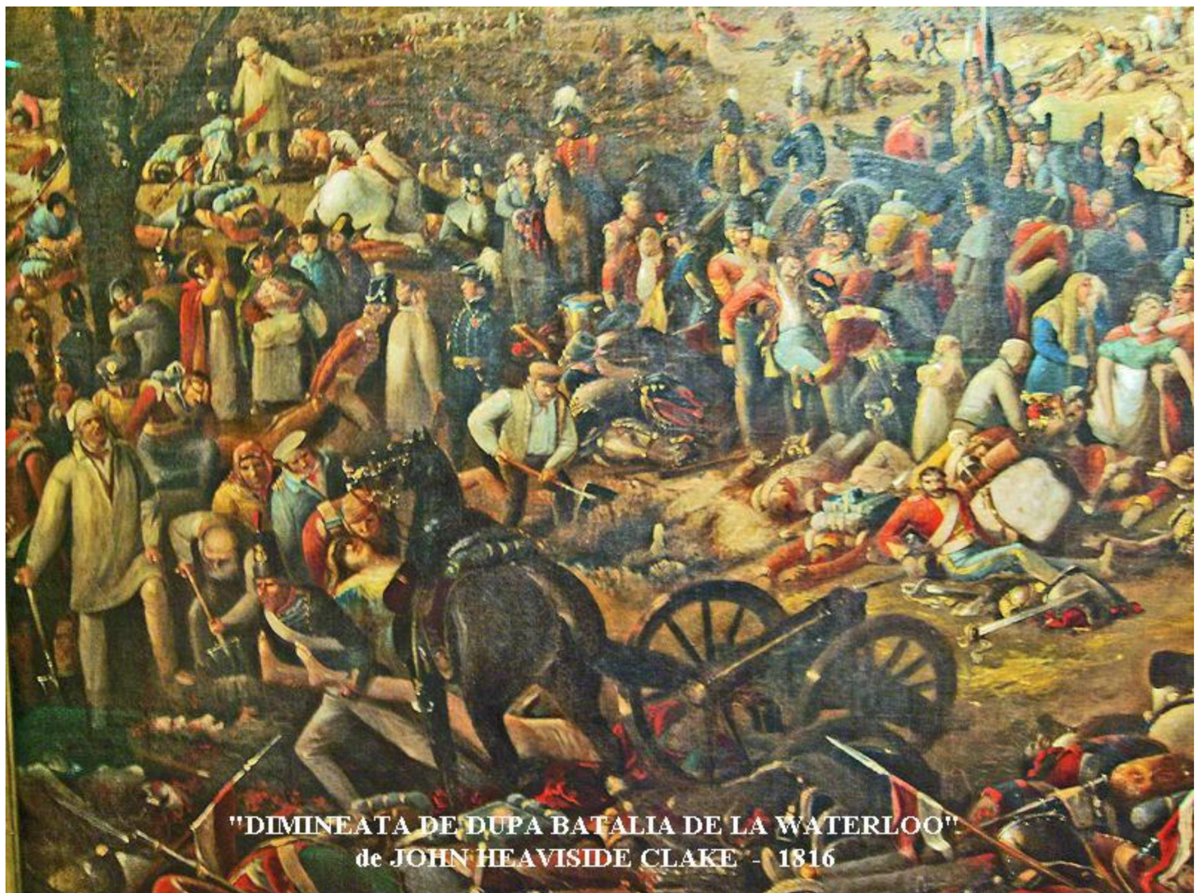
povesteau până acum ca un lung înşiră-te-mărgărite fără plan şi fără succesiune, dar în cari arta militară descopere cu uimire o prodigioasă diversitate de mijloace, cârmuită de o minunată unitate de direcţiune.

7. Ce e dreptul, ca domn, Ioan-vodă se arătă câteodată prea crud; dar Mircea, Ştefan, Mihai fost-au ei, oare, mai blânzi ? dar secolul al şasesprezecelea întreg nu fu el, oare, unul din secolii cei mai încruntaţi în toate ţările lumii, în Spania, în Francia, în Anglia ? dar până şi capii bisericilor, până şi predicatorii păcii evanghelice, până şi Luther şi papa Piu V nu strigau ei, oare, atunci cu furie : "*Tăiaţi* ! *tăiaţi* ! *tăiaţi mereu* !" [Sfântul papa **Pius V** - 17 ianuarie 1504 – 1 mai 1572, născut **Antonio Ghislieri** (din 1518 numit **Michele Ghislieri**), a fost papă din 1566 până în 1572 și un sfânt al bisericii catolice. Cunoscut mai ales pentru rolul său în Consiliul de la Trent, contrareformă și standardizarea liturghiei].

8. Ce e dreptul, ca ostaş, Ioan-vodă, după ce făcuse miracole, căzu; dar nu uitaţi cuvintele lui Frederic : "*Nici un geniu militar nu poate ţinea contra trădării*"; dar nu uitaţi moartea lui Cezar, Enric IV, Gustav-Adolf, şi chiar pe a lui Mihai; dar nu uitaţi **Waterloo** !...

Nu totdauna succesul este ceea ce distinge pe oamenii cei mari; căci adesea sunt foarte mari tocmai nenorociţii, cari mor semănând, pentru ca mediocra posteritate să aibă fericirea de a culege mai târziu rodul cel ce se coace cu greu.

9. Mircea domnise aproape 40 de ani. Ştefan de asemenea. Mihai tot încă cu bine, cu rău îşi trăgână până la 9 ani eroica domnie...

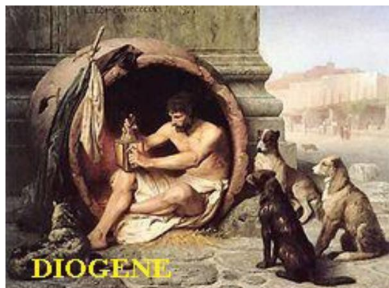
Mircea, Ştefan, Mihai, având puternici duşmani, avură însă şi puternici amici, regi şi împăraţi.

Dar căutaţi cu lumânarea, ca Diogen, nu numai în România, ci căutaţi în toată istoria universală un singur principe carele cu mai puţine mijloace să fi executat în pace şi în război, ca domn şi ca ostaş, într-un interval de douăzeci şi opt de luni, nişte lucruri mai gigantice decât reformele administrative şi bătăliile lui Ioan-vodă ! (**Diogene din Sinope**, *Cinicul* -c. 412 îHr - 322 îHr, filozof grec din şcoala cinică, născut la Sinope).

10. Fiecare fact istoric este o învăţătură adresată la un moment oarecare ce se va ivi cândva în viitor, precum în poezia lui Heine cedrul Livanului se gândeşte la depărtatul brad din codrii Scandinaviei. [**Christian Johann Heinrich Heine** (numele la naştere *Harry Heine*) - 13 decembrie 1797, Düsseldorf – 17 februarie 1856, Paris, este unul din cei mai semnificativi poeţi germani].

Zilele noastre mi se par a fi anume oara care răspunde la vechea lecţiune a lui Ioan-vodă : suntem slabi şi dezorganizaţi, nu avem amici, duşmanii ne împresoară, ne ameninţă, ne năbuşesc din toate părţile. Dar trebuie oare să desperăm ? Lipsească un pârcălab Ieremia Golia, lipsească nişte vornici Bilăe şi Murgu, lipsească un hatman Slăvilă, lipsească negrul stol de lacomi vânzători : şi atunci, sub un alt Ioan-vodă, ne vor ajunge doi ani, numai doi ani, fraţilor români, pentru a răsădi în scumpa noastră ţărişoară un paradis, păzit la hotarele sale de mii de îngeri cu săbii înflăcărate !

11. **Pentru cine vrea, în puţin timp şi din nemica se fac multe şi mari**.

Tabloul lui Ion Vodă prezentat de B. P. Hașdeu în lucrarea sa

IO.
V.
IOAN VODĂ CEL CUMPLIT

ILUSTRATOR
DAN MIRO